UNIVERSAL LIBRARY
OU_204658
UNIVERSAL LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T 82 Accession No. P. GT 805

Author T59P.
తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు

Title ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము.

This book should be returned on or before the date last marked below.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శ్రీ

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే
రచింపఁబడినది.

మాఁడవకూర్పు 1,000 ప్రతులు.

బందరు మినర్వా ప్రెస్సునందు ముద్రింపఁబడియె.

1934.

కాపీరైటు రిజిష్టర్డు] [వె [redacted]

ఇందు వచ్చు పాత్రములు

ప్రథమాంకము.

1 సూత్రధారుఁడు
2 నటి
3 రంభ
4 నారదుఁడు
5 ప్రభావతి
6 చెలికత్తెలు
7 రాయంచ

ద్వితీయాంకము.

1 శుచిముఖి
2 పరిచారకుఁడు
3 శ్రీకృష్ణుఁడు
4 కృష్ణుని భార్యలు
5 మంజువాణి
6 ప్రద్యుమ్నుఁడు
7 గౌతముఁడు

తృతీయాంకము.

1 నారదుఁడు
2 పరిచారిక
3 ప్రభావతి
4 చంద్రవతి
5 గుణవతి
6 కొందఱుకన్నెలు
7 రంభ
8 ఊర్వశి
9 దౌవారికుఁడు
10 వజ్రనాభుఁడు
11 పరివారము
12 శుచిముఖి

చతుర్థాంకము.

1 సూత్రధారుఁడు
2 చెలికత్తె
3 రాకొమిరె
4 వజ్రనాభుఁడు
5 సునాభుఁడు
6 భరతాచార్యులు.
7 మంత్రి
8 దౌవారికుఁడు

పంచమాంకము.

1 శ్రీకృష్ణుఁడు
2 ఇంద్రుఁడు
3 ప్రద్యుమ్నుఁడు
4 గదుఁడు
5 సాంబుఁడు
6 శుచిముఖి
7 ప్రభావతి
8 గుణవతి
9 చంద్రవతి
10 ప్రభావంతుఁడు
11 చంద్రప్రభుఁడు
12 గుణవంతుఁడు
13 కీర్తిమంతుఁడు

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము

ప్రథమాంకము

నాంది

శా. శ్రీరామామణి రుక్మిణీవనితయై సేవింపఁ బూవిల్తుఁడున్
గారామైన కుమారుఁడై ప్రమదముం గావింప ద్వారావతిన్
జేరై రాక్షసఖండనక్రియ పయిం బ్రేమించు కృష్ణుండు మీ
ప్రారంభంబుల కెల్లవేళల శుభప్రాచుర్య మిచ్చున్ గృపన్.

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు పుష్పాంజలి యిచ్చి)

అతిప్రీతిభావతియగు మతియును బ్రవృద్ధంబగు ద్యుమ్నంబును గల యో సభాసదులారా! నేఁడు మా నటిని మా రాజహంసిని నొక కార్యంబునకై పంపితిని. భవదభీప్సిత నాటకావతరణంబునకై కొంతతడవు సైరింప వలయు. ఆమె వచ్చుసమయమైనది.

(తెరవంకఁ జూచి) ఆర్యా! ఆర్యా!

నటి— (ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్ర! ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర— ఆర్యా! ఏల తడసి వచ్చితివి? నాటకావలోకంబునకై వచ్చిన సభాసదుల నింత తడ వూరక కూర్చుండ నీయవచ్చునా? మనము నాటక ప్రదర్శనంబునఁ బేరు మోసినవారమనియు నటవిద్యాపారంగతురాలవగు నీవంటినటి యీసమాజము నందున్నదనియుఁ బ్రేక్షకులు పెక్కుదిక్కుల నుండి చనుదెంచిరి. అదియునుఁగాక,

చ. యవనికలెల్ల క్రొత్తవి నటాదికు లందఱుఁ బ్రాఁతవారు రాం
కవములు భూషణంబులు ధగద్ధగితప్రభలీనుచుండె నీ
భవనము సుందరంబు మృదువాయువశంవదమాట దర్శన
శ్రవణభవశ్రమం బెడలి సభ్యులయుల్లము పల్లవించెడున్.

నటి— ఆర్యపుత్రా! మనము నేఁడు ప్రదర్శింపఁబోవు నాటకమేది? ఎవరిది

సూత్ర— క. శ్రీరావు రామయాంబిక
స్త్రీరత్నము కీర్తికాంత దిక్కుల కాలం
కారికయగుఁగాత సదా
పేరైన కవీంద్రు లెపుడు వినుతి యొనర్పన్.

అని యాశీర్వదించి యామె కభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగ శతావధానులు, తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు రచించిన ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకమే నేఁడు మనము ప్రదర్శింపఁ బోవునది.

నటి— ఆర్యపుత్ర! తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు సుప్రసిద్ధులే. ఆంధ్రప్రపంచంబున వారి పేరెఱుంగని పట్టణముగాని జనపదముగాని లేదు. ఈ స్త్రీరత్నమెవరు?

సూత్ర— ఈమెయుఁ సుప్రసిద్ధురాలే!
క. కోలంక వీరవరముల
నేలు జమీందారురాలు హితమతితో నేఁ
డాలంబమగుచుఁ గవికు
తీక్కలుం బోషింపుచుండెఁ దిరుపతిశాస్త్రిన్.

నటి— ఇంతకుమున్న వారి నాటకములు కొన్నింటియందుఁ గృష్ణభూపాలుని పేరు వినఁబడుచున్నదే?

సూత్ర— అవును.
చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీకవితల్లజులందు నొక్కనిన్
దిరుపతిశాస్త్రి నెంతయుఁ బదింబదిగాఁ బదునెన్మిదేండ్లు న
బ్బురముగఁ జెంత నిల్పుకొనెఁ బోలవరక్షితినేత కృష్ణరా
వరిమర లేని మేటిసఖుఁడై పొరపొచ్చెము లేక యుండఁగన్.
చ. పరమపదించె నాశ్రితుల పాలిటి కల్పకమైన కృష్ణభూ
వరుఁ డనపత్యుఁడై పిదపఁ బత్ని వహించెఁ దదాధిపత్యముం
దిరుపతిశాస్త్రిపోషణ మనిందితశీలకు బాల కామెకున్
భర మనిపింపఁగా, వదలిచెఁ గవీంద్రుఁడు తత్పరిస్థితుల్.

నటి— అదియును న్యాయ్యమే.
గీ. కవిత నర్చించు సుకవిపుంగవుల కేటి
కకట నిర్గంధకుసుమంబు లగు నృపతులు
మాధవీఫల మాలికల్ మమతఁ దాల్చు
వనచరుల కేల యగసాలెవాని పనులు.

సూత్ర— ఆర్యా! ప్రసంగవశమునఁ గథాముఖము విస్తరించుచున్నది. కావునఁ బ్రకృత మనుసరింతము.

నటి— ప్రస్తుతము నేఁ జేయవలసిన దేది ?

సూత్ర— ఏమున్నది! నాటకానుగుణం బగు వసంతర్తువుం గూర్చి నీ గాన చాతుర్యమును నృత్యసౌకర్యమును జూపింపుము.

నటి— వానికేమి, చేఁతనైన పనులేగదా.

గీ. పాట పాడెద నూర్వశి వచ్చినట్లు
రంభకైనను తలవంపు రా నటింతు
ముందు సంగీతకము నృత్యమును సభాస
దులకుఁ గావలె మచ్చుమందులు నటేందర్రి!

(తెరలో)

అయ్యో, యెంత దుష్కాలము వచ్చినది! దురాత్ముం డగు వజ్ర నాభుం డచ్చరలనెల్లఁ గ్రొచ్చెఱలపాలు గావించిన కతంబున మా సాధ నంబులు మూలఁబడినవి.

"పాట పాడెద నూర్వశి వచ్చినట్లు
రంభకైనను తలవంపు రా నటింతు"

అను మనుజ స్త్రీల వచనములు వినవలసివచ్చె. "చింత చచ్చినను పులుసు చావ" దనునట్లు మే మెంత నిర్వ్యాపారల మైనను గాంధర్వ మందైన మనుజస్త్రీల నతిశయింపలేకపోదుమా ?

సూత్ర— ఆర్యా! వజ్రనాభునిచేఁ గారాగారమునం దుంపఁ బడియుఁ గార ణాంతరమున విడువఁబడిన రంభ నీ వచనంబులకుం గినిసి వచ్చు చున్నట్లు తోఁచుచున్నది. మన మిందు నిలుచుట కర్జంబు గాదు. పోదము రా.

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన.

—0—

(పిదప సకరుణావస్థ యగు రంభ ప్రవేశించును)

రంభ— కృతాంతకృతాంతుం డగు వజ్రనాభుం డీ వేళ నే బాలిమీఁద నుం డెనో గాని పోఁతుటీగకుం జొరరాని యంతిపురంబున నున్న తన కూర్మి పుత్రి ప్రభావతికి సంగీతము నేర్పుమని నన్ననిపె. ఆ ప్రభావతియు నేదియో మనంబునం బొడమిన విచారమున ఖిన్నయగుచు నుపవనక్రీడా వినోదంబునం బొదలనెంచి నన్ను నేఁటికిం బొమ్మనియె. నేనును మ త్ప్రాణపదం బగు నలకూబరుం జూడమిఁ గన్నులు వాఁచియున్నదానఁ

గాన నీ యవకాశంబున దేవతా సాధ్యం బగు నాకాశ గమనంబునం బోవుచు నట నటీ సంభాషణంబు లాలించి యిందు నిలిచితి. (నలు దిక్కులు గలయఁ జూచి) కలహాశనముని కాఁబోలు నీ దెసనుండి చను దెంచు చున్నాఁడు. (సమీపించి) మహాత్మా, నారదా! నమస్కారము. నేను దేవవేశ్య నగు రంభను.

నార— నీ యౌవనం బక్షయం బగుఁగాక !

రంభ— దేవ ! యేటి కీ యాశీర్వచనము ? ఈ యక్షయ యౌవనమే మ మ్మిట్టి దుర్భిక్షమ్ముల పాలు సేసినది.

నార— వజ్రనాభుని చెఱ మీకును దటస్థించెనా యేమి ?

రంభ— మాకే తటస్థించెను.

ఉ. డెందము నిశ్చలం బగు కడింది తపంబున రాక్షసాధము
లందరకాని నా వెడఁగుఁ దాతను బ్రీతు నొనర్చి స్వర్గ మే
లం దగుపాటి మే ల్వరములం గొనుచుం దయచేయుచుండ్రు ము
న్మందుగ నప్సరోంగనల పుట్టి మునుంగుఁ జుమీ మునీశ్వరా !

చ. బ్రతుకఁ దలంప కొక్కఁడు పర ప్రమదం జెఱవెట్టె నేని స
న్మతిగలవారు త్వాదృశులు మానిని మానము గావ నెంతు రా
యతివయుఁ శాప మీఁదగిన యంతటి శక్తియుఁ గల్గియుండు నే
మతిఁ బరికించినం బయిసిమాలిన జన్మము లంజ జన్మమే.

నార— రంభా ! విచారింపకు, విచారింపకు. నీ కష్టంబులు కొలఁది కాలం బులో గట్టెక్కఁగలవు.

రంభ— ఆ ప్రయత్నముఁ జేయు మహానుభావుఁ డెవరు ?

నార— దుష్టశిక్షకొఱ కవతరించి ద్వారవతీపుర మేలుచున్న వాసుదేవుండు.

రంభ— ఈ దురాచారి బారి స్త్రీవాళికిం గూడఁ దగిలెనా యేమి ?

నార— లేదు లేదు. కాని యార్తపాలనకళాకోమలమానసారవిందుం డగు నా గోవిందుని పాలికిం బోయి మన రాజు తన యవస్థ లన్నియు విన్నవించు కొనిరి.

రంభ— ఇంతవఱకు వచ్చినంగాని మన మహారాజు తగిన ప్రయత్నముఁ గావిం పఁడు. మునీంద్రా! నేఁడా వజ్రనాభుఁడు తన బలమును స్వర్గమునందే విడియించెనఁటగదా ?

నార— అవును. వాఁడును స్వర్గమునందే యున్నవాఁడు.

రంభ — మన మహారాజుగా రెందున్నారు ?

నార — వాసుదేవుని యానతిచే సమయనిరీక్షాతత్పరుఁడై పులోమనందనతోఁ గూడ నెందో యొక గిరికందరంబున డాఁగియుండె. మేమందఱ మిటు లోక సంచారమునకై వెడలితిమి.

సీ. కల్పవృక్షముల శాఖలయందుఁ బలుమాంస
ఖండము ల్వ్రేలాడఁ గట్టినారు
మందాకినీవారి యందున్న సౌవర్ణ
కమలము ల్త్రియించి కలఁచినారు
పురుహూతుఁ డెపుడు కాఁపురముండు పెద్దమే
డ లొసంగినారు లంజలకు విడిది
యమరావతికి ముఖ్యమైన యా పెనుకోట
బురుజులన్నియు క్రిందు పఱచినారు

గీ. మద్యపాయులు సతతదుర్మార్గ నిరతు
లగ్రిరాములు కొఱకచ్చు లక్కుపక్షు
లింగిలాయులు కొంటె కోణంగులైన
యా దురాత్ముని భటులు దురాగ్రహమున.

సీ. మాయింటి కంపించుమా యూర్వశి నటంచు
నొక రాక్షసుఁడు తన కుబుసు పంప
నొక శరాత్ముండు కల్పకములు గీయించి
కల్లుపంపుమటంచుఁ గబురుసేయ
మందాకినిఁ జరించు ఖగరాజయంచల
మాంసంబు నొకదురాత్మకుఁడు గోర
కామధేనువుపాలు కాఁచి పంపుమటంచుఁ
జిదుముపోతొక్కండు చీటి వ్రాయ

గీ. వెట్టిగావింపలేక నా యట్టివాని
కేటికి లభించె నీమాయయిందప్రపదవి
యంచు రోయుచుఁ బాకారి యతివ మూట
మోచికొనిరాఁగ వెచటికో లేచిపోయె.

రంభ — మహాత్మా ! మత్ప్రాణప్రియుండగు నలకూబరుం డెందేనిఁ ద్రిలోక సంచారివగు నీ దృష్టిపథంబునం బడలేదుగదా ?

నార— నలకూబరుఁడా!

ఉ. ఆ బలభిన్నికేతనము లన్నియుఁ బాడుపడంగఁ జేసి గా
రాభము కల్గునందనము రాణయు గాణ యొనర్చినట్టి బా
హాబలశాలికిం దగనిదా యిది! యిప్పుడు వాని తేరికిం
గూబరరక్షకుండు నలకూబరుఁడే సుమి యంబుజాననా!

రంభ— కటకటా! రాజరాజకుమార, కుసుమపేశలశరీర! (డిల్లఁబోయి) ఓకీ మాల దైవమ!

చ. అనితరపారవశ్యమయమైన మనంబున నన్నునే నెఱుం
గని తమి వేళఁదప్పఁ గసుగందునొకో యని బిగ్గ కౌఁగిలిం
తను దనయంగకంబులకుఁ దార్చుటెఱుంగని రాజరాజపు
త్రుని బలలాశిపాలఁ బడఁ ద్రోచితివే యరదంబుఁ బ్రోవఁగన్.

(మూర్ఛిల్లును)

నార— రంభా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము. (తనలో) ఏమీ, యీరంభ కా నలకూబరునియందున్న యమరాగాతిశయము!

క. వెలవెలఁదుల కొక్కని దెస
వలపు నిలువదనుట యింకఁబై బొంకనుకో
వలయు న్నలకూబరుపై
వెలలేమకుఁ దనరునెనరు వెలలేకునికిన్.

రంభ— (మూర్ఛఁదెలిసి) ఈ దురాత్ముండు నీతండ్రియిచ్చిన వరంబు పెంపున నింతగా వేఁచుచున్నాఁడు. వాని యానతిలేకుండ వాయువునకైనఁ దత్పురంబు చొరరాదఁట! వీని చావునకై మీవంటివా రేదేని యొక యుపాయ మాలోచింపకున్న మావంటి యనదలకు దిక్కెవ్వరు?

నార— దేవేంద్రప్రేరితుండై వాసుదేవుం డీప్రయత్నము చేయనున్నాఁడని తెలిపితినిగదా! నేనును నయ్యాదునందను ప్రోత్సాహమునకై యాప ద్వారక యగు ద్వారకకే పోవుచున్నవాఁడ.

రంభ— మహాత్మా! ఏనును నుపవనక్రీడావినోదంబు చాలించి యింటి కేతెంచు ప్రభావతిపాలికిం బోయెద. మీరును వాసుదేవుని దర్శించి కర్తవ్యం బరపి రండు. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్కంభము.

(పిదప నుపవనక్రీడావిహారంబు చాలించి కూర్చున్న ప్రభావతి, చెలులు ప్రవేశింతురు.)

ప్రథ— ప్రభావతీ! యీ బాలాశోకపాదప మెంత చక్కఁగా నున్నదో చూడుము.

ద్వితీ— ఈమాధవీలత దీని మీఁదికిం బ్రాఁకించిన మఱింత బాగుండును.

ప్రభా— చెలులారా! మీవచనంబులు నాచెవులకుం జవులు దేకున్నవి.

ప్రథ— ఏమమ్మా, యిట్లు మాటాడుచున్నావు?

ద్వితీ— (జనాంతికముగా) చంద్రముఖీ! ఏమోకాని మన ప్రభావతి యుదయమునుండియు ఖిన్నయగుచుఁ గన్పట్టుచున్నది. తండ్రియానతిం జేసి సంగీతము నేర్పవచ్చిన రంభ నావలకుం బొమ్మనియె. 'అక్కా అక్కా' యని పిలుచు రాచిలుకకు మాఱు పలుకదాయె. చంద్రవతీ గుణవతులాటలకు రమ్మనిన మాటాడదయ్యె. మన మాటలు రుచింపకున్నవఁట! ఇవన్నియుఁ జూడ నీయమ్మ మనం బేదియో దీర్ఘాలోచనంబుఁ జేయుచున్నటులు తోఁచుచున్నది.

ద్వితీ— పద్మముఖీ! ఏ యాలోచన మైనను మనకు దాఁచునది కాదే! అయినను బ్రస్తావింతము.

ప్రథ— చెలీ! మా మాట లంత రుచింపకుండుటకు మేము చేసిన యపరాధ మేమి? నీ ముఖవిలాసము నేఁడు వేఱుగాఁ గన్పించుచున్నది. నీరూపంబు విన్నఁదనంబు సూచించుచున్నది.

ద్వితీ— పద్మముఖీ!

క. ఈ వితము జూడ మనచెలి
భావం బల తుంటవింటివాని కతలకుం
దావైన దనుచుఁ దోఁచుం
గావున నిదియేమొ? మనము గనుఁగొనవలయున్.

ప్రథ— చెలీ! యిది పట్టి పిచ్చిమాట సుమీ.

చ. తరుణిపయిన్ మరుండు తన దర్పముఁ జూపఁ దలంచెనేని సుం
దరుఁ గనిపింపఁగావలెఁ గదా! యది యేగతిఁ గల్గు? చీమకేన్
జొరఁగ నశక్య మీపురము చోటికి రాజు ననుజ్ఞలేక; యె
వ్వరు మనమున్నతావునకు వచ్చిరి రామత నిట్లు చేయఁగన్?

ద్వితీ— చెలీ! నాయూహ పిచ్చియూహ కాదు.

చ. లలితములైన చెక్కుల విలాసము బూడిద ప్రబలినట్లుగా
వెలవెలబాఱఁగాఁ దొడఁగె వీక్షణపంక్తులయందుఁ జేలవం
బలసతయుం జనించె బిగియైన చనుంగవయందు సుంత శై
థిలి జనియించె నీయవి రతిప్రియచేష్టలు చువ్వె కోమలీ!

ప్రథ— అయినచో నాయడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానమేమి?

ద్వితీ— సమాధానము లేకేమి?

మ. కలలోఁ జూడఁగవచ్చు సుందరతరాకారుం దదాకార మి
య్యిలలో నుండఁగవచ్చు మానసమునం దేర్పాటుకావచ్చు ని
శ్చలభావీకృతభావనాబలము మై సాధ్యస్వరూపంబు కో
మలి! తొల్లింటి పురాణముల్ వినవె? యీమార్గంబులుం గ్రొత్తవే?

గీ. నలమహారాజు నిద్రలోపలనె మున్ను
భీమతనయకుఁ గన్పించెఁ గోమలాంగి
యతని రూపంబు మది హత్తి యతనుబాధ
కగ్గమై యాతని వివాహమాడెఁ దుదకు.

ప్రథ— ఏటి కుయ్యాలలోని పిల్ల కూరంతయు వెదకుట?

ప్రభా— చెలులారా! యేమేమో గుసగుసలాడుచున్నారు. నాతోఁగూడ రవంత చెప్పరాదా?

చెలులు— మే మడిగినమాట నీవు చెప్పితివి కాఁబోలు!

ప్రభా— మీకుఁ జెప్పనిదాననే యనుకొంటిరా?

చెలులు— పట్టిమాటలతో నేమి ప్రయోజనము?

ప్రభా— సుందరంబగు నీగురివింద పందిరిక్రిందఁ గూర్చుందము రండు.

(అందఱు గురివింద పందిరిక్రిందఁ గూర్చుందురు.)

ప్రభా— చెలులారా! ఈ పొదరింటి చుట్టుపట్ల నెవ్వరును లేరు కద.

చెలు— మన యంతఃపురారామసరోవరంబున కలంకారంబుగా మీ తండ్రి మొదలుఁగొని యనుదినంబు వచ్చుచున్న హంసమిథునంబులు తప్ప నెవ్వరును లేరు.

ప్రభా— ఈ రాయంచలయందుఁ గొన్ని కామరూపంబులై మాటలాడ నేర్చిన వుండును జుమీ!

ప్రథ— చెలీ! ఈ దెసకుఁ జూడు. మన మిండఱమున్నను నా దుండగపుఁ దుమ్మెద నిర్భయముగాఁ బూగుత్తిమీఁద వ్రాలి యెట్లు తన్మకరంద పానముఁ జేయుచున్నదో!

ద్వితీ— పద్మముఖీ! ప్రస్తుత ప్రసంగము మాని యితర ప్రసంగముఁ గావిం చెదవేలే?

ప్రభా— చెలులారా! వినుండు. ఈనాఁటి రేయిప నాకొక కలవచ్చినది. అది తలంచుకొనిన నాకే మిగుల నాశ్చర్య మొదవుచున్నది. అందుఁ గొంత కల్ల, కొంత నిజము. (సిగ్గుపడి యూరకుండును.)

తృతీ— (జనాంతికముగ) చెలీ! నాపల్కులు కవతారిక బయలుదేరుచున్నది.

ప్రథ— ప్రభావతీ! తరువాత నూరకుంటివేల?

క. చెలులార, వినరుగా యని
కల సంగతి తెలుపుదాని గతి మొదలిడియుం
బలుకక సిగ్గిలుచుంటివి
చెలులరయుడం దగునె యిట్టి చెయ్వులు చెలియా!

క. ఒట్టిడుకొంటిమిగద మన
మెట్టి రహస్యములు దాఁచు టెఱుఁగమికేఁ? రా
పట్టివి గావున నన్నృతము
వట్టిననుం జెల్లు నీకుఁ బర్వేందుముఖీ!

ప్రభా— చెలులారా! సిగ్గుగాదు. మీకుఁ జెప్పకుండవలయుననియుఁ గాదు. ఎక్కడ నెక్కసముఁ గావింతురేమో యని యూరకుంటిని.

చెలు— చెలీ! ఇంత దారుణ ముండునా! నిన్ను మేము వేళాకోళము చేసెదమా!

ప్రభా— (లజ్జా సంతోషములతో) నెచ్చెలులార!

చ. వలిమలరాచబిడ్డ కల వచ్చి మొగంబున లేఁతలేఁత న
వ్వొలయఁ "ప్రభావతీ" యని మృదూక్తులచే నను లేపి "నీకు నీ
కులుకుల కందచందములకుం దగు చక్కనివాని నొక్కనిం
జెలువుని వ్రాసి తెచ్చితిని చిత్రమునం" దని చూపెఁ జూపినన్.

నేనును ముదితాంతరంగంబుతోఁ జిత్రగతంబగు నా దివ్య సుందర విగ్రహంబుఁ దనివితీరఁ గాంచుచుఁ దదీయ కులగోత్రనామంబు లెఱుంగక వెఱంగుపాటుతో వాగగోచరం బగు నానందమూర్ఛం జెందితి.

ప్రథ— నిద్రయే మూర్ఛ! అందు నిది యొక యవాంతరమూర్ఛ కాఁబోలు! తరువాతఁ, దరువాత?

ప్రభా— తరువాత నో చెలులారా! నాకు మూర్ఛ తేఱుటయు, నిద్ర తీఱుటయుఁ, దెల్లవాఱుటయు నేక కాలంబునం దటస్థింప నే నా నగరాజ కుమారిం గానక యెదుట నున్న చిత్రఫలకము మాత్రము కాంచితిని.

ప్రథ— ప్రభావతీ! ఇది మిగులఁ జిత్రముగా నున్నది.

చ. కలలు శుభాశుభంబు లనఁగాఁ గనఁగాఁదగుఁ గాని నిద్రలోఁ
పలఁ గలలోఁ గనుంగొనిన వస్తువు లుండుటఁ జూడ నంబికా
వలినదళాక్షి నిక్కము కనంబడి నీ కిది యిచ్చి పోయె న
ర్మిలిఁ, గలఁగాఁగ నీ వపహరించితివేమొ ? భ్రమించి నెచ్చెలీ !

ప్రభా— అంత తెలియనిదాన ననుకొంటిరా యేమి ! కాక భ్రమకుఁ గారణ మేమున్నది ?

ప్రభ— అటులేని నగరాజకుమారికకు నీయందలి వాత్సల్యమే కారణము.

ద్వితీ— చిత్రఫలక మిచ్చి యంతర్ధాన మాయెనా ? లేక నీతో నేవేని కొన్ని మాటలు మాటాడెనా ?

ప్రభా— ముఖ్యముగ నీ మూఁడు మాటలు మాటాడె. "ఇప్పుణ్యపురుషుని కుల గోత్ర నామాదులు నీ కచిరకాలంబుననే తెలియఁగలవు. ఇతండ నీమనోహరవిలాససౌభాగ్యములకుం దగిన పెనిమిటి. ఇతని వలన నీకుం బొడమిన కుమారుఁడే వజ్రపురం బేలు" నని.

ప్రభ— చెలీ ! ఈవృత్తాంతము వజ్రనాభునికిం దెలిసిన మన మానప్రాణంబులు దక్కవు సుమీ !

ద్వితీ— కావున రహస్య మతి జాగ్రత్తగాఁ గాపాడవలయు.

ప్రభ— తాతకు దగ్గులు నేర్పెదవా యేమి ?

ద్వితీ— ప్రభావతీ ! ఆ చిత్రఫలక మేది ? చూపెదవా ?

ప్రభా— ఉదయంబునన లేచి యెవ్వరికిని దెలియకుండ సుందరంబగు నీమాధవీలతా మందిరంబునం దాఁచితి. (పల్లవాంతరితమగు చిత్రఫలకముం దీసి చూపించును.)

చెలులు— (చిత్రముం బరికించి)

సీ. మాటాడ నుంకించు మాద్రి సుందర మంద
హాసంబు మోవిపై నమరునట్లు
రక్తరేఖా సుందరములైన కందమ్మి
యంచులు కరుణ చిందించునట్లు
ఆజానులంబంబులైన బాహువులఁ గాఁ
త్యాపగార్ఘురులుపాటాడునట్లు
కమ్రవిశాల వక్షః ప్రదేశమున మ
హాలక్ష్మి తాండవం బాడునట్లు

గీ. ప్రణయకళ యుట్టిపడునట్లు వ్రాయఁబడియె
నదిర ! యిది యున్నరూపమో, యుదయమాన
చిత్రకారకచిత్తపవిత్రభావ
భావితాకారమో, యెంతవట్టు నిజమొ ?

ప్రభా— చెలులారా ! నాకు నీ సంశయమే కలదు. కాని నా మనంబున సంకల్పవికల్పంబులు పొడముచున్నవి.

సీ. ఉన్నరూపము వ్రాయకున్న నసందర్భ
మిచ్చోట నీ పుట్టుమచ్చ వ్రాఁత
బ్రహ్మచేత సృజింపఁబడని చక్కని రూపు
శివ యేల తెచ్చి నా చేతి కిచ్చు
ఏతాదృశస్వరూపాతిశయంబు సృ
జించుట ధాతకుఁ జేతనగునె
ఆయెఁ బో, యేతాదృశాకృతి కనువైన
స్త్రీస్వరూపంబు సృజింపవలదె

గీ. యనుచు డోలాయితం బౌచు నంతరంబు
నిర్వికల్పసమాధినిర్నిద్ర మగుచు
నుండకేమంచుఁ దలపోయుఁ జండికావ
చోరచన దప్పునే యనుచుం దలంచు.

ప్రభ— చెలీ ! నీ వికల్పములలో నొక్కటిమాత్ర మనుచితము.

క. నీవంటి యువిద సృష్టిం
గావించిన ధాత మున్నె కావింపఁడొకో
తావకభావుకలీలా
సావర్చసయోగ్యు నొక్క చక్కనివానిన్.

ప్రభా— చంద్రముఖీ ! నీయూహ నాయందలి సౌహార్దమునకుఁ దగినదేగాని సత్యమునకు మాత్రము దూరము.

సీ. ఈమోహనాంగుని కోమలాధర మాను
యోగ్యత కలదె మదోష్ఠమునకు
ఈమనోహరుఁడు నే నే కాంతముగఁ జాటు
కారంబు సలుపు భాగ్యంబు గలదె
ఈభోగి పర్యంకభూభాగమున నుండఁ
దగునె మీ చెలియ సౌందర్యగరిమ

నామేని కున్నదే యీమేటి మేటికాఁ
గిలిలోన సృష్టియింపఁ గల యదృష్ట
గీ. మీమనోభవుఁ డేడ, నే నేడ! పుట్టి
మొదట నీదృశ సౌందర్యమునకు సాటి
నమ్మకము లేక యున్నది నెమ్మనంబు
పోతుతెంచునొకో రిత్త కోరికలకు.

ద్వితీ— ప్రభావతీ! నామాట వినుము. నీ మనోరథంబు నిరంకుశ ప్రచారంబుగాని రిక్తంబు గాదు.

చ. శివ లిఖియించి నీకిడిన చెల్వుఁడు లోకములోన లేనివాఁ
డవునె! విచారమేటికిఁ దదన్వయునామనివాసభూము ల
వ్యవధిగ నీకునుం దెలియునంచు వచింపదె! లేకయున్నచోఁ
జివచివ వచ్చి చిత్రమును జేతి కొసంగిన లాభ మున్నదే?

ప్రథ— నాకును నాయాలోచనమే యున్నది.

ప్రభా— అఘటనఘటనాసమర్థురాలగు పరమేశ్వరియే చేయవలయుఁ గాని యిప్పని యన్యుల కసాధ్యము.

క. నా తండ్రిముదల లేనిది
వాతార్భకుఁ డేని పురము వంకకుఁ దానై
యేతేర నేరఁ డాతని
యాతతశాసనము దాఁటనగు నెవ్వరికిన్?

ప్రథ— (నాల్గుదెసలుఁ బరికించి) ప్రభావతీ! ఆ యంచమగువ మనమాటలు వినుచు మనలఁ గనుచు నేదో ప్రత్యుత్తర మీఁదలంచినదానివలెఁ గన్పించుచున్నది, చూచితివా?

ప్రభా— అంచలలోఁ గొన్ని మాటలాడ నేర్చిన వుండునని నే వంటినిగదా! ఇది యాజాతిలోని దేమో?

ప్రథ— ఇది మాటలాడ నేర్చినచో మన ప్రయత్నమునకుఁ గొంత తోడగును.

ద్వితీ— అవును. ఇవి మందాకినీతరంగడోలావిహారము సలుపు రాయంచలు. భవజ్జనకసైనికు లచటి కనకనలినీకందంబులన్నియుఁ బెల్లగించి మన క్రీడాజలాశయంబునందు నాటుటచేఁ దిండిలేక మీ తండ్రియానతి నిందు సుఖాహారంబుఁ గొనుచు విహారంబు సల్పుచున్నవి.

ప్రథ— రాక్షసేంద్రుండును సరోవరాలంకారంబు లనియుఁ బక్షులనియు మదల యిడియె.

ప్రభా— అటులేని మనప్రయత్నమునకు మఱియు నుపయోగమే. కారణాంతరంబున నిందుండినను నీపక్షికోటికి మనశకుంతకోటి విపక్షకోటియే.

చెలులు— అవును. ఇంతకు మాటలాడ నేర్చెనో, లేదో?

ప్రభా— మాటలాడ నేర్చుటయే చాలునా? ఏతాదృశకృత్యంబులం దెంత తెలివితేట లుండవలయు!

చెలులు— మాటలు నేర్చిన పక్షులకుం దెలివితేటలుండకపోవు.

ప్రభా— అటులేని చటుకునం బోయి తోడికొనిరండు.

ప్రభ— (పరిక్రమించి)

గీ. రమ్మ, రాయంచగరిత ! మా కొమ్మ నిన్నుఁ
బిలుచుచున్నది. నీమీఁది ప్రేమ నిండ
లలితసౌరభసౌవర్ణనలిననాళ
ఖండములు నీకు విందిడుఁ గడుపునిండ.

(తెరలో)

గీ. అమ్మ, రాకేమి ప్రేమ మీ కొమ్మ పిలువ !
మేము మందాకినీతీరభూమి నెపుడు
విడచితిమొ నాఁటినుండి యీబిడ్డకు దాసు
రాండ్రమే యందులకు సంశయమ్ము వలదు.

[రాయంచగరిత ప్రవేశించును.]

ప్రభా— (ఆశ్చర్యముతో నెదురుగాఁ జని) వరటాసఖీ ! నిన్నింతవఱకు రావించి సంభావింపని తప్పు సహింపుము. నిన్ను నాయాంతరంగిక సఖీజనంబులోనిదానిఁగాఁ బరిగణించుకొంటిని. నాయందును దాదృశతాత్పర్యముంచి యనుగ్రహింపుము. నీ కులగోత్రనామాదులు మాకుం గర్ణరసాయనంబుఁ గావింపుము.

రాయంచ— వజ్రనాభకుమారీ ! చెలులతో సంతోషావహాయకంబులగు మంతనంబులు సలుపుచుండఁ దనంతఁ జెంతఁ గన్యకాంత రాఁగూడదుగదా యని దప్పుడప్పుడు నిలుచుంటి. పరమేశ్వరీ ప్రసాదసమాసాదితంబై నీయొద్దనున్న చిత్రఫలకంబునందలి యాకృత్రిమమనోహరుండు నాచే దృష్టపూర్వుఁడా, కాఁడా యను సంశయంబు వొడమి తత్సంశయనివృత్తి యగుదాఁక నద్దమువద్దను నక్కి చూడఁదొడఁగితి.

ప్రభా— రాజహంసీ! నీమాటలవలన మాకు సంశయనివృత్తికిఁ మాఱు సంశయమే ప్రబలుచున్నది. ఈ చిత్రగతమనోహరస్వరూపంబు దృష్టచరమా, యదృష్టచరమా, సహజమా? సంభావ్యమా? యోజించి చెప్పుము.

రాజహంసి— రాజకుమారీ! ఏను నళినాసనవాహనంబులలోని యొక మరాళపతికి ధర్మపత్నిని. నాపేరు శుచిముఖి యందురు. చిన్నతనంబున సరస్వతికి శిష్యురాలనై సంగీతసాహిత్యంబులు నేర్చితి. వ్యాకరణంబుఁ జదివితి. చదువుటయే గాదు, లక్ష్యలక్షణచాకచక్యంబునం దద్వితీయ ననిపించుకొంటి. అదియునుంగాక,

సీ. అర్థగంభీరంబులైన శబ్దముల పొం
దిక మత్యములకోవ తీరుగాఁగఁ
దత్తద్రసోచితతాత్పర్యపర్యాప్తి
సురుచిరాలంకారశోభమాన
గుణపాటవంబు దూషణశూన్యతయుఁ బ్రౌఢ
శయ్యాచమత్కార చతురిమంబు
వ్యంగ్యమర్యాదయుఁ బ్రతిభావిభావిత
కల్పనాకౌశల్య గౌరవంబు

గీ. వెలయునట్లుగ నాశుకవిత్వ మల్లు
టభ్యసించితి వాణీదయావిశేష
వైభవంబునఁ గొన్ని కావ్యములుఁ గొన్ని
నాటకంబులు వ్రాసితి నవ్యఫణితి.

నా కవిత్వంబునకు మెచ్చి సరస్వతియే “బాలసరస్వతి” యను బిరుదొసంగి యీగండపెండేరంబు కాలికిం దొడిగె. మఱియు రాజరాజేశ్వరీషోడశీమహావిద్య నభ్యసించితి.

చెలులు— ఏమి, మాభాగ్యము! నీవంటి పండితురాలితో మాకుఁ జెలికారము లభించె.

రాజ— నేనొక పండితురాలనా? మాలో నా తలమీఁదివారు కలరు.

ద్వితీ— తరువాత, తరువాత?

రాజ— ఇట్లుండ ద్వారకాపురంబు కాఁపురంబుగ దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణములు కృత్యములుగ నిత్యం బార్తజనపరిపాలనజాగరూకుం డగు శ్రీకృష్ణుండు దమతండ్రి వసుదేవునిచే యాగంబుఁ జేయించుచో శతావధానవిధానమునకై నన్నుఁ బిలిపించె.

ప్రభ— రాక్షసకులనాశకుఁడని విందుము. తరువాత, తరువాత?

రాజ— నేను గొంత పరివారముతో,

క. విద్వాంసు లనేకులుఁగల
తద్ద్వారక కేగి శతవధానముచే నే
తద్వాచకాక్షరాళీ
మద్వరకలధౌతబిరుదమాన్యతఁ గంటిన్.

చెలులు— అప్రతిహతకవితాధురంధరు రాలనగు నిన్ను సత్కరింపనివా రెవరు?

రాజ— ఆసమయంబున భద్రుఁడను నొక నటశిఖామణి నేఁజేసిన నాటకంబులు గొన్ని ప్రదర్శించె. అతని నాటకప్రదర్శనపాటవం బనితరసామాన్యంబు. నేఁటికాలంబునం దా నటసమాజమువంటి సమాజం బొందు కానఁబడదు.

ఉ. ఆసభలందుఁ జూచినటు లాడకు వచ్చుచునుండె నీమహా
భాసురవిగ్రహంబు నరపాలకపార్శ్వపచారకావళిన్
నే నరిగాఁగఁ బోల్చుటకు నేర నొకించుక "సోయ" మన్నది
ధ్యానయొనర్పకుండ నుచితస్మృతి కల్గునె యెంతవానికిన్!

ప్రభ— ధారణాధోరణీవిశేషంబున శతవధానంబొనరించు నీవంటి మేధావతులకే విస్మృతి తటస్థించుట మా దురదృష్టము.

రాజ— అపేక్షాబుద్ధి లేనిచో నెట్టి మేధావికిని దృష్టస్తుస్మరణము కలుగదు.

ప్రభ— రాజహంసీ! గతమున కేమి, ప్రకృత ప్రశంస వింటివిగదా?

రాజ— అగును, వింటిని.

ప్రభ— విన్నచోఁ గర్తవ్య ముపదేశింపుము. స్మర్తవ్యము స్మరింపుము. చిత్రలిఖితమనోహరసమావేశముఁ జేయించి భర్తృదారికం బ్రతికింపుము.

రాజ— చెలులారా! పురుషప్రయత్న మెంత యున్నను దైవబలము సమకూరవలయు. అది కలదనియే నా నమ్మకము. లేనియెడఁ బరమేశ్వరి స్వప్నమం దీ చిత్రఫలక మేల తెచ్చియిచ్చును?

ద్వితీ— రాయంచగరితా! ఇంకొకటి,

ఉ. ఇట్టి మహాశయుండు కలఁడే యనుకొందము నీవు పోయి యె
ట్టెట్టులో యాతని న్వేదికి యిట్టి మనోహరరూప మానవా
ల్పట్టెదుగాక యియ్యసురపట్టణసీమకుఁ జేర్చి యెట్లు రా
పట్టికిఁ జూపెదో? చెలియభారము సర్వము నీదె హంసికో!

ప్రభా— చెలులారా! ఆసంగతియు మనము చెప్పవలయునా?

గీ. అన్ని చదువులుఁ జదివిన ప్రోషితపతిక
చేయవలసిన కృత్యంబు చేయలేదె?
"నీవె తల్లివి తండ్రివి నీవె, నీవె
చెలివి మా చెలి" కంచు వచింపుఁ డంతె.

రాజ— చెలులారా! బీజారోపణమునకు ముహూర్తము కుదురనిండు. నేను ముందింద్రప్రస్థపురంబున కరుగవలయు. ఏమంటివా? ద్వారకయందు నాఁడు జరిగిన జన్నంబున,

సీ. విద్వాంసులను గౌరవించు కార్యము పూనెఁ
బ్రథితతేజుఁడు పృథా ప్రథమసూతి
పాచకావళికి సంభారంబు లందింప
మసలుచుండెను బార్థమధ్యముండు
శకటముల్ రథములు సొరట్లు గుఱ్ఱముల్
త్రిప్పించుచుండె మాద్రేయుఁ డొకఁడు
రాజబంధువుల గౌరవసంప్రపత్తులు
నవరించు పనిఁ బూనె సవ్యసాచి

గీ. సవ్యసాచికిఁ దాఁ జేతిసాయ మగుచుఁ
దిరుగుచుండెను గడమ మాద్రేయుఁ డప్పు
డీ తరుణమూర్తిగూడ నీ యిరువురకును
సాయమైనట్లు నామానసము తలంచు.

కావున నే నా సహదేవుచేనొండె సవ్యసాచిచేనొండె నాతని కులగోత్ర నామనివాసాదులు తెలిపించుకొనిన పిదప నచ్చోటికిం బోయి తద్రూప మీ చిత్రిత స్వరూపముతోఁ బోల్చుకోవలయుఁ గదా? చిత్రఫలకంబు వెంటఁ గొంపోయినంగాని యొప్పని సాధ్యంబుగాదు. దాన మన చెలికి దుఃఖోపశమనంబు జేయుటకు మాఱు దుఃఖముఁ దెచ్చిపెట్టినదాన నగుదు నేమో యని శంక వొడముచున్నది.

ప్రభ— వలయు నేని గొంపొమ్ము. భర్తృదారిక యంతఃప్రాణంబులతోఁగూడ బహిఃప్రాణంబు నీయధీనంబు సేయుటకు సందియమేమి, కాని,

ఉ. ధారుణిఁ బేరుసెంది తపధానములన్ నయసేంద్రియక్రియా
కారితమైన చిత్తమునఁ గల్గునె విస్మృతి కన్నదానికీ
వారయ వారవీరువలె నప్పుడు చూచిన దృష్ట విస్మృతిం
గూరెడిదానవే? మఱచికో లోకటున్నదె నీకు? హంసికో!

నాకు నీయందుఁగల విశ్వాసంబుఁ బరీక్ష సేయుటకై యిటులంటివి. కానిమ్ము.

ద్వితీ— రాజహంసీ ! రాజపుత్త్రికి వేఱొండు కాలయాపనోపాయముఁ గల్పించుము.

రాజ— (ఆలోచించి) ఇంతకంటెఁ గాలయాపనోపాయ మేమి కల్పించఁగల్గుదును ? చెలులారా !

చ. వయసు గతించుచుండె నెలఁ బ్రాయము నంగల మేన నేఁడు లే
దయ్యుద్యమంచు నంగకము లం దుదయించిన ప్రత్యభిజ్ఞ ని
శ్చయముగ నిర్ణయించుటకుఁ జాలునొ చాలదొ యందుఁబోయి యే
నయి యెటు సేయఁబోయి యెటు లౌనో యటంచు మనంబు జంకెడున్.

ఈషదాకార భేదంబు గల సుందరు లెందఱో యుందురు. కాని యాకారవిశేషబోధకంబులగు గుర్తు లొకటి రెండేనియు నుండకమానవు. కావున నీ సుందరాకారంబు చిత్తంబున నింకొకమాఱు హత్తించుకొని యెద. (చిత్రఫలకంబు పరిశీలనాపూర్వకంబుగఁ బరికించి)

సీ. హొంబట్టుపలకపై నున్న నీలములీల
నెదుఱొమ్ము తలుపుపైఁ బొదలు మచ్చ
అంటుమామిడిపండువంటి గండంబులం
దుదయించుచున్న శ్మశ్రూద్గమంబు
నీరెండ కెంజాయ పాఱెడు నచ్ఛోద
కాసారముల మించు కన్నుఁదోయి
కెంపుదాపినరీతి సొంపైన నఖముల
నలరారు నిడుపైన యంగుళములు

గీ. కలయఁబూచిన చూతవృక్షంబు భాతి
మోదమొనరించు నవయౌవనోదయంబు
వజ్రపుం దునుకలఁబోలు పండ్లవరుస
మందబుద్ధులకేనియు మఱపు రాదు.

చెలులు.— (పరికించి చూచుచు) హంసాంగనాశిరోమణీ ! ఏతాదృశదివ్యసుందరవిగ్రహంబు విరించి సృష్టంబు లగు విష్టపంబులం దొండు తప్ప వేఱొండు కలదనుకొనుటయు మా యభిమతంబు గాదు. ఏకైకాంశ మొక్కొక్కచోట నుండిన నుండవచ్చుంగాక. కావున నీచిత్తంబు సంశయడోలాయత్తంబుఁ గావింపకుము.

మ. ఇవిగోఁ దామరతూఁడ్లు సంబళముగా నీ దృఙ్మహాభాగసం
భవపుణ్యాకరమైన దేశమునకుం బక్షద్వయాభూత మే
ఘవిహారంబగు నభ్రమార్గమున వేగంబోయి యా వ్యక్తి క
న్గవగీలించి తదార్తసంఘటనముం గావించి రక్షింపుమా.

శా. ద్వారంబుల్ పనిలేదు కోటలనినం దాఁటుల్ తదంతస్థితా
గారంబుల్ చోర శంకలేదు పులుఁగుల్ గాకిట్టి కార్యంబు లె
వ్వారల్ సేయఁగలారు ? మా చెలియ సర్వంబుం ద్వదాయత్త; మా
వీరాగ్రేసరు నన్కృపట్టు గని యీ వృత్తాంతముం దెల్పరా.

ప్రభా— చెలులారా ! యీ రాయంచగరిత యలిన నెవ్వరనుకొంటిరో ! నాకు నేఁటికిఁ దెలియవచ్చెను. మన మామె కుపదేశించుపాటి వలంతులమా ?

చ. నలదమయంతు లిర్వుర ననల్పతరప్రతిభాచమత్కృతుల్
తొలుకఁగఁ గూర్చి కీర్తిని దిగ్లోకగతం బొనరించినట్టి యం
చలయొడయండు వంశపతి సారససంభవు తేరినార్వ యి
తెలివరి కంచు నేఁ జదివితిం జుమి మున్నొక నాటకంబునన్.

రాజ.— అవును, రాజపుత్రీ ! ద్వారకాపురంబున భద్రుండను నటవరుని సమాజముచేఁ బ్రదర్శింపఁబడిన నాటకమునందే మా వంశావళి వ్రాసితని. అదియుఁ బఠియించితి ననుటయే నీ యనన్యాదృశవిద్యావత్తకుం గుఱుతు.

ప్రభ— వరటామణీ ! మా చెలి భావిభాగ్యోదయంబున మంచి యుపోద్ఘాతము తెచ్చినది.

ఉ. నాటకదర్శనంబన ఘనప్రమదంబవుచుండు మా తమి
సాటికులాంబురాశిశశి కాతనియానతి నెల్లకాల మీ
కోటకు వచ్చుచుండు నటకోవిదసంఘము చూపుచుండు నా
నాఁటను పూవుఁబోఁటుఁగల నాటకశాలను నాటకమ్ములన్.

సీ. శివ వ్రాసి యిచ్చిన చిత్రస్వరూపంబు
దబ్బరకాక సత్యంబ యేని
మా పుణ్యవశమున మా పెన్నిధానంబు
నిజముగా నీవు కన్పట్టితేని
యీబిడ సౌందర్య మీబిడ యనురాగ
మా మహాశయుఁ డావి కతికె వేని
వజ్రనాభుని పాపపరిపాకదశయు మా
వడఁతి యదృష్టంబుఁ బండెనేని

గీ. అప్పుడు తత్సంఘటన కుపాయములు కొన్ని
నీవు యోజింపవలెఁజుమ్ము నీవిధాన
మతిదు కన్నుగుణమ్మాని నేని మద్దియుఁ గూడ
నీమదిని నమ్ముకొనుము, యో మరాళి !

రాజ— నాకును నీనాటకప్రయోగవిధానమే సంఘటనోపాయమగునను తలంపు పొడమినది. ఇరువుర యూహయే కీభవించినచోఁ గార్యంబు సఫలమగు నని నీతివిదులు వక్కాణింతురు. చెలులారా! నాకు సెలవిండు పోయివచ్చెద.

చెలులు— మరాళప్రియవధూటీ! నీకు శుభమగుఁ గాక! (అందఱు సాఁగనంపుదురు. రాజహంసిం బురస్కరించి చేతులొగ్గి)

సీ. బ్రతికింపుమమ్మ! యీశ్వర ఫాలవహ్ని చేఁ
జచ్చిపోయిన పుష్పశరుని మరల
నిల్పుమా! సుకవి వర్ణితమైన శృంగార
రసమున కున్న గౌరవము జగతి
అనుకూలమైన జాయాపత్యఘటనచేఁ
దెప్పింపు మజుని కీర్తికిఁ బ్రశస్తి
విఫలంబుఁజేయక సఫలంబు సేయుమా!
నీచేత నిడిన మా నెలఁత బ్రతుకు

గీ. రాజరాజేశ్వరీ దయాప్రాప్త సుకవి
తా విశేషంబును శతావధానగరిమ
కలిగి యలరినదానవు గాన యామ
హేశ్వరి వచించినట్లు చేయింపు మమ్మ!

(ప్రభావతియుఁ జెలులు వెనుకకు మరలుదురు.)

రాజ— (తనలో) ఈరూపంబున వజ్రనాభునకు వినాశంబు సమీపించినది. దీనివలన దేవకార్యనిర్వాహంబును బ్రభావతీమనోరథనిర్వాహమును గూడఁ దటస్థించును. సాక్షాత్పరమేశ్వరీ సంకల్పంబుగూడ నట్లే యుండ నోపు. లేదేని రుక్మిణీకుమారుండగు ప్రద్యుమ్నుని రూప మేల వ్రాసి యిచ్చును. నే నిందలి స్వరూపంబు ప్రద్యుమ్నకుమారునిదని యెఱింగియుఁ గొంతవఱకుఁ దెలియనిదానివలెఁ గపటనాటకంబాడితి. నే నిప్పుడు ద్వారావతికిం బోయి యతని నేకాంతంబున దర్శించి రాక్షస పుత్రీరామణీయకంబు వర్ణించి సమానురాగులగు నీదంపతుల సంఘటనోపాయంబుఁ గల్పించి యనురాగలతాంకురముఁ బెంచి యనల్పంబగు కాత్యాయనీ సంకల్పంబు నిర్వహించెద. (నిష్క్రమించును.)

గద్య

ఇది... శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం బగు
ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంబునఁ బ్రథమాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పరిభావతీ ప్రద్యుమ్నము

ద్వితీయాంకము

(శుచిముఖి ప్రవేశించును.)

శుచి— (ఆశ్చర్యముతో) ఇదిగో! ద్వారకాపురపరోపాంతప్రదేశంబెల్లఁ బ్రమదవనములచే నిండిపోయినది.

సీ. నలువైన యిసుము తిన్నెల నేలలన్నియు
గుజ్జుమామిడితోఁట గుంపు లయ్యె
పల్వలమ్ములకల్మిఁ జెల్వంబు గనుభూము
లండెల్ల నారికేళాగమములె
ఖరసంకులమ్ము లౌ గతికబీళ్ళన్నియు
నంబరచుంబిసౌధంబు లయ్యె
నుప్పొంగెడి సాగరోపాంతమండల్ల
రమణీయపుష్పితారామతతులె
గీ. అంతలో నింత మాఱె నయ్యారె! యింద్ర
నీలమయమైన వాసుదేవాలయంబు
కానుపింపకపోయిన నానవాలు
పట్ట శక్యంబె ద్వారకాపట్టణంబు!

బాపురే! భూపురంధ్రీనూపురంబైన యీపురంబునఁ గాఁపురంబు సేయు స్త్రీపురుషుల యదృష్టం బెందు నదృష్టచరంబు.

సీ. మండు వేసఁగినైన మంచుకాలము సేయు
కడుఁ జల్లఁగా వీచు కడలిగాలి
ఏపూట కాపూట వాపణంబుల ధూళి
పడకుండ వర్షించు వారిదములు
ఏవీధిఁ గనుఁగొన్న నావీధి మొగ విశా
లాటీకనములు శృంగాటకములు

ఏప్రక్కఁ జూచిన నాప్రక్కఁ లలితపుష్ప
లతావరణశాలి సౌధపాళి

తే. గీ. నిరత సంచార్యమాణ కర్ణీరథములు
కలిగి తనరు భూలోకనాకం బనంగ
నాదినారాయణుఁడు కృష్ణుఁడై జనించి
కాఁపురము సేయు నీ ద్వారకాపురమున.

(కలయఁజూచి) ఇదె, గోవిందుని మందిరము. (స్మృతినభినయించి) ఇంద్రనీలమణిమయమ్మగు నీ నగరి పోలుపుం దిలకించు నాకు నింద్రుం డింతకుమున్న యాజ్ఞాపించిన సందేశంబు జ్ఞప్తిం దగులుచున్నయది. కాని ప్రభావతీసందేశం బంతకన్నఁ బరమగుటచేఁ బరమ్ముచే బూర్వమ్మునకు బాధ శాస్త్రచోదితంబు కావునఁ బ్రప్రథమమునఁ బ్రద్యుమ్నదర్శనమే యాచరింపఁదగి యున్నది. అటుగాన నతఁడెక్కడ నుండెనో యిక్కడి పరిచారకులవలనఁ దెలిసికొనియెదను (మరల యోజించి) ఔను. శీఘ్రోపస్థితమగుకతన శ్రీకృష్ణసందర్శన మంతరంగ మ్మగుచున్నదే! కృతాకృతప్రసంగితాప్రయుక్తత్వ ముభయత్ర తుల్యమే కావున నిత్యత్వవిచార మనావశ్యకము మఱియు వాసుదేవసందర్శనమ్మున నంతరంగత్వమే కాక భావికార్యశుభసూచకంబగు కతన నొకవిధమగు నూతనాపవాదత్వముగూడఁ గన్పట్టుచున్నయది. (యోజించి) పై హేతువులంబట్టి తొలుదొల్త నందనందను నారయుటయే నిశ్చితమైనను నట కరుగకమున్న ప్రద్యుమ్ముని యునికిపట్టు కనుఁగొనుట యావశ్యకము కాకపోదు. (స్మృతి నభినయించి) ఓహో! నానాఁటికి నాబుద్ధికి విస్మృతి మెండగుచున్నదే! ఇప్పనికై యింతకుమున్నె కదా! నాసహచారిణి మంజువాణిని నియోగించి నే నియ్యెడ కరుదెంచితిని. స్వామిని సందర్శించి సురకార్యమ్ము నివేదించివచ్చు నీలోపున మంజువాణి ప్రద్యుమ్నుని యునికిపట్టు లోనగు కొన్నిసంగతులు కనుఁగొని నాకై ప్రతీక్షించుటకు సంశయ ముండఁగూడదు. ఇఁక నిశ్చితమ్ముగా గోవిందుని దర్శింప నరుగుదుంగాక.

(కొండొక నడిచి యెదుటఁ జూచి పట్టరాని సంతోషముతో)

మ. చిరకాలమ్మున కక్షిజాడ్యము శమించెన్ సర్వదేవద్విష
త్తరుణీమంగళసూత్రఖండనచణోదారప్రభావస్ఫుర
త్తరకేళీపరబాహుదోహలకళాశింతన్యమానామరా
భరణత్రాణుని వాసుదేవుని మహాభక్తావనుం జూచుటన్.

(బిగ్గరగా) ఎవరక్కడ?

పరిచారకుఁడు— (ప్రవేశించి) ఎవ్వరో పిలిచినది? (దెసలు పరికించి) ఎవ్వరును గానరారే! ఇంతలోనే నిరాకారులయి మరలిపోయి యుండరుగదా! నేను లేశమును నాలసించినది లేదే! ఎటుచూచినను స్త్రీలుగాని పురుషులు గాని కానరారే! మరలఁ బిల్చి చూచెదంగాక. (అట్లు చేయును.)

శుచి— (తనలో) పాపము. ఈ పరిచారకుఁడు చింతాక్రాంతుఁ డగుచున్నాఁడు. ఎవరో స్వామిసందర్శనమ్మున కరుదెంచి తనమాంద్యముకతన హతాశులై యరిగిరేమో యని వగచుచున్నట్టు లితనిముఖకళవలన నెఱుఁగ నయ్యెడిని. వీనియోగ్యతం గనిపెట్టుటకేకదా! నేను వెంటనే 'నే' నని ప్రతి చెప్పక మిన్నకుంటిని. ఆకారసామ్యముంజేసి నన్నీతఁ డంతఃపురపు రాయంచనుగా గణించెనే కాని వెనుకఁ జూచియున్నను సరిగా గుఱుతింప లేఁడయ్యెను. ఇఁక వీనిసందియము తీర్చెదను. (ప్రకాశము) నన్నెఱుఁగవా? ఇంతలోనే మఱచితివా? నాఁటి యజ్ఞమ్మున నొకనాఁడు శతావధానము జరిగిన సంగతియేని జ్ఞప్తియందున్నదా?

పరి— (సంతోషముతో) అమ్మా, మీరా! క్షమింపుఁడు ఇక్కడి రాయంచవే యనుకొంటిని. (స్మృతి నభినయించి) అమ్మా! మీ రిరువురుగాదు?

శుచి— (విచారముతో) ఇప్పుడు నే నొంటరిని గావలసివచ్చినది. నా సహచారిణి బ్రహ్మలోకమ్మున కరుగవలసి యరిగినది. తనకవితానైపుణ్యముచే నా చతురాననుఁ దనుపుచు నాపె యచ్చటనే నిల్చిపోయినది. అది యటులుండె. నారాక దేవరకు విన్నవించి రమ్మా.

పరి— చిత్తము. (లోనికరిగి మరలఁ బ్రవేశించి) ఆజ్ఞయైనది, రమ్మా. అదె సభార్యుండై స్వామి యచటఁ గూర్చుండెను.

(శ్రీకృష్ణుఁడు యథోక్తముగాఁ బ్రవేశించును.)

శుచి— (ప్రవేశము నటించి)

శా. శ్రీదంబుల్ నిజభక్తమండలశుభాశీఃప్రాపకంబుల్ సమ
స్తాదిత్యప్రభవిష్ణుమౌళిమణిబాలాదిత్యనిర్ణిద్రముల్
యాదోనాథసుతాపరావతరరామాంకాస్పదమ్ముల్ భవ
త్పాదాబ్జమ్ములకున్ నమస్కృతులివే పద్మాక్ష, పద్మాధవా!

(పాదమ్ములపై నమస్కరించును.)

కృష్ణు— (సబహుమానముగా) చింతితార్థసిద్ధిరస్తు. (స్మృతి నభినయించి) జంట విడిచి యొంటరివై వచ్చితివేమి? నాఁడు మీ శతావధానముం దిలకించినది

మొదలు తలఁచుగ మీఁదిరువురును గన్నులకుఁ గట్టిన ట్లగపట్టి నట్ల య్యెడిని.

శుచి— (విచారముతో) దేవా! దేవర కగోచరంబగు విషయ మేముండును? ఇపుడు నా సహాధ్యాయిని సత్యలోకమ్మునం దున్నయది. ఆపె నిఁక మరలఁ జతురాననుం డిట కనుపఁడఁట!

కృష్ణ— విచారింపనేల? శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధికన్న నాశాస్య మెం దుండదు. ఈమాట సర్వథా యభినందనీయమే కాని నిన్నొంటరిగాఁ దిలకించుట మాత్రము కొండొక శోచనీయము. అది యటులుండె.

గీ. దేవవిభునకుఁ గుశలంబె? దిక్పతులకుఁ
దక్కువారలకెల్ల భద్రంబె? యేమి
కర్జమున కంపె నిను శతక్రతుఁడు తెల్పు
మా! భవద్వాక్యరచనకు మనము తనియ.

శుచి— దేవా! తమ మనమ్మునకు గోచరింపని రహస్యమ్ము లింద్రలోకమ్ము నంద కాదు మఱి పదునాల్గుభువనమ్ములందును నశ్రుతచరమ్ములే. అయి నను మన్ముఖమున వినఁగోరుట యనుగ్రహాతిశయంబ కాని వేఱుకాదు. అవధరింపుఁడు.

గీ. వజ్రినాభుఁడు రాక్షసవల్లభుండు
సలుపు దుశ్చేష్టలెల్ల నీ సమ్ముఖమున
మున్న మాఱేఁడు స్వయముగా విన్నపమ్ము
సలిపినట్టిదె పునరుక్తి గొలుపనేల?

వాని వినాశమ్మునకుం దగిన యుపాయమ్ము శీఘ్రకాలమ్మున యోజింపవలయు.

మ. అమరత్వమ్మునఁ జేసి చావొందవమిం బ్రాణావశిష్టుండు గా
నమరేశుండు వనాధివాసి యయి నిన్నత్యంతముం జిత్తప
ద్మమునన్ నిల్పుచుఁ గాలముం గడుపుచున్ మానేది యున్నాఁడు త
త్క్రమమున్ జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుపొంటె ననుపంగా వచ్చితిన్ దేవరా!

ప్రస్తుతకార్యమ్మున కనుకూలించు నుపాయమ్మునకు వలయు సాధనసామగ్రిని మత్స్వామి మొదలగోని యేను గొండొక సంపాదించి మనమ్మునంద భద్రపఱచియుంచితిని. అయ్యది గోప్యాతిగోప్యము. ఏమి సెలవు?

కృష్ణ— కొండొక తాలి వినుతువుగాక. (భార్యలవంక సాభిప్రాయముగ దృష్టినిగుడ్చును. అంతఃపురము నిష్క్రమించును.)

శుచి— దేవా! సావధానచిత్తమ్మున ననుగ్రహింపవలయు.

చ. కలదల వజ్రనాభున కఖండతనూవిభవాభిరామ ము
ద్వల గని యందచందముల పోల్పు గొనమ్ముల రావు మేలి వి
ద్దెల నిలయంబు కూఁతురు; తదీయతనుప్రభ కారణమ్ముగా
నలరుఁ "బ్రభావతీ" పరసమాఖ్యయు నాకెకు సార్థకమ్ముగన్.

కృష్ణ— తరువాతఁ దరువాత,

శుచి— దేవా! ఇఁకఁ జెప్పఁబోవునంశము మనకార్యమ్మున కెంత యను కూలమో తిలకింపుము.

ఉ. భావిశుభం దలంచియొకో, పార్వతి యాసతిస్వప్నమందు సం
భావితయై భవత్సుతుని వ్రాసిన చిత్తరు విచ్చి యేగె నో
దేవర! నాఁటఁగోలె నల తియ్యనివింటివజీరుపోరికిన్
దావల మయ్యె నయ్యతివ దానిమనోగతు లేమి చెప్పుదున్!

కృష్ణ— (సంతసముతో) వరటాశిరోమణీ! పరమేశ్వరీ వరప్రసాదంబగు మా ప్రద్యుమ్నునియెడ నయ్యంగనకు మిక్కిలి దయయని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱ లేదు. ఇది యతని పురోవృద్ధికి సూచక మనుటకు సందియము లవమును లేదు. చక్కని ప్రసక్తి తటస్థించినది. ఇఁక నీ తెల్వితేటలెల్ల వినియోగించి యక్కన్నెయం దితని మనంబు లగ్నమ్ము గావింపుము.

శుచి— దేవా! అక్కన్నియ రామణీయకంబు విస్తరించి వచించినచో రతిప్రియుం డయ్యతివయెడ ననురక్తుం డగుటకు సందియ ముండదు. కాని మగయీఁగకేని యా రక్కసునన మతి లేక చొరరాని యయ్యెడ కియ్యంగజావతారుం డరుగు టెట్టులు ఘటించెడి నని సంశయించెద.

కృష్ణ— కవయిత్రీమణీ! నీబుద్ధి కీమాత్రమును గోచరింప లేదగా! వినుము.

మ. రతి మాయావతి యౌచు శంబరపురీరాజమ్మునం దుండి మ
త్సుతుని న్మాయలలోనఁ బండితునిగా శోధించెఁ బ్రద్యుమ్నుఁడ
క్కతనన్ శంబరుఁ జంపె నీవిషయముం గన్పట్టియే యుండు వి
క్కృతి కప్పాఁడితి కెంతయో కలదనూ శిక్షింపు సంబంధమున్.

మఱియు నొండొక్కటి వినుము. భద్రుండను నటరాజశిరోమణి నీయెఱుఁగనివాఁడు కాఁడు. అతఁడు భవత్కృతమ్ములగు నపూర్వనాటకమ్ములు గొన్ని మజ్జనకాధ్వరమ్ముతఱి నిటఁ బ్రదర్శించి తత్కాలమున సభాసదులగు ఋషిప్రవరులచే వరమ్ము లెన్నియో వడసి యిపుడు నష్టద్వీపమ్ముల నిరాఘాటుండై చరించుచున్నవాఁడు. నీ వేదేని గోష్ఠి

చళమ్మున వజ్రనాభునితో వీని కళాకౌశలమ్ము నివేదించి యేతదాగమనాను రక్తుం గావింపుము. మీ యింద్రుండు ప్రస్తుత విషయమున నాతోఁ బ్రసంగించుపట్టున నీకు వజ్రనాభునియొద్దఁ గల చన వనన్యాదృశమని వక్కాణించి యున్నవాఁడు. ఈ మాటలయం దారక్షోనేతకుఁ బక్షపాతం బధిక మగుటంజేసి తదాగమనమ్మునకుఁ దప్పక యంగీకరించును. పిమ్మట.

శా. భద్రాకారముతోడ వజ్రపురికిన్ బ్రద్యుమ్నుఁ దేతెంచుఁ ద
చ్ఛిద్రమ్ముల్ కనిపెట్టు రక్కసునొగిన్ ఛేదించు మీ సేనికిన్
భద్రమ్ముల్ సమకూర్చు వేగ చని నీ ప్రావీణ్యము న్నేరుపుం
దద్రక్షఃపతి కెక్కఁజేసి కృతకృత్యత్వంబు సంధింపుమా.

శుచి— (సంతోషముతో) దేవా! యిఁకఁ దప్పక వజ్రనాభుండు మడిసెఁ. శక్తికొలఁదిని దేవరయాజ్ఞ నిర్వర్తించెదను.

[తెరలో]

సీ. అంబరమణిబింబ మభ్రవీథీమధ్య
భాగమ్మునందుఁ బ్రజ్వరిలఁ దొడఁగె
నలసి వ్యాపారస్థులగు జనులందంద
సదనాభిముఖు లౌచుఁ జనఁ దొడంగి
రగములు డిగ్గి పతగజాలములు చెట్ల
నీడల నల్ల నట్టాఁడ దొడఁగె
నాతపమ్మునకు ఛాయాపటలమ్ములు
జడిసి హ్రస్వమ్ములై ముడుఁగఁదొడఁగె
గీ. సరసుల జలమ్ము సలసల మరిగె దైవ
తాలయమ్ముల నర్చనాకాలఘంటి
కానినాదమ్ము లడరెఁ జక్రానుకృతుల
తోడ జంఝూనిలములు వీథులఁ జరించె.

శుచి— (వినుట నటించి) దేవరకు మాధ్యాహ్నికసంధ్య విజయాధాయక మగుఁ గాక. నా కానతిండు.

కృష్ణు— భవిష్యద్విషయమ్మున నప్రమత్తురాల వగుదువుగాక. (నిష్క్రమించును)

శుచి— (అంతఃపుర నిర్గమనము నటించి) ఇప్పటికి నావచ్చిన పనులలో నొకటి నిర్వర్తించితిని. ఇట్లే రెండవ కార్యముగూడఁ జక్కఁజెట్టికొని భవిష్యద్విషయమ్మునకుఁ గడంగవలయు. (కొండొక పోయి) ఇదె నాసహచారిణి

మంజువాణి నాకై నిరీక్షించుచున్నది. (నిరూపించి) ఈమె ముఖ కాంతినిబట్టి కృతకృత్యత్వము ధ్వనిత మగుచున్నది.

(మంజువాణి ప్రవేశించును)

మంజు— సఖీ, శుచిముఖీ! నీ యాదేశము చక్కఁగా నిర్వర్తించితిని. సాయం సంధ్యాసమయమునకు వాహ్యాళికై ప్రతిదినము ప్రద్యుమ్నుఁ డీప్రాంత మండలి యల్ల యుపవనమ్మున కరుదెంచునఁట. కావున మన మంతదనుక నా యుద్యానవనమున నతని రాక ప్రతీక్షింపవలయు.

శుచి — అట్లే చేయుదము. (ఉపవన ప్రవేశము నటించి) మంజువాణీ! నందన వనమ్మునఁ జరించెడి మనకుఁగూడ నీ యారామము వింత గొల్పుచున్నది సుమీ!

మంజు— నీ వనినట్లే. సఖీ! నందనవనమ్మునందు భూలోకోద్యానమ్ములకన్న నాధిక్యమ్మునకుఁ గతంబు కల్పవృక్షసంపత్తియే కదా!

శుచి— అవును. అంతకన్న నితర మేమి కావలెను?

మంజు— అగుచో, నా కల్పవృక్షము లిచ్చటను గలవుగదా!

శుచి— ఇచ్చట ననఁగా సత్యభామాగృహోద్యానమునం దనియేనా, నీ యాశయము?

మంజు— అట్లు కాదు. ఈ ద్వారకాపురపరోపాంతోపవనములం దెల్లెడల నని నా తాత్పర్యము.

శుచి— అగుచో నది యసంభావ్యము.

చ. తనదు సపత్ని రుక్మిణి నఘఃకృతిసేయఁగ సత్యభామ కృ
ష్ణుని నెసకొల్పి కల్పక మనోకహరాజము భర్తతోడ నం
దనవని కేగి తెచ్చికొనె ద్వారకలోని తదన్యపుష్పకా
ననముల కేఁగ నాయమ మనంబు సహించునె, యీసు గ్రమ్మదే?

మంజు— (నిరూపించి) అగుచో నా దిక్కునందెల్లఁ గల్పవృక్షములే యున్నవి. కనుఁగొమ్ము.

శుచి— (పరిశీలించుట నటించి) అవి కల్పవృక్షములు కావు. కాని మఱియేవియో యపూర్వ రామణీయకనిధానమ్ము లగు వృక్షరాజములు. అడిగిన కోర్కులనెల్ల నిచ్చుటచేఁ గల్పవృక్షమ్ముల కెక్కుడు ప్రతిష్ఠ కలదుగాని రామణీయకతకు వానికి మించిన వృక్షమ్ము లెన్నియో యీ భూలోకమ్మునఁ గలవుసుమీ.

మంజు— ఒక వృక్షములయందే కాదు. సర్వపదార్థములయందును నందంద స్వర్లోకవస్తువుల నతిక్రమించునవి భూలోకమ్మునం గలవనుటకు మనకుఁ బ్రభావతీరామణీయకమే ప్రథమసాక్షి.

శుచి— ప్రద్యుమ్నుని సౌందర్యము, రతీదేవి లావణ్యము, శ్రీకృష్ణదేవుని మహానుభావత్వము - ఇవి యన్నియును భూలోకము స్వర్గలోకమును ధిక్కరించుననుటకు సాక్షులే. ఇంతేల యెందులకు? వజ్రనాభు పరితాపము ముందు మన ఱేని పరాక్రమము పూరిపుడకయుం గాకపోవుటచేతనే భూలోకప్రభావమును దెలిసికొనవచ్చును.

మంజు— వజ్రనాభుని మాటట్టులుంచుము. రావణకుంభకర్ణహిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిప్వాదిరాక్షసులలో నొకని నేని మన ఱేఁ డుక్కడగింపఁ గలిగెనా? ఈ మహాశూరాగ్రేసరులకెల్ల భూలోకమేకదా జననస్థానము! మఱియు నీవీరాగ్రేసరుల నణఁపఁగల్గిన శ్రీరామాద్యవతారములకీ భూలోకమే కదా పుట్టినిల్లు! ఎన్నివిధములఁ జూచినను స్వర్గము భూలోకమునకుఁ దీసిపోవు ననియే చెప్పవలెను.

శుచి— ఒకవిశేషము మాత్రము మనము యోజింపవలెను.

శా. భూమప్రాభవులైన రావణముఖుల్ భూమ్యుద్భవుల్ వారి యు
ద్దామస్ఫీతభుజాబలం బణఁచు నా ధన్యాత్ములున్ భూజనుల్
భూమిన్ స్వర్గముకన్న హెచ్చనవలెన్ బో! యన్న నే నొప్ప నీ
రామాద్యార్యులయందు దైవతకళల్ రంజిల్లి పెంపొందుటన్.

మంజు— నీయోజన కడుంగడు సమంజసమే. ఉక్తిప్రత్యుక్తులకేమి, అవిచ్ఛిన్నముగాఁ బ్రసంగము నడుచుచునే యుండును. రామాదు లెంత దైవతేజస్సంపన్నులైనను,

ఉ. చక్కని శీలముం గలిగి సజ్జనరక్షయు దుష్టశిక్షయు
న్నెక్కొని యాచరించుచు మనీషిహితమ్ముగ రాజ్యమేలు వా
రక్కట! రావణాదులకు సంతము రామముఖుల్ ఘటింతురే
మొక్కలులైన ఱేఁడులకు మూర్ఖత మారక మెన్నిభంగులన్.

శుచి— (ఆకసమువంకఁ జూచి) సఖీ! మనము ప్రస్తుతమును మఱచి యేదో మాటలాడికొనుచున్నారము.

చ. పడమటికొండ దాపునకు భానుఁడు చేరఁ గడంగుచుండె ముం
దడుగిడుచుండె నీడ తన ప్రాణవిభుం గలియంగ సంభ్రమం
బడరఁగ నేగు చాయక్రియ నాతపపుంబెనుకాఁక తగ్గఁగాఁ
దొడఁగె నిఁకిప్పుడో, యిఁకనో తోఁటకుఁ గృష్ణునిపట్టి రాఁదగున్.

నాఁడు శ్రీకృష్ణభగవానునితోడంబలెఁ గుమార ప్రద్యుమ్నునితోఁ జనవు విస్తరించలేదు. "అతఁ డాయమ" యితి ప్రత్యభిజ్ఞగా నన్నతఁ డెఱుంగునో, యెఱుఁగడో? యని కూడ సందియము. ఇట్టిచో మన మతనితో గోప్యాతిగోప్యమ్ముగ ప్రస్తుత కార్యనివేదన మెట్లు నిర్వర్తింపఁ గలుగుదుమో కదా.

మంజు— ఏమి యిట్లనుచుంటివి?

తే. గీ. ఉత్తమకులస్థులగునట్టి యోగ్యు లెందుఁ
బితృబహూకృతులందు నమ్రతము లగుదు
రెఱుఁగవె? జయంతుఁ డెటు మనయెడఁ జరించు
నటులె ప్రద్యుమ్నుఁ డిట సందియంబు వలదు.

ఇంతియకాని యుపేంద్రపుత్రునకు నింద్రబహూకృతులయెడల గౌరవం బ్రపయత్నసాధ్యం బని నేనూహింతు.

శుచి— బాగు, బాగు. నీయూహ మిక్కిలి చక్కఁగా నున్నయది. పినతండ్రి పెదతండ్రి కొమరులగు వీరలిరువురును సర్వథా మన కొకటే విధముగ నభిగమ్యులగుటకు సందియ ముండఁ గూడదు.

మంజు— ఇది గాక, యింద్రసన్నిధానవర్తులమగు మనము సర్వథా యమరుల లోనివారము. నరులు మనయెడల గౌరవము చూపుట యొక యక్కజము కాదని నాతలంపు.

శుచి— "కలివోసినను నుట్టినంకకే చూచె" నన్న సామెతగా నింకను నీవు మన యింద్రుని యింద్రత్వమ్మును, మన యమరుల యమరత్వమ్మును దలపెట్టి పొంగుచుంటివేమి? ఎవరేని ప్రస్తుతమ్ముగ మనలోకదుస్థితి నెఱుఁగని రాజపుత్రులు మన యెడల నట్టిగౌరవము కల్గి యుండిన నుందురుగాక.

ఉ. మా నగుఁబాటుఁ బాపుమని మాటికి నిందుఁడు వచ్చి కృష్ణునిక్
దానయి ప్రార్థనల్ సలుపుఁ దువ్వ్యథమెల్ల నెఱుంగునట్టి యీ
ధీనిధి రుక్మిణీసుతుఁడు ధిక్కృతిచూపక యస్మదాదులం
బూనిక గౌరవించు నని బుద్ధి దలంచుట యెట్టిదో కదా!

ఇదియటులుండఁగాక మన యింద్రుని రెండవ యైనను నొక నందనందనునికి దీటగునా? దీనిం గూర్చి మన మిప్పుడే కొంత చర్చించుకొని యుంటిమి. మరలఁ బునరుక్తిఁ దెచ్చితిని. కాన కొంత విస్తరింప వలసి వచ్చినది.

సీ. అఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండనాయకుఁ డితం
డాతఁడో స్వర్గమాత్రాధినేత
సృష్టిస్థితిలయమ్ము లితని కార్యము లాత
నికి శక్తి యిందొక్కటికిని లేదు
యావదధ్వరరూపుఁ డగు నీతఁ డాతఁడో
యాగైకదేశభాగాధికారి
అనవరతంబు పాయదు లక్ష్మి యితని నా
తని కట్టి యోగమ్ము తలఁచ లేదు
తే. గీ. లోకశాసనుఁ డీతండు పాకమాత్ర
శాసనుఁ డతండు వాక్యవిస్తరమ దేల?
మర్త్యతామర్త్యతలకేమి, మన విభునకుఁ
గృష్ణునకుఁ దారతమ్య మెంతేని గలదు.

మంజు— అవును. నీవనినట్లే. ప్రత్యక్షమ్ముగా ననుభూతమ్ముగు నీయంశమునఁ గూడఁ బొరఁబడుట నా బుద్ధిమాంద్యమే. యదునందనుండు లీలామానుషవిగ్రహుండు, సాక్షాత్పరాత్పరుండు నని యెఱింగియు నప్పుడప్పుడు బ్రహ్మాదులే యజ్ఞానమున బ్రుంగుపడుచుండఁగాఁ బక్షులము మన లెక్క యేమి!

సీ. పురిటింట నున్నయప్పుడ పూతనను గూల్చి
మేటివిఖ్యాతిచే మించినాఁడు
అతిబాల్యమైన ప్రాయమున మద్దులఁ గూల్చి
యందరాని యశమ్ము నందినాఁడు
అంత కింతైన ప్రాయమ్ములోనన దావ
దవము మ్రింగి ప్రశస్తిఁ దవిలినాఁడు
అంత కొంకింత హెచ్చైన ప్రాయముననే
నగమెత్తి సత్కీర్తి నెగడినాఁడు
గీ. కాళియాహిమదం బడఁగంగఁ ద్రొక్కెఁ
గంసు హింసించెఁ దనవారి కష్టముడిపెఁ
రుక్మిణిని బెండ్లియాడి నిరూఢి మెఱసెఁ
గృష్ణుఁడు పురాణపురుషుఁడు విష్ణుమూర్తి.

శుచి— శ్రీకృష్ణుండు పరాత్పరుండను సంశయము దెల్పు విశేషమ్ము లెన్నియేనిఁ గలవు. వానింగుఱించి పునరుక్తిగాఁ బ్రసంగింపనేల? మన ప్రస్తుతకార్యము చూచుకొందము. కాల మతిక్రమించుచున్నది.

మంజు— (దూరముగాఁ జూపు నిగిడ్చి సంతసముతో)

మ. అదె యుచ్చైశ్శ్రవమో యనంగఁదగు నయ్యశ్వమ్ముపై నెక్కి యొ
ప్పిదమౌ చక్కఁదనంపుఁ బ్రోవనఁగ నీ వీథిన్ రతీశుండు స
మ్మదసంపాదకసర్వలక్షణలసన్మందానిలాందోళనా
భ్యుదయన్మానసికప్రసాదకలనాపూర్ణుండు రానయ్యెడిన్.

శుచి— సఖీ! మన మరుగెంచిన కార్యమ్మునకుం దగిన సమయము ప్రతీక్షించుచుఁ గొంతతడ వీ సమీపస్థమ్మగు మాధవీకుంజమ్మున డాఁగుట యుచితము. ఏమందువా? ఒకవేళ నిక్కుమారుం డీనాఁడు కార్యాంతరమున చింతావ్యాకులుండై యుండునెడల నివేదించినను మన ప్రయోజనము నిష్ఫలమగును గదా!

మంజు— నీ వూహించినది చక్కఁగానే యున్నది. (డాఁగుదురు)

(అంతఁ బూర్వోక్తరీతిగాఁ బ్రద్యుమ్న ప్రవేశము)

ప్రద్యు— (సోత్కంఠముగాఁ దనలో)

ఉ. ఆ సొబ, గా మనోహరత, యా యనవద్యత, యా సమస్తస
చ్ఛ్రీసమవేతతాగరిమ, చెల్వలయందు మఱొక్కచోఁ గనం
గా నమకూర, దారచన కంజభవుం డెటు లాచరించెనో!
దోసము కీసమే నచటఁ దోఁచ దటుల్ ఘటియింప శక్యమే?

(స్మృతి నభినయించి) ఔను. మఱచితిని. "ఈపెను దాను స్వయముగా సృష్టించితి" నని కదా యంబిక వచించియున్నది అట్లే కానిచోఁ బరమచ్ఛాందసుఁడు కంజభవుఁ డేడ? ఆ యాకృతివిశేష మెక్కడ? నిశ్చయముగా నంబిక చేతనే యక్కన్నియ నిర్మింపఁబడినది. ఇది యిటు లుండుఁగాక. ఔరా, ఆశ్చర్యము! అయ్యది చిత్తరువే యయ్యును సజీవము భంగిఁ బొడకట్టుచున్నదే!

ఉ. చూచినయట్లు పల్కఁబడి చొప్పడినట్లు దరస్మితప్రభల్
దోఁచినయట్లు నా మదికిఁ దొయ్యలి పట్టున సారెసారెకున్
గోచరమయ్యెడిన్, గుసుమకోమలిచిత్రపటంబె యింత "దో
బూచియుఁ దొంగబూచి" యఁట! పొత్తిమ కెంతభ్రమంబు గొల్పెనో!

(ఆశ్చర్యముతో) అహా! పరమేశ్వరికి నాయం దెంత యనుగ్రహము లేనిచో

మ. కలయందుం బొడకట్టి "యేను దివిజగత్కల్యాణినో యన్న! త్వ
త్కులజుల్ గొల్తురు నన్ను వేలుపుగ నాకున్ మేనయల్లుండ వీ
వలఘుప్రాభవ! నీకుఁ గన్యనిడుటల్ న్యాయంబగుం జూడు మా
లలనన్, వచ్చినచో గ్రహింపు" మని బాలాచిత్రముఁ జూపునే!

ఔను. ఈ యనుగ్రహ మా యంబికకు నేఁటిదిమాత్రమే కాదు.

సీ. అస్మజ్జనకుని దివ్యావతారమునకుఁ
దోడునీడై యుండి త్రోవఁ జూపె
నా తల్లి పెండిలినాఁడే చేసిన
సాహాయ్య మది యెన్న శక్య మగునె
దరిఁజొచ్చి రాకున్న గతి నిమ్మహామాయ
కృపయే కదా కీడు గడపి ప్రోచెఁ
దండ్రిమా టటు లుంచుదము నా పునర్జన్మ
మన కీపెయే కదా ముఖ్యహేతు
గీ. వొకఁ డనఁగ నేల? యిమ్మహాయోగమాయ
లేని కార్య మొక్కింతయు లేదు జగతి
సకల మీపె వశమ్మన జరుగు నీపె
మాత్రము స్వతంత్రతామహిమమున నొలయు.

(యోజించి) జగదంబికకు మనయందుఁగల యనుగ్రహము వర్ణనీయమనుట యటులుండుఁ గాక. బాగుగఁ బరిశీలించినచో నిప్పల్లె నేదో యొక దేవరహస్యము గూడ నుండితీరవలయును. అట్లేకాని యో,

శా. నా కాంతామణికన్న సుందరులు భూనాకాదిలోకమ్ములం
దేకన్యాతిలకమ్ములందుఁ గన రానే రారటంచుం జగం
బేకీభావమునన్ వచించెఁ గదా! యిట్లుండ, నేతాదృశ
స్త్రీకాంతున్ భ్రమఁగొల్పు కాంత నొకతెన్ సృష్టింపఁగా నేటికిన్?

ఇయ్యెడ నంబిక కల్పించిన "మేనయల్లుండవు" లోనగు దూరపు బాంధవ్యమాత్రమున సంశయనివృత్తి యగుట లేదు. ఇదియే నిక్కమగు నేని యీ బాంధవ్య మింతకు మున్నే మైనది? ఈ యంశము ఫలముచలన నిర్ణయింపఁడగినదియే కాని యింత నంతఁ దేలునది కాదు. (స్మృతినభినయించి) ఏమీ, నా నర్మసఖుఁడు గౌతముఁ డింకను రాకుండెనే! అతఁడును, నా చిత్రపటమును దక్క నా కియ్యెడఁ గాలయాపనోపాయమ్ము గనపట్టదు. (అతనికై ప్రతీక్షించుచుండును)

శుచి— (మెల్లగా) సఖీ! కనుపెట్టితివా? ఈ మనోహరాకారునియం దేదో గొప్ప మార్పు పొడకట్టుచున్నయది. ఆకారగోపనమున నిపుణుఁడయ్యు నీతఁడు ప్రకృతమున నన్యథాగానే కనుపట్టుట కేదో పెద్ద వికృతికారణ ముండితీరవలయును జుమీ!

మంజు— అవును. నాకును నట్లే తోఁచుచున్నది.

మ. మనమం దేదియొ దొడ్డకోర్కె కొలఁకై మల్లాడుభావమ్ము తోఁ
చిన దీకృష్ణునిపట్టిమోమున జగచ్ఛ్రీయమ్ము లం గూర్చు ద
ట్టునపత్యమ్మునకున్ లభింపని దొకం డుం గల్గునే? యట్టులే
నిని వేఱొక్కటఁ బూర్ణకాముఁడగువానిం జూడ వాటిల్లునే.

శుచి— అది యేటియూహ? తండ్రికిఁ దెలియకుండ నెఱవేర్చికోఁదగిన కోర్కు లుండఁగూడదా?

మంజు— (ఎకసక్కెముగా) మహాకవితాధురంధరురాలవు. నీ యూహయే నిక్కమగుఁగాక. అగుచోఁ,

మ. రతికిన్ భర్త యితండు ముజ్జగములన్ రమ్యత్వమందున్ బ్రభా
పతికిం దక్క మఱొక్కలేమ రతిసాదృశ్యమ్మునన్ మీఱదీ
యతివం గృష్ణునిపట్టిచూచుటయొ లేదా వింటయో యిందు సం
గతముం గావలె నిట్టి దేజుఁడు సంకల్పించి జీవించెడిన్?

శుచి— తనకోమిరె స్వప్నమునఁ గూడ నేరికిని నగుపట్టకుండ వజ్రనాభుని శాసనము ప్రతిబంధింపఁ గలుగునా యేమి?

మంజు— మహాకవయిత్రివి. నీకు బోధించుపాటిదానను గాను గాని, యననుభూతవస్తుసందర్శనమునట్ల స్వప్నములు ప్రయోజనకారులు కావు గదా?

శుచి— నీమాట శాస్త్రజ్ఞసమయానుసారి కాదనను గాని, యీ శాస్త్రజ్ఞసమయమునే పట్టినచో మన ప్రభావతికిఁ బ్రద్యుమ్నసందర్శనమాత్ర మెట్లు సంఘటించెడిని. ఈ స్వప్నమునకుఁ బూర్వానుభూతి నెట్లు కల్పించెదవు?

మంజు— నీవిచ్చిన యాపత్తి దుర్వారమే కాని యట శ్రీమత్పరదేవతానుగ్రహ మఘటితఘటనాసమర్థకత నందవచ్చునుగదా?

శుచి— అగుచో నాపరదేవత యనుగ్రహమునే యిర్వురఁగూడ మన మనుసంధించుకోఁ గూడదా?

మంజు— "తినఁబోవుచు రుచు లెందులకు ?" (దృష్టి ప్రసరింపఁజేసి) ప్రద్యుమ్నుని చెలికాఁడు కాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు. వీ రిరువురసంభాషణలో మనకుఁ బ్రస్తుతవివాద్యాంశము తేలకపోదు.

[గౌతముఁడు ప్రవేశించును.]

గౌత— (విసువుతో) ఇదిగోనయ్యా ! నీ చిత్రపటము. నీవిద్దానిని ముసలాగ్రబుద్ధినగు నాచాకచక్యము సర్వము నెఱిఁగియు నాచేతికి దాఁపనిచ్చితివి. దాఁచినచోటు వెదకుటకు నాకింత సేపు పట్టినది.

ప్రద్యు— మిత్రమా ! ఇయ్యది సూక్ష్మవస్తువుగాదే, దీనిని వెదకవలసి యేల వచ్చెను ?

గౌత— నీకీవిరహతాపములో మతియేపోయినట్టులున్నది. దాఁచినచోటునే మఱచితినని నేను జెప్పుచుండఁగా, వస్తునిష్ఠమగు స్థౌల్యసౌక్ష్మ్యవిచారమున కవకాశ మెక్కడనున్నది ? అదియునుంగాక, చిత్రపటము సూక్ష్మవస్తువుకాకపోవచ్చును గాని, నాబుద్ధి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మవస్తువుగదా, యీసూక్ష్మవస్తువున కీస్థూలపదార్థము గోచరింపనిచోఁ దప్పేమి ? ఇది యిటులుండుఁగాక. చెలికాఁడా ! ఈచిత్రపట మెటులభించె ? ఇందలి స్త్రీ యెవ్వతె ? ఈ పటము లిఖించిన శిల్పియెవ్వరు ? నాకుంజెప్పనగు నేని జెప్పుము.

ప్రద్యు— (చిఱునవ్వుతో) నీకుం జెప్పుపట్టున నాకించుకయు సందియము లేదు గాని నా చెప్పువిషయమును నీ వెంతవఱకు విశ్వసించెదవో యని కొంకుచున్నాఁడను.

గౌత— (వికృతముగా నవ్వి) సఖా! నీకే నమ్మిక లేనివిషయమున నాకెట్లు విశ్వాసము గలిగెడిని.

ప్రద్యు— ప్రత్యక్షప్రమాణముగ నీ చిత్రపటము కన్పట్టుటచేఁ గాని ప్రస్తుత విషయమున నాకును నమ్మిక లేకపోవలసినదియే.

గౌత— వృథా కాలయాపన మెందులకు ? కథాసందర్భమును వచించితివేని యందలి సత్యాసత్యములను నేనే నిర్ణయించికొందును.

ప్రద్యు— చెలికాఁడా ! పరమేశ్వరియని చెప్పఁగా వినియుంటివికదా ?

గౌత— వినకేమి ? మీతండ్రి శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు పసివాఁడుగానున్నప్పుడు పురిటింటికిఁ గంసునిపంపున వచ్చి పాలిచ్చి తుట్టతుదకుఁ జచ్చిన పెను రక్కసినే యెఱుఁగనా ?

ప్రద్యు— (నవ్వి) ఆపె దుష్టబుద్ధియగు పూతనగదా ?

గౌత— సుబుద్ధి యగు నీపె యెవ్వరు ?

ప్రద్యు— సాక్షాత్పరదేవత.

గౌత— ఆమాటకు నాకర్థమే తెలిసినదిగాదు.

ప్రద్యు— విస్తరించి వచించెద నాలకింపుము.

సీ. జగములు సృష్టించి సంరక్షణ మొనర్చి
విలయ మొందించు నే విశ్వజనని
మూఁడుమూర్తులకును మూలకందం బయి
సకలమ్ము నడపు నే సర్వసేవ్య
అమృతసముద్రమధ్యగతమణీద్వీప
మందుఁ జెల్వారు నే సుందరాంగి
హృల్లేఖలోనా ననేక శక్తులతోడ
నిండుకొల్వుండు నే నిరుపమాన

గీ. యామెయే పరదేవత యామె యాజ్ఞ
కతన సకలమ్ము జరుగు నొకండు గాని
తద్వశుఁడు గాక తీరదు తన్మహస్సు
సకలము నతిక్రమించి స్వేచ్ఛను రహించు.

గౌత— ఓహో ! నీ మూఁడవహస్తమునకుఁ బరిమితి లేకున్నదే. ఈ దేవతను జెప్పుట కింత సోద పెంచితి వేమి ? "మన గ్రామదేవత దుర్గ" యని చెప్పిన మాత్రన నేను దెలిసికొనఁగలను గదా ! మనమర్గ స్వప్నమునఁ బొడకట్టి నీ కీ చిత్రపటము నిచ్చినట్లు విస్పష్టమైనది. నాకును ననేక పర్యాయములు స్వప్నములో రాజ్యాధిపత్యము లభించినట్లు, పక్వాన్నములతోఁ గడుపునిండ భుజించినట్లు, మఱియు నేమేమో మహాయోగములు చేకూరినట్లగపట్టుట కలదు. కాని కన్నువిచ్చి చూచునంతలో యథాపూర్వపుఁ గుటీరమే, యథాపూర్వపు మంచమే, ప్రత్యక్షమగుటతప్ప వేఱొండు గానరాదయ్యె. "అద్దములోనిముల్లె, కలలోనివార్త" లోనగు లోకోక్తులుకూడ నా యనుభవమునే బలపఱచుచున్నవి. అయినను మాకును నీకును బోలిక కాదుగదా ! సాక్షాన్మహాలక్ష్మీ పుత్రుఁడవు. నీవు పట్టిన దెల్ల బంగారమగుటకు సందియముండదు. అందుచే నీకు స్వప్నదృష్ట పదార్థములుగూడ నుపలబ్ధములగుచుండం బోలు. లేదా, యే యైంద్రజాలికుఁడేని వంచించి గ్రామదేవతారూపముం గనఁజేసి యీపటము నంటఁగట్టి సుఖముగానున్నవాని కీపరితాపము తెచ్చిపెట్టియేని యుండవలెను. కానిమ్ము, ఎట్లయిననేమి, నీకీ చిత్రపటము లభించినమాటలు మాత్రము సత్యము. ఇఁక భవితవ్య మేమి ?

ప్రద్యు — భవితవ్యమున కేమి, ముందు పరమేశ్వరి వచించిన వాక్యములు వినుము.

గౌత — వచింపుము.

ప్రద్యు — ఈ విషయము పరమరహస్యముగా నుంచఁదగినది. నీనోట నువ్వుగింజ నానదు. అంతిపురమున కెక్కనిచ్చెదవేమో ?

గౌత — నా తెల్వి లోపముచే నీయంశ మంతిపురమున కెక్కనక్కఱలేదు. నీముఖకళవలననే యట నీ రహస్యము బయలుపడవచ్చును. లేదా, యే నిదురవేళనో యున్నదున్నట్లు పలవించుటవలననేని బయలుపడఁగలదు. అపుడు గూడ నీవు నాయందే యపరాధమును మోపవుగదా ?

ప్రద్యు — (అనాకర్ణితముగా) గోప్యాతిగోప్యమైనను ప్రాణమిత్రుఁడవగుట నా రహస్యమును నీకర్ణమున కతిథిం గావించుచున్నాఁడను.

గౌత — అట్లయినచో నీయెడమచెవిలోఁ జెప్పుము.

ప్రద్యు — ఏమటులంటివి ?

గౌత — బ్రాహ్మోపదేశపావనమ్మగు దక్షిణకర్ణమ్మున నీశృంగార వార్తావర్ణమ్ములను ధరింపఁజాలను. అపుడు నీరహస్యము బయలు కావచ్చును.

ప్రద్యు — నీతో నాకు వాదెందులకు ? ఎట్లేని నీవు గోప్యముగాఁ గాపాడుటయే నాకుఁ గావలసినది. (ఎడమ చెవిలో నేమో చెప్పును.)

గౌత — అంబికకు నీవేదో దూరపు బాదరాయణసంబంధముచే మేనయల్లుఁడవను హేతువునఁ గన్యాదాన మొనర్పవలసివచ్చినట్లును, నక్కతన లోకోత్తరతరుణీమనోహరుండవగు నీకొఱ కీప్రతిమాగతమగు కన్యారత్నమును సృష్టించినట్లును విస్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. (పెదవి విఱచి) ఆపె యెంత మహానుభావురాలైనను నిప్పట్లు నీయెడలఁ దలపెట్టిన కార్యము చాల శిష్టవిగర్హితముగాఁ దోఁచుచున్నయది.

ప్రద్యు — మిత్రమా ! ఏమట్లంటివి ?

గౌత — నేనేకాదు. పరికృత మంబికపూనిన యికార్యము నేప్రాజ్ఞులును సమ్మతింపరు. భార్యాభర్తలను విడఁదీయఁబూనుటకన్న దుష్టకార్యమేముండును ? వినలేదా, నీవీ పద్యమును ?

శా. “తల్లిం బిడ్డలఁ బాయఁ జేయుటయు నిద్రాభంగముం భర్తతో
నిల్లాలిం విడఁదీయఁబూనుటయు దుష్కృత్యప్రవృత్తిం గథా
సల్లాపమ్ముల కంతరాయకృతులం సంధించుటల్ తుల్యమై
చెల్లుం దేవర ! బ్రహ్మహత్య కివి నా చేసేఁతఁ జేయింతువే!”

ప్రద్యు— వేఱొక తలోదరితో సంపర్క మేర్పడినంతమాత్రమున భార్యకును భర్తకును నెడఁబాటు వాటిల్లుననుకొనుట శృంగారరసవేత్తలు సమ్మతించునది కాదు. అట్లైన దక్షిణనాయకుఁ డీలోకమున నుండకపోవలసి వచ్చును. ఇదిగాక, నీవు శృంగారమునందు ధర్మశాస్త్రప్రసంగము నిమిడ్చి నీ బుద్ధిమాంద్యమును వెలిఁబుచ్చుచున్నాఁడవు.

గౌత— (కోపముతో) అనేకసహస్రవనితాకాముకుని కుమారరత్నమునకు నా చెప్పు ధర్మవాక్యములు బుద్ధిమాంద్యప్రయుక్తములగుటలో నాశ్చర్యమేమి? పోనిమ్ము, నాకెందులకు? నేను నీకార్యమునఁ జేయవలసిన సాహాయ్యమేమో వచింపుము. శక్తివంచనలేక పాటుపడి నీమెప్పునకుఁ బాత్రుఁడనుగాఁ బ్రయత్నించెదను.

ప్రద్యు— ఇంతమాత్రమునకే యింత కోపమేల? మనస్సు కుదురుపఱచికొని యంబిక యుద్దేశ మిప్పట్టున నెట్టిదియై యుండునో విచారించి నిర్ణయింపుము.

గౌత— (కనులుమూసికొని ధ్యానము నటించి) ఇదిగో, గోచరించినది. నీభార్య సౌందర్యాదిలక్షణములలో స్త్రీజాతికెల్ల నుపమాస్థానమేయైనను, నీకన్న వయస్సునఁ జాల ముదురు. వయోధికతరుణీసమాగమమువలనఁ గల్గు నష్టములకుఁ బరిమితిలేదని శృంగారరసవేత్తలే కాక భిషగ్వరులు కూడ వేనోళ్ళ ఘోషించుచున్నారు. కాన నీభార్యకన్న మిన్నయు నీకన్న వయసునఁ జిన్నయు నగు నీకన్నెమిన్నను నీయందలి యనుగ్రహముచే జగదంబిక సృష్టించి యుండునని నేనూహించుచున్నాను.

ప్రద్యు— నీయుత్ప్రేక్షాపాండిత్యమున కేమిగాని, యీతలోదరి తనుసౌష్టవముం దిలకింపుము.

గౌత— రతిమనోహరు నువ్విళ్ళూరఁ జేయుటచేతనే యీ కన్నెమిన్న సౌందర్యమునకుఁ బ్రతిష్ఠాపత్రము లభించినది. పరికించినచో నెందేని గొన్ని లోపము లుండకపోవు.

ప్రద్యు— అంబిక స్వయముగా సృజించిన యీ యన్నుమిన్న సొబగునందుఁ గూడ లోపముల నాపాదింపఁగలవాఁ డుండునా?

గీ. సుకవులగువారు భావనాస్ఫూర్తి కలిమి
నెట్టి మూర్తిని గల్పించి యెందుఁ గబ్బ
ములను వర్ణింతురో, యట్టి మూర్తికన్న
మిన్న యీ కన్నె యిందు లోపెన్నఁ దరమె?

గౌత — కవుల వర్ణనములును కాముకుల మనోదౌర్బల్యములును నే నెఱుఁగనివి కావు. నీవు కడుంగడు వలచి కులుకుచున్న యిక్కన్నె యెడల నేను లోపములు చూపుట పాడిగాదని కాని, లోపములు లేకపోలేదు.

ప్రద్యు — ఏదీ చూతము, నీ వొక్క లోపమును బరిగణింపుము.

గౌత — అట్లైన యీపటము నిటు తెమ్ము. (పటము పుచ్చుకొని తదేకదృష్టిగాఁ జూచుచుండును)

శుచి — (మెల్లఁగా) చెలీ! ఇక్కడికిఁ దేలినదా? ఈ ప్రసంగమంతయును మన ప్రభావతికి సంబంధించినదే. ప్రభావతికిఁ బ్రద్యుమ్నుని స్వప్నమునఁ జూపి చిత్రపట మిచ్చి యరిగినట్లె ప్రద్యుమ్నునకును బ్రభావతీ చిత్రపటము నొసంగి యంబిక యంతర్ధానము నొందినట్లు స్ఫుటమగుచున్నది.

మంజు — విషయమంతయు నీ వూహించినటులే యున్నది, కాని వీరి ప్రసంగములో నింతదనుక మన రాకన్నియ నామాక్షరములు మాత్రము వినఁబడలేదు సుమా!

శుచి — నామాక్షరములు వేఱుగ వినఁబడవలయునా? రతిమనోహరుని గూడ నిటు లుద్విఘ్నూరింపఁగల తనుమధ్య మన ప్రభావతిగాక వేఱెవ్వఁగును?

మంజు — అవును. నీవనినట్లె. (వినుట నటించి) మఱల వారేదో ప్రసంగించుకొనుచున్నారు. విందము.

గౌత — ఇహిహిహిహి చెలికాఁడా! ఈపె యేమో సర్వానవద్యాంగి యని నీవు కడుంగడు మురియుచుంటివి. నా కిక్కన్నియ రామణీయకమునందు దోసఁగులు కుప్పతిప్పలుగాఁ బొడకట్టుచున్నయవి.

ప్రద్యు — ఏదీ, చూత మొక్క దోసంగు నేని నిరూపింపుము?

గౌత — అట్లైన యవధరింపుము. ఈలతాంగి నెమ్మోము మూఁడుముహూర్తములఁ జందురుని బుణికిపుచ్చుకొనుటకు నీ వొప్పికొందువా?

ప్రద్యు — ఆ! నిస్సందేహముగా నొప్పికొందును. అగుఁగో నిదియే యొక దోసఁగమువా యేమి?

గౌత — తొందరపడకుము. "శశ్చిత్కాంతా" యనుటతోడనే పూర్వపక్షమున కారంభించుటా! కొంచె మోపిక పెట్టుము. అంతవఱకొప్పికొంటివికదా!

ప్రద్యు — ఒప్పికొంటినని మున్నె తెల్పితినిగా.

గౌత — ఆ! అట్లైన తోవకే వచ్చితివి. మరల నిటు చూడుము. ఈబిడ

కనుఁగవ పద్మముల యందమును జూఱఁగొనుటకుఁ గూడ నీ కొప్పుదల యేనా ?

ప్రద్యు— ఆ ! ఒప్పుదలయే. వక్తవ్యమును వచింపుము.

గౌత— ముమ్మాటికి నొప్పుదలయే కదా ?

ప్రద్యు— ముమ్మాటికే కాదు. ఎన్నిమాఱులకేని యొప్పుదలయే.

గౌత— అగుచో, నిఁక వినుము. ఈమె బ్రహ్మసృష్టి కాదనియు, జగదంబికా సృష్టియనియుఁ, నక్కతన నిరవద్యాంగి యనియుఁ గడుంగడు నుబ్బి తబ్బిబ్బగుచుంటివిగదా ! చంద్రుఁడు ప్రకాశించునపుడు పద్మములు ప్రకాశింపవు. పద్మములు ప్రకాశించునపుడు చంద్రుఁడు ప్రకాశింపఁడు. ఈ యంశము సర్వజనులకు విదితమే. నీ వీందుల కేమి సమాధానము చెప్పి యీమె సౌందర్యమును సమర్థించెదవు ?

ప్రద్యు— (చిఱునవ్వు నవ్వి) ఇదియా, నీ యోజన ! సెబాసు. "ఘృతమునకుఁ బాత్ర మాధారమా, పాత్రమునకు ఘృత మాధారమా ?" యను సామెతను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నది. సాక్షాచ్చంద్రపద్మములకుఁ గల విరోధ ముపమేయములపట్లఁ గూడ వినియోగించుట లోకానుభవ విరుద్ధము కదా ! ఇది యిట్టులుండెను. వేఱొకచో నొక తేజస్వింగుఱించి ప్రస్తావించుచుఁ గవి యగ్నితోఁ బోల్చు ననుకొందము. ఇఁక నా తేజస్వి నివసించు గృహ మెట్లు పరశురామప్రీతికిఁ దావలముగాక నిల్చునని కూడఁ బ్రశ్నింపఁదలసినవాఁడవే యగుదువా ?

గౌత— నా కీమాత్రమును దెలియక పోలేదు. మొగము చంద్రునివంటిదిగా విరచించిన శిల్పి కనుఁగవను గలువలవలె నిర్మించుట సమంజసము. అట్లని యౌచిత్యవిదులు మెత్తురు. లేదా పెదవి విఱుపక మానరు.

ప్రద్యు— కానిమ్ము. ఇంక నేమేని దోసఁగు నిరూపింపఁగలవా ?

గౌత— చూపకేమి ? కాని, నీవు "తా వలచినది రంభ" గా వాదించునపుడు నే నేమి చూపినను నీ మనస్సున కెక్కదు. కానిమ్ము. ఇక్కన్నియ కొక యవయవము పూర్తిగా లోపించినటులున్నది పరిశీలింపుము.

ప్రద్యు— (ప్రతికృతిని విలోకించి)

గీ. ఏ యవయవమ్మునం దెంత యెంత పుష్టి
యెంత సౌందర్యమున్నచో నెలమి భావ
విదుల కబ్బునో యట్టు లీ వెలఁది యొడలి
పస పసందుగ నొప్పి వా కెసక మెసఁగె.

అట్లౌటచే నీ మాటలు నాకర్థశూన్యమ్ములుగఁ బొడకట్టుచున్నయవి.

గౌత— కాముకులకు నావంటివాని మాటలయందే కాదు, వ్యతిరేకముగ నున్నచో మఱెవ్వరిమాటలయందును నర్థము పొడకట్టదు. ఇది సర్వజనవిదితము.

ప్రద్యు— (చిఱునవ్వుతో) చెలికాఁడా! తనుమధ్యగా నుండుటగూడ నీ మతమునం గొండొకదోసఁగే యగునోటు?

గౌత— (తొందరగా) దోసఁగా! మఱియుం దోసఁగా! ఏమందువా? ఈ కన్నియ సర్వలక్షణలక్షిత యగుకతన మహాదృష్టశాలినియే యనుకొందము. మునుముందు నీకు భార్యయగుటయే నిక్కముగు నేని నీప్రియురాలు రతీదేవికింబలెఁ గర్మవశమున నే రాక్షసరాజు మహానసమందేని యూడిగ మొనర్పవలసివచ్చినచో నీతనుమధ్యాత్వ మప్పట్ల నెంత యుపకారక మగునో విచారింపుము నన్నడిగితివా, యతివలకు సర్వథా నడుముపుష్టి ముఖ్యముగా నుండవలసిన దనియే చెప్పుదును. ఇట్లుండుట యంతఃపురచారిణీత్వమునకును నంత బాధకము కాదు. పక్షాంతరమునందో మహోపకారకమే. ఎంత యంతఃపురచారిణి యయ్యును దిన యూర్ధ్వకాయము నేని తా నశ్రమమ్ముగ వహింపఁదగిన నడుముబలిమి కలిగియుండుట యొప్పకుండెడినా? ఏమి మాటాడవు?

ప్రద్యు— నీయొనర్చు నిరుత్తరపూర్వపక్షముపై నెవ్వరికిని నుత్తరము స్ఫురింపదుగదా? సఖా! తుట్టతుదకు నీ వాక్యసార మిట్లు పరిణమించినది. ఈ కన్నియ చంద్రముఖి, పద్మనయన, తనుమధ్య, స్థాలీపులాక న్యాయముగా నీయొనర్చిన విచారణంబట్టి చూచిన నీపె సౌందర్యము కడు మనోహరమని నీవును నొప్పికొనినట్లైనది.

గౌత— ఇహిహిహిహి! నీమాట నేల త్రోసివేయవలయును? నా పూర్వపక్షములు నిరుత్తరములే యైనను, నీ యభిప్రాయము ననుసరించి యీ యతివ సౌందర్య మనవద్యమే యని యేనును నంగీకరించితి ననుకొనుము. ఈపె పేరేమో తెలిసికొంటివా?

ప్రద్యు— పేరుగూడ నీచిత్రపటమునందే లిఖింపఁబడియున్నది. తిలకింపుము.

గౌత— (చదివి) ప్రభావతి యను పేరీమెకుఁ దనుకాంతింబట్టియే పెట్టియుండును. కాని వజ్రాదికములకుఁబలె నీపె కాంతికిఁగూడఁ జిత్రపటముద్బోధకమగుటలే దనుటలో నాక్షేపణ యుండఁగూడదుకదా? అట్లగుటచే నీయంశము ప్రత్యక్షప్రమాణనిశ్చయమై యున్నది. అంగీకరింతువా?

ప్రద్యు— (చిఱునవ్వుతో మిన్నకుండును.)

శుచి— సఖీ! ప్రస్తుతప్రసంగము మనకు సంబంధించినదే కావున మన మేతెంచినకార్యము సఫలమయినట్లే.

మంజు— అవును. కుమారు నెదుటి కరిగి సమయోచితముగ మన యరుదెంచిన సందర్భము నివేదించుటయే యిఁకఁ గర్తవ్యము.

శుచి— అట్లే కావింతము రమ్ము. (ఎదుటి కరుగుదురు.)

ప్రద్యు— (చూచి ఆశ్చర్యముతో) చెలికాఁడా! ఆ యంచల రామణీయకము విలోకించితివా?

గాత— ఆ! చూచితిని. ఇయ్యవి మన క్రీడాసరోవరపు రాయంచలవలెఁ గాక వేఱొక తెఱఁగునఁ గనుపట్టుచున్నయవి. ఇదియునుం గాక నిర్భయమ్ముగా మన నికటమ్మునకే వచ్చెడి ప్రౌఢతనము మిగుల నాశ్చర్యజనకము.

ప్రద్యు— అవును. మన యంచలకును వీనికిని జాలభేదము కలదు. మఱియు నీ రెంటిలో నొకదానినిఁ గొలఁదికాలముక్రిందటఁ జూచినట్లు జ్ఞప్తిం దగులుచున్నయది.

శుచి— (సమీపించి)

సీ. శుభమస్తు నీకు నస్తోకవయఃపరిపాక
సౌందర్యవిజితనిర్జరకుమార!
కళ్యాణమస్తు శ్రీకమనీయతరభోగ
భాగ్యపరిపూర్తిసంపన్న! నీకు
సుఖమస్తు నీకుఁ బ్రసూననారాచాప
రావతార! మహానుభావ! దేవ!
ఆరోగ్యమస్తు సర్వాతిశాయి పరాక్ర
మక్రమాటోపనిర్వక్ర! నీకు

గీ. నీకు విజయంబు నీకు నిర్ణిద్రకీర్తి
నీ కఖిలలోకసమ్మాననీయగరిమ
యదియిది యనఁగ నేల? నీ యంటినట్టి
వెల్ల బంగారమగుఁగాక కృష్ణసూతి!

ప్రద్యు— (సంతోషముతో) సుకవిశిరోమణీ! భవదాశీర్వచనము శిరసావహించుచున్నాఁడను.

గౌత—(అపవారించినవ్వుచు) సఖా ! వింటివికదా, యాశీర్వచనము. సర్వథా నీకొక్కటె నేర్పఁబడినట్లు దీనియర్థము స్ఫురించుచున్నది. "సత్కవి వాక్యము రిత్తవోవునే ?" పక్షులలో నచ్చటచ్చట మాటలాడునవి కలవు గాని యర్థయుక్తముగ మాటలాడునవిలేవు. కావుననే "శుకానువాద" మని యర్థగ్రహణశక్తి లేని మాటలయెడ వాడఁబడుచున్నది. అందులో నీమాటలు కేవలము మాటలనుకోవలనుపడదు. ఛందోబద్ధములు గదా! ఇట్టి శక్తి మహాద్భుతము.

ప్రద్యు— సందియ మేమి ? నీ వనినట్లే. మఱచితివేమో కాని యీయంచ శతవధానవిధానచాతురీధురీణము సుమా !

గౌత— (స్మృతి నభినయించి) అవును. నాఁడు మీతాతగారి జన్మంపు టుత్సవముతఱి నవధానమొనర్చిన యంచల జంటలోని శుచిముఖియా, యీయంచ ?

ప్రద్యు— అవును.

గౌత— (శుచిముఖిదిక్కు) కవయిత్రీ! నీకుఁ గుశలమా? ఈ రెండవ రాయంచ నాఁటి నీతోడిరాయంచయే యగునా ?

శుచి— కాదు. ఆపె యశఃకాయము మాత్రమే ప్రస్తుత మీలోకమున నిల్చియున్నది.

గౌత— (చెవులు మూసికొని) శివశివా ! యెంత దుఃఖకరమగు వార్త వినవలసి వచ్చినది.

గీ. శతవధానంపు శకటమ్ము నతిరయమున
మీర లిరువురు నడుపు నా ధోరణి విని
యిచటి సత్కవితల్లజు లెల్ల దలలుఁ
పంచిరి నమస్కరించి నుతించి రెలమి.

అక్కవులు నేఁడు నిన్నొంటరిగాఁ జూచి మిగుల విచారింతురు.

ప్రద్యు— సంశయ మేమి ?

గీ. ఒండొరుల యాత్మలం గల యూహ లొండొ
రులు శ్రమమ్మువినాగనె తెలిసికొనుచుఁ
బద్యసంపూర్తి యొనరించు భాగ్య మరసి
యిపుడు నినుమాత్రమే చూచు టెంత చింత !

శుచి— (సవిచారముగా మిన్నకుండును)

ప్రద్యు—సర్వజ్ఞవగు నీ కొఱకు బోధింపవలసిన యంశములు లేవు. "అపరిహార్యేఽర్థే న త్వం శోచితు మర్హసి"
ఆ. వె. నాన్నగారి దర్శనం బొనరించితే ?
వారు నీవటన్నఁ బ్రాణ మిత్తు
రేమికర్జమునకు నీ విట కరుదెంచి
తదియు సఫలమైనదని తలంతు.

శుచి— కుమారా !

శా. శౌరిన్ గాంచితి భక్తిమీఱఁగ నమస్కారమ్ము గావించితిన్
నా రాకన్ హరి పృచ్ఛ చేసె జగదానందప్రదంబైన మ
త్ప్రారంభమ్ము వచించితిన్, విని సమాధానమ్ము వాక్రుచ్చె, నిన్
జేరన్ వచ్చితిఁ గార్య మిద్దె సఫలశ్రీ నిండి దైవారెడిన్.

మీరీ యుద్యానమ్మునకు రాకపూర్వమ మే మిట కరుదెంచి యియ్యెడంగల రామణీయకమ్ములు తిలకించుచుంటిమి. మృదుమధురగంభీరమ్ములగు మీ యిరువుర సంభాషణంబులయందలి యుక్తిప్రత్యుక్తులను గొండొక యూలించితిమి. సర్వథా ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నుల కత సత్కవీశ్వరుల కవితారచన కలంకారమై చెల్వారుఁ గావుత.

గౌత— తథాస్తు. ఇక్కతంబో మాతోఁ బాటు నీవును నొక పాత్రమవై కార్యనిర్వహణ మొనర్తువుగాక.

శుచి— లోకములోని వివాహనిర్వహణమునకును ప్రస్తుత వివాహనిర్వహణమునకును జాల భేదముకలదు. తత్పట్టణప్రవేశాది సందర్భములకుం దగు నుపాయమ్ము మహామాయాసనాథుం డగు శ్రీకృష్ణుండే యుపదేశింపఁ గలఁడు. నా శక్తిపంచనలేక నేను బాలుపడుదును. నేఁ బోయి వచ్చెద. నా కానతిండు.

(శుచిముఖీ మంజువాణులు నిష్క్రమింతురు)

ప్రద్యు— చెలికాఁడా ! మన రహస్యప్రసంగ మీ కవయిత్రి వినుటవలనఁ గార్యభంగ మగుటకు బదులు కార్యసాఫల్యము సిద్ధించుచున్నది.

గౌత— సఖా ! ప్రస్తుత మీయంచ నీ ప్రియురాలి సన్నిధిని విద్వాంసురాలుగా నుండినట్లు మన మూహింపవలయునా యేమి ?

ప్రద్యు— సంశయ మేమి. ఆపె వాక్యములయందలి పొందిక యీ యంశమును స్ఫుటముగా ధ్వనింపఁ జేయుచున్నది. చాటుననుండి మన ప్రసంగము

విని "తనకార్యము సఫలమైన" దని చెప్పుటచేఁ బ్రకృత మీ రాయంచ
కవి యిక్కార్యమున దూతయని విస్పష్టమగుచునే యున్నది.

గాత — నీ వూహించినట్లే. (ఆకసమువంకఁ జూచి) చెలికాఁడా ! సంధ్యా
వందన సమయ మప్పుడే యతిక్రమించినది. నేను నీతోఁ బాటుగా స్వకృ
త్యమును మఱచి ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యప్రదాన మొనర్పవలసినవాఁడ నైతిని.

ప్రద్యు — (ఎకసక్కెముగా) అవును, పాపము ! నీవంటి మహాబ్రాహ్మణున
కిట్టి దురవస్థ తటస్థింపఁగూడదు.

(తెరలో)

ఉ. అంబుజముల్ చలించెఁ బతగావళి గూళ్ళకు నేగుదెంచెఁ దీ
రంబులనుండి విప్రులు కరంబుల డంబుగ నీరుకావి వ
స్త్రంబుల సంపుటంబులు పొసంగ గృహంబుల కేగుదెంచి ర
భ్రంబున సంజ తగ్గ విరబాఱెఁ దమంబు క్రమంబుగా దెసల్.

గాత — గృహమ్మున కేగునప్పటికి శేషించిన సంధ్యావసరముగూడ నస్తమిం
చును గాన నీ యుద్యానసరోవరమ్మున కేగి కాల్యకృత్యములు నెఱవేర్చు
కొని పదపడి సదనమ్ముల కేగుట యుక్తము.

ప్రద్యు — అట్లే కావింతము. (నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది... శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం బగు
ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంబునం ద్వితీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము

తృతీయాంకము

నారదుఁడు— (ప్రవేశించి తనలో) వజ్రనాభుఁడు పోతుటీఁగకుఁగూడ బ్రవేశమంగీకరింపనివాఁడయ్యు సంగీత విద్యావ్యసనకారణమున నేఁటికిఁ బ్రతిపక్షకోటి పక్షపాతి యని సయితము నన్ను శంకింపక యంతఃపురకన్యకల విద్యను బరీక్షించుటకుఁ గోరి రప్పించినందులకు వీలైనంతలోఁ బ్రస్తుతము కడుంగడు దీనులై నవయుచున్న నిలింపుల కుపకృతి నాచరించుట నా కత్యావశ్యకము కాకపోదు. ఇందుల కుపాయమేమి? (ధ్యానము నటించి) ఆహా! వరాకి శుచిముఖియెంత పనిచేసినది! పరశక్తిచే బ్రభావతీ ప్రద్యుమ్నుల కాపాదింపఁబడిన యనురాగబీజమును బెంచి పెంపొందించి శాఖోపశాఖలుగల పెద్దవృక్షము గావించినది. ప్రభావతీసమాగమమున కేయుపాయమున నైననేమి, ప్రద్యుమ్నున కిప్పురప్రవేశము తప్పదు. అట్టితఱి నతఁ డెంత యసహాయశూరుఁడైనను గొండొక సహాయముండుట మఱింత బలకరము. కావున యదుకుమారులలో శూరాగ్రేసరులగు గదసాంబులకుఁగూడ నియ్యెడఁ బ్రద్యుమ్ననకుంబలెఁ బ్రవేశకారణము నాపాదింపవలయును. (యోజించి) ఇది నాకుఁ బ్రస్తుతమొక దుర్ఘటకార్యమును గాదు. ఏమనిన, వజ్రనాభసోదరుఁడగు సునాభుని కొమిరెలు చంద్రవతీగుణవతులు కొమరునఁ బ్రభావతికి దీటగుదురు. గదసాంబులో, ప్రద్యుమ్ననకు దీటగుదురు. కావున నీజంటకును నాజంటకును ననురాగబీజమును నాటితినేని దీర్ఘస్వార్థములు రెండును గలిసివచ్చు ననుటలో సంటయముండదు. (తలపంకించి) వీరల కనురాగమును నాటునపుడు ప్రభావతికిఁ దెలియనీయఁ గూడదు. ప్రభావతి ప్రద్యుమ్నునియం దనురాగిణి యను నంశమింతవఱకు చంద్రవతి గాని, గుణవతి గాని యెఱుఁగరు. ఒక ప్రభావతికి మాత్రమే గాదు. ఈ యిరువురలోఁ గూడ నన్యోన్యమును దెలియకుండునట్లే సంఘటించుట యుక్తము. కావున నట్లే ప్రయత్నింతుఁగాక.

పరిచారిక— (ప్రవేశించి) మహాత్మా! నమస్కారము. అంతఃపురము తమ రాకకు నిరీక్షించుచున్నది.

నార— అట్లేని పోవుదము, పద.

పరి— (వినయముతో) వీణ నాచేతికిండు. నేను భద్రముగా దేవరశుశ్రూష నాచరింపఁగలను.

నార— మాకిది బరువుగాదు. అయినను గైకొనుము.

పరి— మహాప్రసాదము. (వీణపుచ్చుకొనును. ఇరువురును బరిక్రమింతురు.)

నార— ఓసీ! ఇపుడు నేను బరీక్షింపఁదగిన రాకన్నియ లెల్లరు నొక్క గురువు నొద్దనే విద్య నభ్యసించుచున్నారా?

పరి— దేవా! మఱికొందఱుగూడ నభ్యసించుచున్నను ముఖ్యముగా నభ్యసించు మూఁగురు రాకన్నియలకును గురువు లిరువురు. ప్రభావతిగురువు రంభ. చంద్రవతీ గుణవతులకు గురు వూర్వశి.

నార— (తనలో) అవును. ఇందుఁ గొంత నాఁడు సూచనగా రంభవలన విని యేయున్నాఁడను. (ప్రకాశము) సరియేకాని యీ దేవవేశ్యాద్వయమున కేమేని వివాద మేర్పడినదా యేమి?

పరి— ఏర్పడినది కనుకనే దేవరవారి రాక కిప్పురము నోఁచికొనినది.

నార— (తనలో) అగుచో నిది కేవలము పరీక్షామాత్రమేకాదు. వివాదవిషయముగూడ నగుటచే జయాపజయనిర్ణయము గూడఁ జేయవలసివచ్చును. ఇది ప్రస్తుతము నాకు మిగుల సంకటము. రంభపక్షము చెప్పిన నూర్వశికిఁ గోపము. ఊర్వశి పక్షము చెప్పిన రంభకుఁ గోపము. నిష్పక్షముగాఁ జెప్పినను నెవరిపక్షమునకో జయము కాకపోదు గదా! ముని నగుటయేకాక పరమవిరాగినిగూడ నయ్యు నీ సంగీత విద్యాకారణమున నీలంజియల మోమోటమున కించుక లోఁగవలసినవాఁడ నైతిని. అట్లగుటచే నెట్లో వీరైనంతలో నిరువురను సంతోష పెట్టుటకే యత్నింతుఁగాక. (యోజించి) ప్రస్తుతము వీంద్రుఁడు తమకు జయము నభిలషించి మాత్రమే యీ పన్నుగడ పన్నియుండరు. ఈవ్యాజమునఁగాని యితరుల నిటకుఁ బ్రవేశింపఁజేయ వీలుగాదని యెఱిఁగి యిట్టు కల్పనచేసియుందురు. అందులోఁ గలహాశనుఁడనగు నన్ను రప్పించినచో నేదోయుద్ధము పొసఁగుననియు నందు దైవవశమున వజ్రనాభుని నాశనము ఘటించినచోఁ దమ్మును జెఱసాలనుంచినందులకుఁ బ్రతికార మొనర్చినట్లగుననియు నీలంజియలయూహ కావచ్చును. భవతు, వీంద్రయుద్దేశమే సఫలమగుఁ

గాక. (ప్రకాశము) సరియే, మా రాక కేమి? ఇపుడు మీ ప్రభువే మా స్వర్గమునకుఁ గూడ రాజుగా నుండెనుగదా. రాజధానియగు మీ పురమునకు మేము రాక యెట్లుమానుదుము?

పరి— దేవా ! అదిగో ! అంతఃపురము. వారే విద్యార్థినులు.

(యథోక్తముగా చంద్రవతీగుణవతీప్రభావతులును మఱికొందఱు కన్నియలును, రంభోర్వసులును ప్రవేశింతురు.)

రంభోర్వసులు— (నమస్కరించి) దేవర దర్శనలాభ మింతకాలమునకుఁ దటస్థించినది.

వార— మనోవాంఛాఫలసిద్ధిరస్తు. (రంభనుద్దేశించి) నీవు నాఁడొకపరి కన్పట్టితివి. ఊర్వశిని జూచి చాలఁ గాలమైనది.

ఊర్వ—చిత్తము, స్వర్గము వదలినతరువాత, మరల నేఁడే తమ దర్శనభాగ్యము.

రంభ— (రాకన్నియల నుద్దేశించి) అమ్మా! పరమగురువులకుఁ బూజాపురస్కారములను నిర్వర్తింపుఁడు.

(ముగ్గురు రాకన్నియలును యథోక్తముగా నాచరింతురు.)

వార—రాకొమిరెలారా ! మీ వినయవిధేయతలకు మామనము మిగులసంతసించె.

గీ. గానవిద్యాభివృద్ధియుఁ గలుగుఁగాక
కలుగుఁగావుత మనుకూల కాంతసిద్ధి
యదియు నచిరకాలమ్మున నమరుఁగాక
మేలగునుగాక ధరణికి మీకతమున.

ప్రభా— (తనలో) మహానుభావులు. వీరివాక్యము తప్పదు. కావున నోహృదయమా ! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

రంభ— తమ యాశీర్వచన మీ భర్తృదారికలు శిరసావహించుచున్నారు.

వార— (రంభోర్వసుల నుద్దేశించి) మహారాజు నన్నిటకుఁ బిల్వబంపిన యంశము మీ రెఱిఁగినదేకదా ?

ఊర్వ— శిష్యురాండ్రద్వారమున మామా విద్యాపాటవమును నిర్ణయించి మమ్మును గౌరవించుటకు రప్పించినారు.

వార— ఈ మూఁగురకును గ్రంథము సమముగనే యయినదా ?

రంభ— చిత్తము.

వార—ఏదేని పల్లవి నిచ్చిన స్వతంత్రముగా జాగాచేసికొని పాడగలుగుదురా ?

ఊర్వ— చిత్తగించెదరు గదా !

నార— అగుచో నొక పల్లవిమాత్ర మిచ్చిచూచెదను. తారతమ్యపరీక్ష కీ మాత్రము పరీక్షించినఁ జాలును. ఈ క్రిందిపల్లవిని, తోడిరాగములో రూపకతాళములోఁ గొన్ని యావృత్తములు పాడింపుఁడు.

పల్లవి.

తత్త, దిమిత, దింది, యని, సదా, శివుఁడాడినాఁడె, తత్తదిమిత దిందియనిసదా।

రంభోర్వసులు— అమ్మలారా ! వింటిరా ? గురువరుల యాదేశము. ఇట్టి పట్టున స్త్రీ జనసహజమైనను లజ్జ నుజ్జగించవలయును జుఁడీ !

రాకన్యలు— (మిన్నకుందురు.)

నార— ఆలస్య మెందులకు ? ప్రారంభింపుఁడు

ప్రభా— (తనలో) విరహవేదనాదోదూయమానమగు నా మనమ్మున కొక్క ప్రమ్యమ్నాను రాగము లెక్కడ ఉక్కిన రాగములుగాని తాళములుగాని స్ఫురించుటయే లేదు. ఇట్టియవస్థలో నే నేమి పాడఁగలను ? నేఁడు నా యుపాధ్యాయురాలికి నాకతన నవమానము ఘటించునే పో కదా ? ఈయంశము నెఱిఁగినచో నాపె నన్ను నేఁడు పరిష్ఠానముఁ ప్రవేశపెట్టుకొనకయేపోవును. ఈ నా రహస్య మాపె గ్రహించుటకు వీలు గాదుగదా ? ఇందుపాయమేమి ? (విచారించుచుండును)

చంద్రవతీగుణవతులు— అక్కా ! పల్లవి నారంభింపుదమా ?

రంభ— (ప్రభావతి నుద్దేశించి) అమ్మా ! సంశయింపకుము ప్రారంభింపుము.

ప్రభా— (ఆరంభింపఁబోయి, మరల సంశయించును.)

నార— అమ్మాయీ! సంశయింపకుము. నీకుఁదోఁచినట్లు గతి నేర్పఱచుకొనుము.

రంభ— స్వామీ ! సిగ్గుచే వెనుదీయుచున్నదే కాని వేఱొకటి గాదు. సర్వజ్ఞు లగు తమ రెఱుఁగని దేమున్నది ? "సగము చచ్చి సంగీతము, నంతయుఁ జచ్చి హాస్యమును గదా !"

నార— ఊర్వశీ ! నీశిష్యురాండ్రే ప్రారంభింపవచ్చును. ఆ పెయే మొదలిడ వలయునను నియమము లేదు.

ఊర్వ— సెలవైనచోఁ బ్రారంభింపఁజేయుదును. కాని జ్యేష్ఠానుక్రమమును దప్పింపరాదని సంశయించుచున్న దానను.

రంభ— స్వామీ ! ఊర్వశి చెప్పినమాట యుక్తిసహము. ముందు నాశిష్య

రాలే ప్రారంభించును. (ప్రభావతిదిక్కు) అమ్మా! సంశయింపకుము ప్రారంభింపుము. పల్లవిని వింటివికదా!

ప్రభా—(ప్రారంభింపఁబోయి మరల మాని తనలో) ఏమో, నామనము నెన్ని గతుల బలిమాలినను విషయాంతరము మీఁదికిఁ జనకున్నయది. ఈ పల్లవి కన్న నా మనోహరునికి సంబంధించిన యర్థముగల వేఱొకపల్లవియైనచో నాహృదయము దానిపైఁ బ్రసరించెడి నేమో కాని, సర్వజ్ఞుఁడయ్యు నాముని కట్టియూహ తోఁచకుండుటయు నాదురదృష్టమే.

నార— రంభా! నీ శిష్యురాలి కీ పల్లవిగతి స్ఫురించినట్లు లేదు సుమా!

ఊర్వ— (తనలో) నాకిది ప్రియము, నాకిది ప్రియము.

రంభ— దేవా! దేవర శ్రోత్రవారగుటచేఁ దమసన్నిధిని గొంతెత్తి పాడుటకుఁ గొంకుచున్నది. అంతియకాని తాము సెలవిచ్చినట్లు స్ఫురింపక కాదు. (ప్రభావతి నుద్దేశించి) అమ్మా! మునీంద్రులవారు మఱియొకలాగు భావించుచున్నారు. కావున నింక జాలము మానుము.

ప్రభా— (కంఠము సవరించుకొని మిన్నకుండి తనలో) నా చిక్కు నాది. ఈపె తొందర యీపెది. పాపము! మిక్కిలిగ శ్రద్ధచేసి నన్నుఁ దయారుచేసినది. నావలనఁ దన చేసిన కృషి కీమెకుఁ బ్రతిఫల మవమానముదక్క వేఱు కనుపట్టుటలేదు. నాకు బుద్ధిస్వాస్థ్యము లేదు. నే నేమి సేయుదును? "స్వస్థే చిత్తే బుద్ధయ స్సంభవంతి".

నార— ఏమి రంభా! ఈపల్లవిని మాని వేఱొకపల్లవి నిమ్మందువా?

రంభ— చిత్తము. దీనిగతి నా శిష్యురాలికి స్ఫురింపలేదను కారణమున నట్లు తమరు మార్చనక్కఱలేదు. కాని వేఱొక కారణమున మార్పవలసి యున్నది.

నార— ఆకారణ మెట్టిది?

రంభ— సర్వజ్ఞులరు తమకు మాబోఁటులు విన్నవింపవలసినది లేదు. అయినను మన్నింతురేని మనవిచేసికొందును. నవనవోన్మేష యౌవనలగు కన్నియలు తఱచు ప్రధానదైవతముగా మన్మథునారాధించుచుఁ దదితరదైవతములయెడ నంతగ నాదరములేక యుందురనుట క్రొత్తసంగతి కాదు. అందులో స్మరారాతి యగు శివునియెడల నిట్టికన్నియల కాదరాభావమే కాక కొండొక వైరముగూడ నుండవచ్చును. తమరిడిన పల్లవి శివస్మరణ ప్రధానముగ నుండుటచే మా ప్రభావతి యాపల్లవి నారంభింపఁ గొంకుచున్నదని నాయూహ.

నార— (తనలో) ఔరా, యీ ముదితోత్తమురాలు మత్ప్రేరితోపాటవ మెంత దూర మొగిఁబ్రాఁకినది !

ఊర్వ— దేవా ! చిత్తగించితిరా ? తనశిక్షాలోపము నీపె యెట్లు సమర్థించు కొనుచున్నదో ! ఈయూహ యుత్ప్రేక్షామాత్రముకాక నిక్కమేయైనచో నాశిష్యురాండ్రను నిప్పట్లఁ గొంకవలసినదే యుండును గదా ?

నార— ఆ ! నీవనినట్లే. (రంభ నుద్దేశించి) ఏమిరంభా ! నీవిందుల కేమందువు?

రంభ— (తనలో) ఊర్వశి నాపన్నుగడను బూర్తిగా ఖండించినది. ఇంక నుపాయమేమి? (యోజించి) ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) దేవా ! సామాన్య దృష్టితోఁ బరిశీలించినచో నూర్వశియాడినమాట యుక్తిసహముకాక పోదు. కాని విశేషదృష్టితోఁ బరికించిన దేవరచిత్తమునకే సర్వమును విదితము.

నార— (తనలో) రంభయాడినమాట కిప్పట్ల నర్థమేలేదు. కాని యొకవిధమున యోజించినచో నర్థముకలదు. కాని ప్రభావతీహృదయరహస్యము రంభ కూడ నెఱుఁగుననుకొనుట కవకాశములేదు. అది శుచిముఖియును, ప్రభావతి ప్రాణసఖులలోఁ గొందఱును దక్క నొరులెఱుఁగరనుట సత్యము. ప్రస్తుతము ప్రభావతి యన్యాయత్తచిత్తయయి యున్నమాట వాస్తవమే. కాని రంభ యాయంశ మెఱిఁగికాకపోయినను యాదృచ్ఛికముగాఁ బన్నిన యీ పన్నుగడ దాని యుద్దేశమునకు మించి పనిచేయుచున్నది. స్మరాపరావతారుఁడగు ప్రద్యుమ్నుని త్రికరణశుద్ధిగాఁ బతిగా నేర్పఱు చుకొని తత్సమాగమమును వేచియున్న ప్రభావతికిఁ దదరాతియగు శివుని యెడల ద్వేషమనుట కడుంగడు యుక్తిసహమే. కాని యీ గుట్టునెఱుఁ గని రంభనోటినుండి వెలువడిన యీవాక్యము గ్రుడ్డివానిచేతి ఱాయిగా నున్నది. ఇప్పటికి రంభ యిట్లు తప్పిఁకొఁదలఁచినది. కాని యీదృశా వస్థలోనున్న ప్రభావతి కిపుడు వేఱొకపల్లవి పాడుటకూడ రుచింపనే రుచింపదు. అయినను నాపె మనోరథమున కనుకూలించు తెఱఁగునఁ గల్పించి పల్లవి నొసఁగెదను. (ప్రకాశము) ఊర్వశీ ! నీవాదము కాదన రాదు. కాని "మాటకు మాట తెవులు, నీళ్లకు నాఁచు తెవులు." వేఱొక పల్లవి నిచ్చుటకు నీ వంగీకరింపుము.

ఊర్వ— దేవరచిత్తమున కన్యథా మనవిచేసికొనుటకు నే నెంతటిదానను.

నార— రంభా ! ఇదిగో, మఱియొకపల్లవి. దీని, నిచ్చవచ్చినతాళము, నిచ్చ వచ్చిన రాగము సేకరించి పాడనిమ్ము.

పల్లవి. ప్రద్యుమ్నజనక, పాలింపరావే

ప్రభా— (సంతోషమునాఁదీకొని తనలో) హృదయమా ! నీ వికారము నొక్కమాఱుగా బయల్పఱచెదవేని నింకముందుఁ గాఁదగిన నీవాంఛకు విఘ్నమేర్పడఁగలదు సుమా ! తొందరపడకుము. సుధామధురములగు ప్రియునామాక్షరములచేఁ జిహ్నితమగు నీపల్లవిని నాచేఁ బాడించి నాయుపాధ్యాయురాలికి మాటదక్కింపుము. (పల్లవి నెత్తికొనఁబోయి, మాని తనలో) ఈ నారహస్యము నిక్కడి రంభోర్వశ్యాదులు పలువురెఱుఁగకున్నను నా ప్రియుడి చెలికత్తియలలోఁ గొందఱును, ముఖ్యముగా దివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁడగు నిమ్మహామునియు నెఱుఁగుదురనుట ధ్రువము. వెనుకటి పల్లవిని బాడక దీనిం బాడినచో నన్ను వీరు లఘుహృదయనుగా భావించి యెల్లిదమాడుదురేమోకదా ! (యోజించి) బాగుగ యోజించినచో నవసరముపడినఁగాని దివ్యజ్ఞాన ముపచరింపరు గాక. అట్లేకానిచో నీ దేవవేశ్యాయుగళమునకుఁ గూడ నాగుట్టు విస్పష్టపడవలసినదియే. ఇంకేమిగతి? (మిన్నకుండును)

రంభ — (తనలో) ఈ పల్లవి నెత్తికొనుటకుఁ గూడ నీపె కొంకుచునేయున్నది. కారణ మేమైయుండునో ? విద్యావిషయమున నీపె కించుకయు లోటు లేదని నాకు బాగుగఁ దెలిసిన యంశమే. ఏమైనను నేఁ డీపె మనము స్వస్థముగా లేదనుట నిక్కము. కావున నిప్పటి కెట్లో సురుఁగుట కింకొక యుపాయము నాలోచించుకోవలయును. (యోజించుచుండును)

నార— ఏమి, రంభా ! ఈపల్లవియెడల నీవు మున్ను చూపిన శంక లేదుగదా! దీనినిగూడ నీ శిష్యురా లనాదరించినటు లున్నదే ! కారణ మేమి ?

ఊర్వ— (తనలో) నాకుఁ బ్రియము, నాకుఁ బ్రియము.

రంభ— (తనలో) ఇప్పటి కిట్లు దాఁటికొందునుగాక. (ప్రకాశము) స్వామీ! దేవర సర్వజ్ఞులు. తమకు మాబోఁటులు బోధింపవలయునా ? ఈపె రత్నశ్చక్రవర్తి కుమార్త. మీరొసఁగిన పల్లవి రాక్షసారాతిభక్తి ప్రబోధకము. అందుచేఁ గొంకుచున్నట్లు నా తలఁపు.

నార— (నవ్వి) నిజమగుఁగాక, కాకుండుఁగాక. నీవు బొంకినను నయ్యది టక్కున సరిపోయినది. మఱియొక పల్లవి నిమ్మందువా ?

ఊర్వ— ఇంతకుమున్ను చూపిన దొసఁగుకన్న నిప్పటి దొసఁగు యుక్తియుక్తముగ నుండుటచే నీపల్లవిని మార్చుటకు నాకును నభిమతమే.

రంభ— (తనలో) వేఱొకపల్లవినేని ప్రభావతి పాడి నేఁడు నాకు మాట దక్కించునో, లేదో ? చిత్త మస్వస్థముగానున్న పుడదిమాత్రము పాడ నంగీకరించునా ? ఇంతకు నీపె చిత్త మస్వస్థమగుటకుం గత మేమో ? ఈ

యంశము సామాన్యజ్ఞానమునకు గోచరించునట్లు లేదు. దివ్యజ్ఞానసాధ్యముగాఁ దోఁచుచున్నది. కావున దాని నుపయోగింతుఁగాక, (ధ్యానము నటించి) అయ్యో! యెంత మందభాగ్యురాల నైతిని! ఈ దిక్కుమాలిన రక్కసిముండకొడుకుల సంపర్కపు దోషముచే నాకు దివ్యజ్ఞానసామర్థ్యము నశించినది. (విచారముతో) అవును. అట్టి దివ్యలోక నివాసమే పోయి, యిట్టి దుర్దశ చేకూరినపుడు దివ్యజ్ఞాన నాశమునకై కుందిన నేమి లాభము? ప్రస్తుతము తప్పికొనుట కుపాయము యోజింతుఁగాక. (ఆలోచించి, పరిభావతి యొడలిపైఁ జేయివైచి) ఈ యుపాయమువలన నేఁటి కీ పరీక్షయే నిల్చిపోఁగలదు. (ప్రకాశము) అక్కా, యూర్వశీ! ఇటు రమ్ము. పరిభావతియొడలి వేఁడిమిని బరీక్షింపుము.

ఊర్వ— (దగ్గఱకు వచ్చి యొడలిపైఁ జేయివైచి) మితిమించిన కాఁకగానున్నది. పాపము! జ్వరము తగిలినదేమో! (నారదుదిక్కు) ఏమి యాజ్ఞ?

నార— (తనలో) పాప మీ యమాయికురాలు తనంతటఁ దానే నేఁటి కీ యంశము నుపరమింపవలయునని నన్నుఁగోరుటకు సంసిద్ధురాలగుచున్నది. ఈ పరిభావతికి మదనజ్వరము బాధించుచున్నదను నంశ మీపె యెఱుఁగదు. అవును, జ్వర మెట్టిదైనను బ్రస్తుతాంశమున కంతరాయమేకదా! (ప్రకాశము) నేఁటి కీ పరీక్ష నాఁపుమందువా?

ఊర్వ— దేవర యట్లనుగ్రహించితిరేని మహాప్రసాదమే.

నార— ఏమి రంభా! అటులొనరింపుదమా?

రంభ— (వినయముతో) మహాప్రసాదము. సెలవొసంగినచో నీపె నుపచారార్థ మంతిపురికిఁ గొంపోయెదను.

నార— తథాస్తు.

(పరిభావతియుఁ, జెలులును రంభయు నిష్క్రమింతురు)

ఊర్వ— దేవా! నాకుఁగూడ సెలవొసంగుఁడు.

నార— మంచిది.

(ఊర్వశి నిష్క్రమించును)

పరిచారిక— మునీంద్రా! మరల నీ పరీక్షాసభ యెప్పటికి మార్చితిరి?

నార— మీ రాజుగారు రేపు దేర్పఱచిన నపుడే యగును.

పరి— చిత్రము. అంతదనుక నీ దము రచ్చట నిల్చియుందురా?

నార— రాక్షసేంద్రుని యభిప్రాయము ననుసరింపక తీరదుకదా!

పరి— చిత్తము. తాము సర్వజ్ఞులు. కాన మాబోట్లతోఁ గూడఁ జనవిచ్చి మాటలాడుదురు. అనుజ్ఞయైనచో నీ దాసి తమతో నొక విన్నప మాచరించుకోనున్నది.

నార— అది యేదో తెలుపుము.

పరి— చిత్తము. మా యీ భర్తృదారికలకుఁ బెండిలియైనచోఁ జూడవలయు నని మా కెల్లరకును మిక్కిలి కుతూహలము. వీర లిరువురకును దగిన వరులు దా మెక్కడనేనిఁ దిలకించిన యుపసముదయమున నున్నచోఁ దెలుపఁగోరెదను.

నార— (నవ్వి) మీ రాక్షసనేత స్వయంవర మేర్పఱచినచో నెల్లరును జనుదెంతురు. అందు స్వానురూపవరుల నేరికోవచ్చునుగదా?

పరి— చిత్తము. తాము సర్వజ్ఞులు. తమకు గోచరింపని యంశము లుండవు. కావున మనవిచేసుకొంటిని.

నార— (తనలో) నేనిదివరలో నూహించిన యంశమునకు దైవచోదితురాలై యీదాసి యుపోద్ఘాత మారంభించినది. కావున వీరిలో నొండొరుల సందర్భ మొండొరులకుఁ దెలియకుండునట్లుగా నదరిపఱిచి దీనితోఁ గథాబీజమును బ్రస్తావింపవలయును. (ప్రకాశము) కానిమ్ము. నే నీయంశమును గూర్చి యోజింపుచుందును. ఇంతలో నీవు వీరిని గురుజనసన్నిధికిం గొంపోయి మరల వత్తువుగాక.

పరి— (యథోక్తముగా నాచరించి) స్వామీ! యేమియాజ్ఞ?

నార— (తనలో) ఈముదుసలిది యీ దేవరహస్యమును వినుదనుక నన్ను వదలదు. (యోజించి) చలినీళ్లకు వేడినీళ్లు తోడనునట్లు ప్రభావతీప్రద్యుమ్నకథ కిక్కథ కొంత తోడ్పడవచ్చును. కావున దీనికిం జెప్పెదు. (ప్రకాశము) నీకోరినయంశము దేవరహస్యములలోనిది. స్త్రీస్వభావమునంజేసి బయటఁబెట్టితివేని దేవకార్యమునకు భంగము వాటిల్లును జుమా!

పరి— (నవ్వి) దేవర సర్వజ్ఞులు. నా మనోదార్ఢ్యము మాత్రము గుఱుతెఱుఁగకుందురా? సర్వథా భద్రపఱచి మీ మెప్పు నందెదను.

నార— ద్వారవతీపురి నెఱుంగుదువా?

పరి— ఎఱుఁగకేమి? చూడలేదు గాని తలంచు వినుచున్నదియే. యదువంశ

తిలకంబగు శ్రీకృష్ణభగవానుని విచిత్రచరిత్రమున కాలవాలంబగు నప్పుత్తనము నెఱుంగనివారే లేరని నేననుకొనియెద. కడమ సెలవిండు.

నార— ఆయనఘుని కెందఱో భార్యలును కొమరులును గల రనియు నీవు వినియేయుందువు. కావున విస్తరింపను. అక్కొమరులలో గదసాంబులను నిరువురు యదుకుమారులు మీభర్తృదారికలకు భర్తలు కాఁగలరు.

పరి— స్వామీ ! తాము సెలవిచ్చిన సంగతి యమోఘమని నాకుఁ బరమ విశ్వాసముండియును తేజస్తిమిరన్యాయమునఁ బ్రవర్తించు రక్షోరాతి రక్షశ్చక్రవర్తులు వియ్యంకు లెట్లగుదురోకదా యని సందియము మితిమీఱి బాధించుచున్నయది. దీనిం బాప వేఁడెదను.

నార— మొదటనే చెప్పితినిగదా, యిది దేవరహస్యమని ; మరలం బ్రశ్నించెద వేల ? ఈ ప్రపంచ మహామాయానాటకమున మీ రాకొమిరెల పరిణయభాగ మొకయంతర్నాటకముగా నుండెడిని. అచిరమ్మునన సర్వము నీకనుభూతము కాఁగలదు. ఇప్పు డింతకన్నఁ జెప్ప వలనుపడదు.

పరి— చిత్తము. సెలవు. (నిష్క్రమించును.)

నార—(తనలో) రాక్షసేంద్రుండు తనకొమిరెల విద్యాతారతమ్యము నెఱుంగ నా రాకకై వేచియుండును. (పరిక్రమించి) అదిగో, రాజమందిర ద్వారము.

దౌవారికుఁడు— (ప్రవేశించి) మునీంద్రా ! మా ఱేఁడు మీరాకకై వేచియున్నవాఁడు.

(అంత వజ్రనాభుఁడు సపరివారముగాఁ బ్రవేశించును.)

నార— ఇదె వచ్చుచున్నాఁడను.

దౌవా— ఇటు దయచేయుఁడు. ఇటు దయచేయుఁడు.

వజ్ర— (సగౌరవముగా లేచి) మునీంద్రా ! ఆ యాసనము నధిష్ఠింపుఁడు.

నార— (ఆసనమునఁ గూర్చుండును.)

వజ్ర— మునీంద్రా ! మీ రాకవలన మేమెల్లరమును ధన్యులము.

నార—(తనలో) ఇతఁడు దేవతారాతియయ్యు దేవమునినగు నాయెడల నింతటి గౌరవమును జూపుట యక్కజము. (యోజించి) అవును. ప్రస్తుత మితఁడు గానవిద్యాధురంధరుండనను హేతువున నన్నింత ప్రేమగాఁ జూచుచుండవచ్చును. "విద్వాన్ సర్వత్ర పూజ్యతే" కనుక దీనివిషయ

మన శత్రుత్వ మంతబాధకము గానేరదు. (ప్రకాశము) నీకుంగల గానవిద్యాభిమానమునకు నాకు మిక్కిలి సంతోషము.

వజ్ర— స్వామీ! మీరు దేవతాపక్షపాతులయ్యు నామాటం బాటిచేసి నాకొమిరెల విద్దియం బరీక్షింప నేతెంచుట తమ సర్వసమత్వమును వేనోళ్ల నుద్ఘోషించుచున్నది.

నార— (తనలో) నేనును దేవకార్యార్థినై యేదేని రంధ్రమ్ము నారయు మనమ్ముతో నీయుపకారమున నిట కరుదెంచినవాడనే. (ప్రకాశము) అసురేంద్రా! సురాసురశబ్దములయందలి పరస్పర వ్యతిరేకముకతన మీలో మీర లన్యోన్యశత్రువులయిన నగుదురుగాక. కశ్యపుడు మా మునులలోనివాడగుటచే దడపత్యభూతులగు మీ రెండు తెగలును మాకు నొక్కరూప యగుటలో నాశ్చర్యమేమున్నయది.

వజ్ర— చిత్రము. తమ సమర్థనము చక్కగా నున్నయది. ఇదియునుంగాక మామా శరీరములు పరస్పరబాహాబలప్రయుక్తమ్ములు. తామో. కేవలము శాంతిధనులు. తమ హృదయమున కిట్టిపట్టున జోక్యమే యుండదు.

నార— (తనలో) "తన్నైతే మునినేగాని తిరుగ నేసి పోదువు" మన్నట్లు మాకు జోక్యములేని యుద్ధములే యుండవు. మాకు నీవంటి జగదుపప్లవకారకులను వధింపజేయుటకుండ నొకతపమే. (ప్రకాశము) అంతే. నీయూహా కడుంగడు యుక్తియుక్తము.

వజ్ర— స్వామీ! ప్రశస్యరాంధ్ర గానవిద్యాభ్యాసనముం బరీక్షించితిరికదా! అందు రంభోర్వసులలో నెవతెకుం దాము జయమొసంగితిరి?

నార— వారిరువురును సమర్థురాండ్రే. ఒక్కతె కొకభాగమున, వేఱొక్కతె కింకొకయంశమున, నెక్కుడు ప్రతిభ కల్గియుండినను మొత్తము మీద నొకరి కొకరు తీసిపోరు.

వజ్ర— ఆవిషయమిదివఱకే జగత్ప్రసిద్ధమైనదగుటచే నిప్పుడు క్రొత్తగా దాము నిర్ణయింప నక్కఱలేదు. ప్రస్తుతము శిష్యరాండ్రంబట్టి జయ మెవరిదో నిర్ణయించుటయే తమకు ముఖ్యకర్తవ్యము.

నార— రాకొమిరెలును దెవ్వతేటలలో నొకరికొకరు తీసిపోగూడదు.

వజ్ర— తాము ప్రత్యక్షముగా దిలకించియుం బరోక్షముననున్నవారివలె నభిప్రాయ మొసంగుచుంటిరేమి?

నార — ఇందునుగూర్చి నేఁడు పరీక్షజరుగలేదు. కావున ననుమానప్రమాణము శరణ్యము కావలసివచ్చినది.

ప్రజ — పరీక్ష జరుగకుండుటకుఁ గారణమేమి ?

నార — రాకొమిరెలుగదా ! నేఁడు నీకొమిరెకుఁ గొంచెము మనస్స్వాస్థ్యము తక్కువగానుంటచే సభ రేపు జరుగవలసినదయ్యెను.

ప్రజ — చిత్తము. ఎల్లి శిష్యురాండ్ర ననుగ్రహించి తామంతటనొక నియ్యెడ విచ్చేసి పరీక్షించి యింక నుంగల లోటుపాటులను పూర్తిగావించుటకు వలసగు నుపాయముల నుపదేశింపఁగోరెదను.

నార — రాకన్యచక్రవర్తీ ! విద్యయనునది కేవలము గురూపదేశమాత్రమున సిద్ధించునదికాదు. ప్రప్రథమమున గురూపదేశ మావశ్యకమే కాని పిమ్మటఁ బలువురివలనఁ బలుసంగతులను నేర్చికొన వలసియుండును. అది యంతఃపురకాంతల కగమ్యమేకాక యనుచితముకూడ నగుటచేఁ బ్రస్తుతమింతటితోఁ దృప్తిపడుట యుక్తము.

ప్రజ — గానవిద్యాధురంధరులని పేరుపడసినవారినెల్ల నిటకు రప్పించి వారివారి నైపుణ్యములను దిలకింపఁ జేయవచ్చునుగదా ?

నార — (తనలో) పోఁతుఁగనేఁ దనమాట జెల్లక నేరాఁగూడని యీ పురము నేఁటికి గానవిద్యాధురంధరుల కెల్ల నివాసము కాఁదగిన దినము లాసన్నమగుచున్నవి. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" "వినాశకాలే విపరీత బుద్ధిః" ప్రద్యుమ్నుఁడు తనెపమ్మున నిప్పురము ప్రవేశించి రంగప్రమారసి వీని వధించుట కిఁక నేమి సందియము ! (ప్రకాశము) "రాజు తలఁచిన దెబ్బలకుఁ గొదవా ?" ఆటులొనర్చిన నీ రాకన్నియల భగతవిద్య కొలఁది దినములలోఁ బరమోచ్చస్థానము నలంకరింపఁగలదు.

ప్రజ — (స్మృతినభినయించి) కొలఁది దినములకిందట నొక నటప్రవరుఁగూర్చియు, నతని నాటక సమాజముంగూర్చియు వినియుంటిని. వాని పేరు భద్రుండట ! ఏఁడుదీవులయందును నతఁడు నిరాఘాటుండై చరియించుచున్నాఁడఁట! అతని నిటకు రప్పింపవలయునని యనుకొనుచున్నాఁడను. ఇందులకుం దమ రేమనియెదరు ?

నార — (తనలో) ఓహో ! శుచిముఖి యప్పుడే తన నాటకమునకుఁ బ్రస్తావన గావించి యుంచినదే ! ఇఁక నేమి, సురపక్షమునకు శుభదినములు సమీపించినట్లే. (ప్రకాశము) భద్రుని పేరు భూలోకమునందే కాదు, స్వర్గమునందును వ్యాపించినది. తప్పక యాభరతపుత్రుఁ డిటకువచ్చి కొన్ని

నాటకములఁ బ్రదర్శింపఁదగినవాఁడే. ఇయ్యది మాకొమరులకు సర్వథా యభివృద్ధి సూచకము.

వజ్ర— మునీంద్రా! ఆ కుశీలవాగ్రణి కవితఁగూడఁ గడుం జక్కఁగ నల్లువాఁడఁటకా?

నార— (తనలో) ఆతఁడు కవిత నల్లువాఁడో కాఁడో కాని నీకు విధిగా నల్లువాఁడగుటకు సందియములేదు. (ప్రకాశము) కవితాశక్తి లేనివాఁడు నాటకసూత్రధారపదవి కెట్లు తగియుండును?

వజ్ర— ఇదిగో, తప్పక యిప్పుడ యతనికొఱకై లేఖం బుత్తెంచెద. ఆతఁడు నాటకములు ప్రదర్శించుపట్టునఁ దాముకూడ నిటకు దయచేయ వలయునని యభ్యర్థించెదను.

నార— ముఖ్యముగా నట్లే కావించెదను.

వజ్ర— ఎవఁడురా, యక్కడ? శుచిముఖిని బిలిచికొనిరమ్ము.

దౌవారికుఁడు— (ప్రవేశించి) చిత్తము.

(నిష్క్రమించి శుచిముఖితోఁ బ్రవేశించును.)

శుచి— దేవరకు జయమగుఁగాక! నన్నెందులకుఁ బిలిపించితిరి.

వజ్ర— నీవానాఁడు మాతోఁ బ్రసంగవశమునఁ బ్రశంసించిన భద్రుఁడను నటశిరోమణి యిప్పు డెచ్చటనుండెనో యెఱుఁగుదువా? మాయాజ్ఞ నాతనికిం జెప్పి యిటకు శీఘ్రమ్మున రప్పింపఁగలవా?

శుచి— (తనలో) వీనికి వినాశకాలమును, ప్రభావతికిఁ గల్యాణకాలమును దాపైనట్లున్నది. నాకుఁ బ్రియము. (ప్రకాశము) దేవర యానయన్నచోఁ ద్రిదశేంద్రాదులు నైతము శిరోమాల్యమ్ముగ గౌరవించునప్పుడీ నటుఁడన నేపాటి? తప్పక వచ్చియేతీరును. మీవంటివా రాతని నైపుణి నారసినచో నతని విద్దియకు సార్థక్యమ్మొదవు. ఇక్కతన నక్కుశీలవాగ్రణి ప్రద్యుమ్నుం డగుటకూడఁ దటస్థించు.

నార— (తనలో) ఓసీ, వరాకీ! నీశ్లేషపాండిత్యము కొండొకసేపు గట్టిపెట్టుము. కార్యఘాతుకత్వమున కొకప్పుడీ శ్లిష్టవాక్చాతురి కారణమైనఁ గావచ్చును.

వజ్ర— ఆతని విద్యావైశద్యము మా మనమునకు నచ్చినచో నతని కోర్కె యెట్టిదేని నయ్యది తీర్చుటకు మా కభ్యంతరముండదని నీవు చెప్పవచ్చును.

శుచి— నేఁ జెప్పకమున్నె యతఁడు తమ యౌదార్యమును వినియుండును. తమకుం గల కుతూహలాదికమును నేనును విశదపఱచి తోడికొనిరాఁ గలను. నా కాజ్ఞ యొసంగుఁడు.

వజ్ర— నీకు శుభమగుఁగాక. పోయిరమ్ము.

(శుచిముఖి నిష్క్రమించును.)

వజ్రి— మునీంద్రా! నాటకశాలలం గొన్నింటి నీ కోటలోఁ గట్టించియుంటిని. అందు వలయు పరికరమ్ము లవ్వారిగా సేకరించియుంచితిని. తా మొక్కపరి చిత్తగించి సంపాద్యమ్ము లేవని యున్నచో సెలవియ్యఁ గోరెదను.

నార— అట్లే చూతము, పద.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకమున దృతీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

చతుర్థాంకము

(అంతర్నాటకము)

సూత్రధారుఁడు— (ప్రవేశించి) నేఁడు రెండలకడ నాటక మారంభింపఁబడి యుండునని యానతిచ్చియు నిందనుక రక్షోవిభుఁడు కొల్వునకేల రాకుండెనో? (దెసలు పరికించి) అదె సపరివారుండై రక్షోవిభుఁ డొక్కెడెసను, నుచితపరివారముతో నంతఃపురము వేఱొక దెసను బ్రవేశించుచున్నారు. ఇఁకఁ గర్తవ్యమున కుపక్రమించుటయే యుక్తము.

(నిష్క్రమించును.)

(యథోక్తముగా వజ్రనాభాదులును, అంతఃపురమును బ్రవేశించును)

నాంది

గీ. ఓషధీట్చిత్రరేఖామహాంచితుండు
బాణకృతవిష్ణుతేజుండు ప్రధనభూమి
నెందు ననిరుద్ధుఁడై జయ మెసక మెసఁగ
వఱలెడి భవుండు మీకు శుభమ్ము లొసఁగు.

సూత్ర— (నాంద్యంతమునఁ బ్రవేశించి తనలో) రక్షశ్చక్రవర్తి నేఁడు ప్రదర్శించెడి నాటకంబునందలి కథ యత్యంతాపూర్వమ్మును గడుఁ జమత్కారజనకమ్మునుగా నుండవలయునని మున్నే కబురంపి యున్నవాఁడు. కావుననే మా భరతాచార్యుఁ డట్టి దొక్కండు గల్పించి పాత్రమ్ములకెల్లఁ బంచియిచ్చి సన్నద్ధపఱచి యున్నవాఁడు. (ప్రకాశము) నేఁడు ప్రదర్శింపఁబోవు నాటక కథ కేవలము క్రొత్తది యగుటచే నించుక దానిం గుఱించి ప్రస్తావించిన పిదప నాటక మారంభింపఁబడును. ఏతావన్మాత్రప్రాలస్యమగుటకు సభ్యులు మమ్ము మన్నింపవలయు. ఈ కథననుసరించిన ప్రధానపాత్రముల కేరికిని నిందు నామము

లుదాహరింపఁ బడవు. కావున నందుంగూర్చి మమ్ముఁ బ్రశ్నింపవలదని ప్రార్థించుచుఁ గథ మొదలిడుచున్నవాఁడను. ఒకానొక పట్టణరాజమ్మునఁ ద్రిభువనజేతయై యెంచు నెదురులేక విరాజిల్లు నొకానొక సార్వభౌముండు నివసించుచుండు. ఆ పట్టణపు గోట శత్రుదుర్భేదము. ఆ యలఘుని కొక్క కొమరిత త్రిలోకసుందరి కలదు. ఆమెకుఁ బెండ్లి కనువగు వయస్సు ప్రవర్తిల్లుతఱి నొకనాఁటి రాత్రి యొక త్రిలోకసుందరునితో రమించినట్లు స్వప్నంబై, మేల్కాంచిన పిదప నక్కమనుం డగుపట్టమికి మిగులం జింతలం జివుకుచుండ నా రాకొమిరె చెలికత్తియ యొట్టకేలకా గుట్టెఱింగి త్రిలోకమ్ములందలి సుందర పురుషులనెల్లఁ జిత్రించి "ఇందు నీ మానంబుఁ జూఱఁగొన్న పురుషరత్నం బెవ్వఁడో చెప్పు" మని యామె నడిగి తుద కామెవలన నప్పురుషసింహు నెఱింగి యాత్మమాయాబలమ్మున నప్పురుషుని నిద్రావస్థాంతర్గతునిఁ దెచ్చి తన భర్తృదారికకు సమర్పించిన కథాంశములం గూర్చి నేఁటి నాటకము ప్రవర్తించెడిని. ఇందప్రధానాంశములు త్రోసివేసి ప్రధానాంశములు మాత్రము ప్రదర్శింపఁబడును. సావధానచిత్తమ్ములతో నవధరింప వలయును.

(తెరలో)

ఎవఁడురా, పోతుటీఁగకుఁగూడఁ జొరనశక్యమ్మగు నంతిపురమ్మున మాభర్తృదారికకు నేను జిత్రించి చూపుచున్న సుందర పురుషులం గూర్చిన ప్రసంగమ్మును బయటఁ బెట్టునంతటి సాహసి! జాగ్రత్త. మా చక్రవర్తితోఁ జెప్పి నిన్నేమి చేయించెదనో చూడుము.

సూత్ర— (భయము నటించి) ఓహో! తాటకాశూర్పణఖాది మాయావతుల కన్న మిన్నయగు ప్రకృతకథానాయికాసఖయుస్య ప్రవేశించుచున్నది. కాన నే నిట నుండుటర్హము గాదు.

(నిష్క్రమించును.)

(ఇది ప్రస్తావన)

(అంత చెలికత్తియలతో రాకొమిరె ప్రవేశించును.)

చెలి— సఖీమణీ! ఈ యువపురుషు నవలోకింపుము.

ఉ. ఈ నవమోహనాంగుఁడు సురేంద్రునిపుత్రుఁడు వీని పేరు ప
ద్మాననరో! జయంతుఁ డని యందురు చెల్వున సాటిఁ జెప్పఁచో
ధీనిధులెల్ల వీనిని మదిన్ గణియింతురు వీఁడు కాఁడుగా,
మానిని! నీదుస్వప్నమున మానము గొన్న మనోహరుం డొగిన్?

రాకొమిరె— (అనాదరముగా) మఱియొక చిత్తరువుం జూపుము.

చెలి— (తనలో) ఔరా! జయంతుఁడుంగూడఁ గొఱగాకపోయెనే!

(మఱియొకచిత్తరువుపై గవుసెన దీసి ప్రకాశము)

ఉ. కోమలి! వీనిఁ జూడు నలకూబరుఁ డీతఁడు, రంభవంటి స్వ
ర్భామకు వీఁడు ప్రాణములప్రాణము, సంపదలందు నెంచు న
ద్ధాముఁడు శ్రీదపుత్త్రకుఁడు ధన్యుఁడు మాన్యుఁడు వీఁడు గాఁడుగా,
కామిని! నీమనోధనము గైకొని యేగిన చోరుఁ డమ్మయిన్ ?

రాకొ— (అనాదరముగా) వేఱొక చిత్రపటముం జూపుము.

చెలి— (తనలో) దిక్పతులకొమరులే త్రోసిరాజగుచున్న సందర్భమున దిక్పతులం జూపి కాలయాపన మొనర్చుట వృథాప్రయాసము కాకపోదు. కావున నిఁక మనుష్యలోకమునందలి సుందరపురుషులం గొందఱం జూపుట యుక్తము. (వేఱొక చిత్రపటముం జూపి ప్రకాశము.)

మ. నకులుం డీతఁడు వీనిఁ జూడు లలనా! నాసత్యతేజంబు వీ
నికి నుత్పాదకమాటచే నొరులు వీనిన్ బోలఁగాలేరు మా
ద్రికిఁ జప్పన్ మఱి వీనితమ్ముఁ డగు మాద్రేయుం డొకండుండె
(సహదేవుపటముంగూడఁ జూపి)
నిం, నొకఁడుంగాఁడె? కల న్నినుం గలఁచుధన్యుం డో చకోరేక్షణా!

రాకొ— (అనాదరముగా) వేఱొక పటముం జూపుము.

చెలి— (చిత్రపటములు తిరుగ వేయుచుండును.)

సుజ— తమ్ముఁడా! యింతవఱ కీనాటక సంవిధాన మిట్టిదని నిర్ణయింపవలను గాకున్నను నిప్పటి కియ్యది నేఁటికాలపు చరిత్రకు సంబంధించినదే యని స్ఫుటమగుచున్నది సుమా!

సునా— నకులసహాదేవుల ప్రసక్తింబట్టి కాలనిర్ణయము తేలుచున్నను, తక్కిన విషయ మగమ్యగోచరముగా నున్నయది.

వజ్రి— క్రమముగా నదియును దేలఁగలదు.

చెలి— మృదుళాంగీ! ఈ చిత్రపటముల నవలోకింపుము.

చ. ఇతఁడు కళింగరాజసుతుఁ డీతఁడు మద్రనరేంద్రపౌత్రుఁ డ
ల్లతఁడె విదేహరాజతనయాగ్రణి యాతఁడె వంగభూమిభృ
త్సుతుఁ డనవద్యు లిందఱును సుందరు లీశ్వరతాకళాంచితుల్
వితతయశస్కు లిందు నొక వీరుఁడు నీ కలవచ్చినట్టిఁడే ?

శాకో— మఱికొన్నిటిం జూపుము.

చెలి— (చిత్రపటములను సవరించుచుండును.)

సునా— (అన్నదిక్కై) అగ్రజా! యీ గర్భదాసి యిదివఱకే గాకన్నియ కెన్నియో చిత్రపటములఁ జూపించెనుగదా, యిందుఁ బరాక్రమప్రథిత మగు మనరక్కసకులమునఁ బొడమిన యుపకులప్రసంగము లేశమును గానరాకుండుట యేమికతంబో!

హరి— (కోపసూచకమగు నగవుతో) నాకును జాలసేపటినుండి యీవిషయమున నేనె శంక గలుగుచున్నయది. కాని యిందుఁ గొన్నియేని చిత్రములు రక్కసరాజయుకులవి లేకపోవని నాలో నేను సమాధానముఁ జెప్పుకొనుచుంటిని. ఇంతలో నీకును శంక గలిగినది.

సునా— నాకే కాదు. ఎవరికైన యిట్టి సందియము కలుగక మానదు. కాని నిటు లుంతము. ఈ కథాసంగ్రహమున మున్మున్న చెప్పిన కొన్ని యంశములఁ బట్టి చూచిన నీ నాటకము సర్వథా మనల నవ్యాపదేశముగాఁ బరిహాసించుటకే యేర్పడినట్లు నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

వజ్ర— (తలపంకించి) బాగుగ నాలోచించితివి. సర్వ కపోలకల్పితంబగు నీనాటకము మనలం బరిహసించుటకే దుష్ప్రక్రమించిరి. (నాయకుల దిక్కై క్రోధాట్టహాసముతో)

శా. ఔరా, యోరి కుశీలవాపసదులారా! యేటికీ నాటకం
బారంభించితిరి? యెన్నఁ డిట్టిచనవుల్ వ్యాపింపఁగాఁ జేసె? ని
స్సారంబై కన దీనికల్పనయు నీచం బింకఁ జాలింపుఁడో
హో! రాజన్యప్రకరంబుఁ జూపఁగా నరులు లేరో, దైత్యులం దెచ్చుటే!

సూత్ర— (పటాక్షేపముగాఁ బ్రవేశించి వినయముతో) రాక్షససార్వభౌమా! ఇనుమున్న రాక్షసయువకులంగూర్చి ప్రస్తావింపవలసినదని మా భరతాచార్యు లెఱుంగనివారు కారు. ప్రస్తుతపాత్ర నీచస్త్రీయగుటచేత నద్దానికీయౌచిత్యము దెలియకుండునట్లు కల్పించినచోఁ దత్పాత్రౌచిత్యమును మీవంటి భావజ్ఞులు గని మెచ్చుకొందురని యటులొనరించిరని మనవిచేసికొనుచున్నాఁడను.

వజ్ర— (తనలో) ఏమీ, వీని సమయోచితవాచానైపుణి! ఈ తప్పుడుఁ గల్పనముఁ గూడఁ గొంత వన్నె పెట్టుచున్నాఁడే! (తమ్మునిదిక్కై ప్రకాశము) తమ్ముఁడా! యీ సమాధానము సమంజసముగాఁ దోఁచుచున్నది కదా! యిందులకేమందువు?

సునా— అన్నయ్యా ! యీకుశీలవుఁడు వచించినసమాధానము సత్యేతరమే యయినను బ్రకృతోపయుక్తముగ నంటుటచే యథార్థమేమో యని సంశయింపవలసియున్నది. నిపుణతగలవాండ్రు బొంకెడి బొంకులన్నియు నిట్టివిగనే యుండెడిని.

చ. చదువున మిఱ్ఱుపల్లములు చాతురి వొల్చెడి శిల్పియుక్ దుర
భ్యుదయము లవాస్తవమ్మెనెడ నొండొకవాస్తవముక్ భ్రమవస్మా
స్పదులకుఁ దోఁచునట్లొనరుపంగల రించుక చర్చచేయుచో
నది యిదియుక్ పదం దెలియు నద్దమునందలి మోముపోలికన్.

వజ్రి— (యోజించి తలపంకించి) నీయూహ కడుయుక్తియుక్తము. అయథార్థంబైనదానిని యథార్థమనిపింపఁదగు దుర్విదగ్ధులును, యథార్థమును గూడ యథార్థముగ సమర్థింపనేరని యమాయికులును బలువు రీ ప్రపంచమున నున్నమాట నిక్కమే. దీని నిటులుంచినను, ప్రస్తుతకథావిధానము మన కన్యాపదేశముగా నవమానం బొనరించుతలంపునఁ గల్పించి మనయెదుటనే ప్రదర్శింపఁ బూనుట మిక్కిలి సాహసముకాక మఱేమి? ఇందుల కీమందభాగ్యులేమి యుత్తర మొసఁగుదురో ? (నాటకులదిక్కై) ఓయీ భరతపుత్రా! ఇందుల కేమిసమాధానము చెప్పెదవు ?

మ. కత నూత్నంబుగనుండునట్టి దెదియో కల్పించి చూపింపుఁ డం
చతిమోదమ్మున మేము గోర నది శుద్ధాంతాపచారాత్మక
స్థితిలో నుండునటుల్ ఘటించి మము నెంతే హేళనం జేయఁగా
మతినూహించి వృథాగఁ జాఁగ నెటులాత్మన్ గోర్కిమీకబ్బురా ?

సూత్రి— (తనలో) వీని యవమానకరంబులగు నీచసంబోధనముల నిఁక సైరింపవలసినపనిలేదు. వీని నాశనమే కడమగాని తక్కినకార్యము లన్నియు నింతకుఁ జిరకాలమ్ముక్రిందటనే గట్టెక్కినవిగదా ! ఇఁకఁ గార్యార్థము ధరించిన నా భద్రనామధేయమునకు 'వీర' పదంబుచేర్చి విక్రమించుటకుం దగిన ప్రస్తావనను గాలమాసన్నమగు కతనఁ ద్రిభువనకంటకుండగు నీరక్షశ్చక్రవర్తియే తెచ్చుచున్నాఁడు. ఇదియుంగాక నే నీ నాటకవ్యాజమున సబంధుమిత్రముగా నిట కరుదెంచి యించుమించుగ నొక వత్సర మతిక్రమించినది. నన్నుఁజూడక యిన్నినాళ్లు నాతలిదండ్రులును దక్కటి స్వజనమును మిక్కిలి వగలఁ బొగులుచుందురు. కావున నిఁక వీని వధించి సతీసుతులతో నిజపురమ్మున కరుగుటయే కర్జము. (యోజించి) ఇంతకాలమ్మునుండి యెన్నండుగాని నాప్రియురాలితో "నవసరమగునెడల నీతండ్రిని వధించినచో నీవంగీకరింతువా ? " యని నేను బ్రస్తావింపనేలేదు. ప్రస్తావించుటయే తడవుగాని యిందుల కామె సమ్మతించుటకు లవమ్మును సందియ ముండఁగూడదు.

ఉ. మున్ను హిడింబ వాయుసుతు మోహమునై వరియించి వెంటనే
యన్న హిడింబుఁ జంపునటు లానతియీయదె ! భర్తృవల్లభ
త్వోన్నతి ముఖ్యమంగనకు, నొండెదియుం సరిగాదు దాని, కిం
కెన్నఁబనేమి భర్తయెడ నెగ్గు దలంచెడి బంధు లైనచో ?

కావున నే నాపెతోఁ బ్రస్తుతాంశము నుడువుటయే తడవు కాని యాపె యభ్యనుజ్ఞకుఁ దడవుండదు. ప్రియురాలికడ కరిగి నే నిటు వచ్చునందాక నీ మాయానాటకము జరుగుచునే యుండవలయును గాన రక్షశ్చక్రవర్తితో నింకను వినయముగనే మాటలాడవలయును. (ప్రకాశము) రాక్షససార్వభౌమా ! (అని యేమో చెప్పఁబోవునంతలో)

వజ్ర— (క్రోధావేశముతో)

చ. అడిగినమాట కుత్తరము నైన వచింపవు తప్పుత్రోవలం
బడినప్పు డుత్తరం బెటులువల్క స్ఫురించెడిఁ? జావు డగ్గఱం
బడెనొకొ ! మా ధనంబు తిని మా కవమానము దోఁపఁజేయు త
ప్పడుకత మా సమక్షమునఁ బోలునె యాట కుపక్రమింపఁగన్ !

మాత్రి— (వినయాతిశయముతో) దేవా ! దేవరవారి కవమానము స్ఫురింపఁ జేసెడి యంశము లిందున్నవని మేము తలంపలేదు. నిక్కముగా నట్టివి లేవు. ఒక్కచో నున్నట్లు తామభిప్రాయపడునెడల దానింగూర్చి గ్రంథకర్తను బ్రశ్నింపవలయును గాని ప్రదర్శకుల నడుగుట న్యాయము కాదు. కావున ననుగ్రహింపఁగోరెదము.

వజ్ర— (కొండొకశాంతించి) అట్లేని గ్రంథకర్తనే యిటకు రప్పింపుము.

సూత్ర— చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

భరతాచార్యులు— (ప్రవేశించి) రాక్షససార్వభౌమా !

ఆ. వె. నీకమంగళమ్ము నీకజయమ్మును
నీకకీర్తి మఱియు నీకహితము
కలుగఁజేయుఁగాక కడఁగి నీయొనరించు
నట్టికర్మముల ఫలానుషక్తి.

సునా— (క్రోధతామ్రాక్షుఁడై గదపుచ్చుకొని) ఓరీ ! యమంగళప్రలాపా ! ఏమని ప్రేలుచుంటివి?

భరతా— (భయము నటించి) అయ్యా ! నేనేమంటిని, ప్రభువు నాశీర్వచించుటయు దోసమగునా ?

సునా— (పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు)

మ. దురభిప్రాయముతో దురర్థ మదిపొందుండంగ దోఁచు నాశీర్వచః
పరిమార్గం బది యప్రధానగతిగా భావింప నీ వాడు ని
ద్దరితోఁ గృత్యుల్ చవిగావు నిన్నిపుడె తున్మింతుఁగా సేవలాశ్లీలవా
గ్భరముఁ గ్రక్కినదానికిన్ ఫల మొసఁగన్ బ్రాపించి గూల్చెట్టఁగన్.

సూత్రి— (రణోచితవేషముతోఁ బ్రవేశించి) మహారాజసోదరా! సర్వవిధముల నపాయకరమ్మగు కవినిందకుఁ గడంగుట యుక్తముకాదు. కొండొక యుపశమింపుము.

వజ్ర— (తనలో) ప్రస్తుతము భద్రుం డిట్టి రణోచితవేషముతో రావలసిన యావశ్యకత ప్రకృతకథానుకూలముగఁ గన్పట్టదు. తమ గురువును నిరసించిన వాతమ్మునిపైఁ గినుకవోడమి యక్కతన నొడలెఱుంగక సాయుధుండై యరుదెంచియుండఁబోలు. వీఁడు రవంతయు భయములేక నాతమ్మునినే యధిక్షేపింపఁబూనినాఁడే! ఇందులకుఁ దమ్ముఁడే తగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనరించుఁగాక.

సునా— (క్రోధావేశముతో గదాపాణియై నిలిచి)

శా. ఓరీ! నీచ! కుశీలవాపశద! నీయోగంబుమూఁడెన్ వృథా
కాలుల్ ద్రెళ్లిన నీగురుప్రవరు నాల్కన్ జీల్తు నీయుద్ధవే
షారంభం బదియెట్టిదో, నిలిచి నీయాచార్యుఁ గాపాడి నా
మ్మారాధ్యుండగనౌనొకో? యిట్టి కుసచోవ్యాసంగి దుశ్శీలుఁడా!

(అని పైకురుకఁబోఁగా)

మంత్రి— (వారించి) మహారాజసోదరా! ఇది నాటకము. వీరు నటులు. తమ కోపాటోపముముందు వీరెవరు? ఉపశమింపుఁడు.

సునా— వీంద్ర ప్రస్తుతస్థితింబట్టి విచారించిన నాటకులని నామనము లేశమును విశ్వసింపకున్నది. (ఎదుటికిఁ జూచి) అదుగో, భద్రుం దేవియో పదరుట కుద్యమించుచున్నట్లు పాదకట్టుచున్నాఁడు.

సూత్ర— (తనలో) చేయఁదగిన కట్టుబాటు లన్నియు వంకిపురి కరిగి చేసి వచ్చితిని. ప్రస్తుతము గురునిందావ్యాజమ్మున నిద్దురాత్ముల వధించుటయ యిఁకఁ గర్తవ్యము. కావున నున్న యాథార్థ్యము నెల్ల సంగ్రహముగ వినిచి యారక్షకుల కోపం బాటోపింపఁజేసెదఁగాక. (ప్రకాశము గంభీరముగా) ఓయీ, చక్రవర్తిసహోదరా! చక్రవర్తీ! మీరిరువురును వాపచించు వాక్యములను బాగుగ విమర్శించి పిదప నేది కర్తవ్యమో

నిశ్చయించికొనుఁడు. మేము నాటకులము గాము. ంతుశ్చక్రిఘోర మృగాఖేటకులము. మీ దుర్మార్గతను భరింపలేక యమరేంద్రప్రభృతులు మాతండ్రి శ్రీకృష్ణభగవానునిం బ్రార్థించుసందర్భమున నీమాత్రిపుఁ బని కమ్మేటి కేల పనికల్పింపవలయు నని యెంచి యీవ్యాజమొండు కల్పించుకొని చిరకాలముక్రిందటనే యిప్పురిఁ బ్రవేశించి యంతకుమున్నే వరియించి మారాక నభిలషించి వేచియున్న మీమూవురతనయలను మా మాయాచాతుర్యమున గాంధర్వవిధిఁ బరిగ్రహించి యమ్మాగుకయంమును నల్వురు కొమరుల నాత్మానురూపులంగని యీ బాంధవ్యమ్ము కతమ్మున మిమ్ము వధించుటకు వెనుకముందాడుచు నిప్పురమ్మునఁ గుశీలవవ్యాజమ్మునఁ గాలమ్ముగడపుచుంటిమి. ఇంతట నేఁటికి మీకుఁ గాలమాసన్నమగుటం జేసికాఁబోలు,

మ. అనిమిత్తమ్ముగ లేనిపోని యొక తప్పాపాదనంజేసి మ
మ్ము నధిక్షేపణఁజేసి యంతఁ జన కేమో మా యుపాధ్యాయులన్
వినరానట్టి దురుక్తు లాడుకతనన్ వ్రేఁగై మిము న్నేఁడు కా
లునిసాన్నిధ్యముఁ జేరనంపుటకు నాలోచించి నే నిల్చితిన్.

(వజ్రనాభసునాభులు పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు మండిపడుచుందురు)

సూత్ర— (శాంత సంరంభముతో) ఇంకను వినవలసినది కొంత కడముకలదు. అప్పుడే మండిపడెదరేల, కొండొకసేపు సైరింపుఁడు.

శా. దూరక్షోభ్యుఁడు శౌరి, తత్సుతుఁడు ప్రద్యుమ్నుండు వీఁ, డల్లయ
వ్వారెసూ! గదసాంబు లుద్ధతులు నా భ్రాతల్, వృథా చాక దు
శ్చారిత్రంబును వీడి చక్క బ్రదుకన్ జర్చింపుఁ డొండేని మీ
క్రూరత్వమ్మునకున్ ఫలమ్ము గని యేగుం డా జమున్ జూడఁగన్.

దౌవా— (పటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించి నమస్కరించి) దేవరకు జయమగుఁగాక!

వజ్ర— (సంశయముతో) ఏమి, యేదో యత్యాహితము మూఁడినవానివలె నగుపట్టుచుంటివి?

దౌవా— మహాప్రభూ! యేమి మనవిచేయుదును! కన్యకాంతఃపురమున నల్వురు రాకొమరులు సమంకురితయౌవనవయస్కులు సాయుధపాణులై వెలయుచున్నవారు. వారల మొగమ్ముల తీరు మూఁడుముహూర్తముల మీమూగురుకొమార్తల మోములం బుణికిపుచ్చుకొనుచున్నవి. ఈ పరమాశ్చర్యంబు తమకు విన్నవింప వచ్చితిని. ఇఁక సర్వథా దేవరప్రమాణము. నాకనుజ్ఞ నొసఁగుఁడు. (నిష్క్రమించును.)

వజ్ర— (తమ్మునితో) తమ్ముఁడా, ఇది యేమి మాయ!

ఉ. ఏలిక వజ్రనాభుఁడఁట! యెన్నఁడు మాయలు నేర్చునంట! త
త్పాలనమందు నంతిపురిపట్టున నెట్టనఁ బోతుటీఁగయుం
గా లిడలేనిచోటునఁట! కావలి యెవ్వరొ మూగురంట! దు
శ్శీలురు సాయుధుల్ నిలిచి చేయుదురంట! యిదే నపాయముల్.

సునా— అగ్రజా! క్షమింపుఁడు. ఇది యంతయు స్వయంకృతాపరాధము
దక్క మఱొండు గాదు. ఆ పాడుపక్షి నిరర్థకపు మాటలకు లోనై
తా మెప్పు డీ పట్టణమునకు నీ బూటకపు నాటకులం బిలిపించితిరో
నాఁడే మొదలు మన కీ యనర్థపరంపరకుం దగిన సూచనలు కొన్ని కను
పట్ట మొదలిడినవి. గతమునకు విచారించిన ప్రయోజనము లేదు.
ఆ నల్గురుఁగూడ నీ కూటమికి సంబంధించిన మాయావులే కావలయును.

మ. త్వరలో వీండ్రను వాండ్రనుం జదిపి దుర్గర్వాంధతాదోషవి
స్ఫురణం బింత యుపేక్షమైఁ బెనుచు నజ్ఞుల్ సోమరుల్ బన్ముదే
వర గాటమ్ముగ శిక్షసేయవలె నిర్వక్రక్రమాటోపమై
పరఁగంగావలె నస్మదీయమగు నైశ్వర్యంబు శశ్వద్గతిన్.

సూత్ర— (ప్రోథస్వరముతో) ఓహో, యేమి మీ యకార్యజ్ఞత! నా వచించు
వచనంబులందలి సారమును విచారించి మఱియు నితికర్తవ్యమునకుం
దిగుఁడు.

క. ఈ మూఁగురు జామాతల
కా మూఁగురనొకరు పుత్త్రి లాహవధీరుల్
మీ మీ దుహితల కొమరులు
మీ మారణమునకుఁ జాలు మేటులు సుండీ.

అచిరకాలమ్మునన మన కింతటి దౌహిత్రు లెట్లు వెలసిరని శంకింతు
రేని వినుఁడు. వీరు నల్వురును లోకముతోపాటు నవమాసమ్ములు గర్భ
మ్మున వసించి పొడమినవారేయయ్యుఁ జాడమిన కొన్ని నిమేషముల
లోనన సంప్రాప్తయౌవనులుగాఁ గనుపట్టిరను నంశ మిట కడుంగడు
నవీనము. ఈ యంశముఁబట్టియేని మీ మీ పరాక్రమము లిప్పట్లఁ బని
సేయవని యెఱింగి,

క. మఱిఁ దెలిసి దెచ్చికొనియుఁడు
హితులకు హితకర్తయైన శ్రీకృష్ణుఁ జగద్ధా
హితు జూచి ప్రదురుపాటో మృదు
నితికర్తవ్యమ్ము మీకు నిపుడు మాఁదున్.

వజ్ర— (మండిపడి) ఛీ ఛీ, దురాత్మ! అంతఃపురాచారదూషిత! కులపాధమ! కులపాంసన!

మ. ఇదె మిమ్మెల్ల వధించెదన్, గొమరి లేదే మీ పహోయల్పా చిరో
మృగుచిత్తమ్ముల మీకు లోఁగిరనుచూచే నిక్క మూనేని దు
ష్టదశోపేతలఁ గూఁతులం జదిపెదన్ సద్వంశమం దిట్టి దూ
ఱోదవంజేసిన బమ్మకుం దగిన దేకో శిక్ష కావించెదన్.

సూత్ర— బంధుత్వముం బురస్కరించికొని నా సలుపు సదుపదేశమ్ములు మీ మనమ్ముల కించుకయు నెక్కకున్నవి. కూఁతులకతన మీ వంశమునకు వన్నె కలిగినదని సంతసించుటకు బదులు దూఱుదయించినదని యేవగించుకొనుట పిచ్చితనంబు కాక మఱియేమి? పైఁగా వంశమ్మున కీ కారణమ్మునఁ బ్రాశస్త్యమ్ము గలిగించిన బమ్మదేవరం గూడఁ దెగడుటకన్న వేఱొండు వివేకశూన్యత కలదే?

ఉ. ఇట్టి వివేకహీనతలె హెచ్చుతపమ్ములు సేసి దేవతా
రాట్టులఁ దృప్తులం జలిపి ప్రాఁకిన యుచ్చపదంబునుండి మీ
దట్టుల నెల్లరన్ ద్రుటి నధఃపథగాములుగా నొనర్చె న
ట్టిట్టని మిట్టిమిట్టిపడ కీపయి నెమ్మది నుండు టొప్పదే!

నీ వెంత పరాక్రమశాలివో నీవు బ్రహ్మవలనఁ గొనిన వరమ్మువలననే ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపఁగలుగుదురు.

చ. సరసిజసంభవున్ దపముసొరున దృప్తునొనర్చి దాన నే
వరమునుగోరితో యదియ వాతులతన్ బ్రకటించు భీతికిం
దెరువయి కాక "యన్యులు మదీయపురిన్ జొరరా" దటంచు దే
వరను వరమ్ము గోరికొను పార్థివశేఖరుఁ డెందు నుండునే!

తాను బరాక్రమశాలియేని యెవ్వఁ డరుదెంచిన నేమి భయము? ఇది గాక శూరులను శూరులతో నభినందించుట పండువుగదా: అట్టిస్థితిలో నంతఃపురమున డాఁగు చానంబలెఁ గోటలో నడఁగి మడఁగి యుండు నీ వొక శూరుండ వని నేనే కాదు మఱెవ్వరును భ్రమింపరు. వృథా వాగాడంబరమును వినియోగింపక యితికర్తవ్యము నెడల జాగరూకత గలిగి జీవింపుము.

వజ్ర— ఊరకున్నకొలఁదిని దుష్ప్రగల్భములు మితిమీఱుచున్నవి. (సునాభుదిక్కై) తమ్ముఁడా! యీ దురాలాపుల నింక నెందనుక క్షమింపుమందువు. కర్ణకఠోరమ్ములగు వీని యసారాలాపములను వినుచు మిన్నకుంటి వేమి?

సునా— అన్నా! యీ కుశీలవాపశదుని దుశ్చరిత్రమ్మునకు మనమ్మునం బొడమిన లజ్జాదైన్యమ్ములు నన్నితికర్తవ్యతామూఢునిం జేయుటచే నేమియుం దోఁపక మిన్నకుండవలసినవాఁడ నైతిని.

ఉ. పేర్వినుమాత్ర ముజ్జగము బెగ్గడిలన్ ధరనేలు నెవ్వఁ డా
ధూర్వహు ముద్దుకూఁతులఁట! దొంగలబారికి నగ్గమైరఁటే
గుర్వవమానము న్వినియుఁ గూఁతుల మోమెటు చూడవచ్చు? నిం
కుర్వర నెందు నంతిపుర ముండునె యట్టిద యిట్టిదైనదో!

వజ్ర— సహోదరా! యీ తప్పడుముండకొడుకు మాటలను నమ్మి నీమనము చింతాకులం బగుచున్నది. వీనిమాటలను నిక్కమని విశ్వసింపకుము.

ఉ. నాటకులన్న బూటకమునం జరియింతురు కాదె? వాండ్రెదో
మాట వచించినంత నది మర్మమునూడినయట్టులై వృథా
గాటపుఁ జింతలోన మునుఁగం దగునయ్య భవాదృశుల్; శిర
స్స్ఫోటన మాచరించి జముప్రోలికిఁ బ్రేలరి నంపకుండఁగన్.

సునా— అట్లేని యది యెంతపని. ఇదిగో నన్నుఁ దిలకింపుము.

(సూత్రధారునిదిక్కై)

శా. ఓరీ! ప్రేలితి వింతసే పెవియొ నీచోక్తుల్ తదాడంబరం
బాఱ న్నోటికి బుద్ధిచెప్పి శిర మల్లాడింతు నభ్రస్థలిన్
శూరాగ్రేసరు లారయంగ, మును కంసున్ జంపె నీతండ్రి; యా
వీరుం డిక్కడి కేగుదెంచి కొమరున్ వీక్షించి దుఃఖించుతన్.

సూత్ర— ఆసన్నమరణులకు మీకు నా హితోపదేశమ్ము లెక్కకున్నయవి.

ఉ. చావుఁడు నాదు నస్త్రముల చండతకున్ బలియై; భవత్పుర
శ్రీవిధి నేఁటి కిట్టిగతిఁ జెందఁగ వ్రాయఁగఁబోలు, మన్మలీ
పై విభవంబు సర్వమును బాలనసేతురుగాక, దేవతల్
కావలులన్ వధించుట కఖండ ముదంబును గాంత్రుగావుతన్.

సునా— (మండిపడి గదం ద్రిప్పుచు) అట్లే కావింతువుగాని రణోచితస్థలమునకు వచ్చి మరలం బ్రేలుదువుగాక.

(ఇర్వురును నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది... శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం బగు
ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంబునఁ జతుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

పంచమాంకము

(తెరలో)

గీ. విష్ణుకోమరునిచేఁ దెగవేయఁబడిన
రక్కసుల మాంసఖండముల్ మెక్కఁ బొంచె
గరుడి పెక్కురూపులు దాల్చుకరణి గృధ్ర
తండములు విష్ణుపదమున నిండుకొనియె.

(ఇది చూళిక.)

(అంత గరుడారూఢుఁడై శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశించును.)

కృష్ణు — (నలుదెసలు పరికించి తనలో)

చ. గగనతలాన నున్నపుడె కానఁగనయ్యెను గోటలోనఁ బొ
ల్పుగనగుచున్న పోరచటఁ బూపవయస్సులరాలు నల్వురూ
చఁగ దివిజారులన్ నలుకుచందము మెచ్చొనరించెవారెపో
యగుదురు నాదుమన్మలిట నాత్మజు లూనిరి యుద్ధభారమున్.

పాపము! ఈ వజ్రనాభసునాభులు నాకుం జుట్టమ్ములయ్యు నిట్లు వృథాహంకారమ్మున మడియనున్నవారు. వినినను వినకున్నను, వీరల కించుక హిత ముపదేశించుట ప్రస్తుతము కాకపోదు. (ప్రకాశము) ఓయీ! రక్షశ్చక్రవర్తీ! క్షణకాలము సంగర మాఁపి నా వచనమ్ముల నాలింపుము.

ఉ. బందుగులైతి మేమిటికిఁ బ్రాణహరమ్మగు కయ్య మిట్టియీ
సందడిలో జయించినను జచ్చిన రెంటనుగూడ నీకగున్
గుం దదిగాన నానుడులు గొండొక డెందమునందుఁ జేర్చి నీ
పందతనమ్ము వీడి తగువైఖరిమై మను టొప్పుకుందునే.

(తెరలో)

ఏమీ, నీవా! నీయొద్దనున్న బొల్లిగ్రద్దం బట్టియేకాక, మాతో నిప్పుడు పెనఁగుచున్న యీ కుశీలవాచకుని యాకృతిసామ్యముంబట్టికూడ నీ వల పరమనీచుండగు కృష్ణుండవని స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. ఇట్టి నీ బాంధవ్యము నపేక్షించుట కీవజ్రనాభుం డొక వెఱ్ఱిగొల్ల యనుకొంటివా?

శా. నిన్నున్ నీదుతనూజులం గడపి మీ నేత్రమ్మునం గన్న మా
యన్నంగూఁతుల కొడుక్కులం దునిమి, పై నస్మత్తనూజాతలన్
వన్నెన్ వాసినిగన్న రక్కసుల కీ వాంఛించెదంగాని యీ
బన్నంబున్ సహియించి యౌరవుర నీ బాంధవ్యముం గొందునే!

కృష్ణ— (నవ్వుచు) బావా! నీమాటలేల కాదనవలయును? నీపరాక్రమ మట్టిదియే యనుకొందము. ఇంతటి పౌరుషశాలివికదా, యెట్టియభిమానశూన్యుఁడును బొనర్ప నిచ్ఛగింపని యీదృశ స్త్రీపునర్వివాహమునకు నీమనం బెట్లు రోయక సమ్మతించెడిని? సంతానవతులగు కూఁతులకుం బునఃపరిణయం బాచరింప సమకట్టు నీవు పోతుటీఁగకుఁగూడ నంతిపురమునఁ బ్రవేశము నంగీకరింపరానియంత కట్టుదిట్టము నేల చేయవలసి వచ్చెనో యని విచారించుచుంటిని.

(మరలఁ దెరలో)

ఇపుడు నీతో నుముకదంపుమాటలు ప్రసంగించుటకు మాకుం దీరదు. నీకొమరులను వధించి నిన్ను వధింపనరుదెంతుము నీ వేమేని యయ్యెడ, బ్రసంగించి తత్ఫల మనుభవింతువుగాక.

కృష్ణ— ఆసన్నమగు మరణ మెవ్వరికిఁగాని సదుపదేశముపంకకు మనమ్ముం దిరగనీయదు. అందులో వీండ్రు పరమదుర్మార్గమ్మగు రక్షఃకులమ్మునఁ బొడమిన దుండగీండ్రు. (తెరవంకఁజూచి) పోరు కడుంగడు భరమ్ముగా నున్నది. కుమారప్రద్యుమ్నుఁడును, గదసాంబులును దండోపతండమ్ములుగా రక్కసులం గూల్చుచున్నారు. ఇఁక వజ్రనాభసునాభులు కుమారుల నెదుర్కొనియెదరు. రథస్థులగు రక్కసులతోఁ బదాతిమాత్రులుగనున్న కొమరులు పోరుట భరముగా నుండునేమోకదా! (మరలఁ బరికించి) లేదు. ఇప్పటి వీరి సంగ్రామము త్రేతనాఁటి రామరావణ సమీకమున్ జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నయది. (ఆకసమువంకఁ జూచి) అదిగో, నాయన్న మూఁగురకును మూఁడురథములను బంపి తా నియ్యెడకు రణదిదృక్షాకౌతూహలమ్మునఁ గాఁబోలు నరుదెంచుచున్నవాఁడు!

ఇంద్రుఁడు— (ప్రవేశించి సంతోషముతో) ఆపదుద్ధారకా! నమస్కారము. (పాదములపైకొరగును)

కృష్ణ— (ఒరగుచుండఁగనే లేవనెత్తి) అన్నా! యాశీర్వచనపాత్రుండగు వీని నిట్లవమానింపఁదగదు.

ఇంద్రు— దేవా, లీలామానుషవిగ్రహా! యెంత మాటాడితివి! ఏదో కారణాంతరమున నాఁడు మాయమ్మ గర్భమ్మున నీవు నాకనుజుండవై జనియించినమాట వాస్తవమే. నేఁటి మానవజన్మంబునుంబోలె నదియును నీకొకలీలామాత్రంబ. అంతమాత్రమ్మున నీపరాత్పరత్వంబు మఱచి సాపరాధుఁడనగుదునా? అట్లొకపరి నీబాల్యమ్మునఁ బ్రమత్తుఁడనై యొనరించిన యపరాధమ్ము చాలక మరలఁ జెడుదునా?

కృష్ణ— (చిఱునవ్వుతో) చిన్ననాఁట బాల్యచాపల్యమ్మున నా యొనర్చిన యొగ్గు నగ్గడించుటచే నాకు సిగ్గగుచున్నది. దానిని మఱచి నన్ను మన్నింపఁగోరెదను.

ఇంద్రు— దేవా! నిన్ను మన్నింప నే నెవఁడను! నీవు సర్వజగత్కర్తవు, భర్తవు, హర్తవు. ఇఁక నన్నుఁ బొరఁబెట్టకుము. ఇదిగాక, కుమారసంగరాలోకనకుతూహలాయత్తచిత్తులమగు మన కిపు డన్యప్రసంగముల కవకాశమునులేదు. (పరికించి) పోరు మిక్కిలి మిక్కుటముగాఁ బ్రవర్తించుచున్నది. చూచువారల కానందజనకముగా నున్నను గుమారులకుఁ గొండొక భారముగానుండకపోదు.

ఉ. ఎంతయొకాల మీరణము నేటికి సాఁగఁగనిత్తు వింతలోఁ
జెంతకునంపరాదె హరి! శిక్షితనక్రము చేతిచక్రమున్
మంతువు లెన్నియో సలుపు మానుషఖాదుల శీర్షముల్ తదా
క్రాంతికి నగ్గమై సుఖముఁ గల్పితమా సురభూసురాళికిన్.

కృష్ణ— అగును. "ఆలస్యాదమృతం విషం" కనుక నట్లొనరించుచున్నాఁడను. (చక్రము నుద్దేశించి) చక్రరాజమా!

చ. తునిమితి వెందఱో రిపులఁ దొల్లి మదీయకరమ్మునుండియే
చని యిపు "డాత్మ పుత్రుఁ" డను శాస్త్ర మెఱింగిన నీవు నాదు పు
త్రునికరముం భజించి యల దుర్మదులన్ సుతుఁడంప నేగి చ
య్యన వశియించి యాంతరస్వహస్తములంకృతముం బొనర్పుమా.

(చక్రము ప్రద్యుమ్నునికడకంపును)

ఇంద్రు— (పరికించి) వాసుదేవా! అటు దిలకింపుము.

చ. కొమరుఁడు పంపఁగానరిగి క్రూరుల రక్కసులం దుర్టెఁ బరి
భ్రమణరయమ్మునం బొదివిపట్టి శిరమ్ములుద్రుంచి లోకభ
ద్రము సమకూర్చి నీదగుకరమ్మునకున్ జనుదెంచెఁ జక్రరా
జము దివిదేవతల్ కుసుమసంతతివర్షము సారె కొల్పఁగన్.

కృష్ణు— (చక్రమును ధరించుట నటించును, పుష్పవృష్టిగురియును.)

ప్రద్యు— (లజ్జాసంతోషములతోఁ బ్రవేశించి యింద్రోపేంద్రులకు నమస్కరించును.)

గదసాంబులు— (అట్లే ప్రవేశించి నమస్కరింతురు.)

ఇంద్రు— (ప్రీతిపూర్వకముగా లేవనెత్తి) మీకతన మీయాదవాన్వయమేకాక సురాసురాన్వయములు గూడఁ దరించినవి. మీకు సమస్తశుభమ్ములు చేకూరుఁగాక.

కృష్ణు— (ప్రీతిపూర్వకముగా నాలింగనము చేసికొని) "పుత్రాదిచ్ఛేత్పరాజయ" మ్మను నభియుక్తోక్తికిఁ బ్రథమోదాహరణమ్ముగా నన్ను సమర్థించిన మీకుఁ గళ్యాణ సమృద్ధి చేకూరుఁగాక.

ఇంద్రు— తండ్రులారా! ఎప్పటికప్పుడు మీక్షేమోదంతమును శుచిముఖివలన విని యానందించుచునే యున్నాఁడను. ఐనను బ్రత్యక్షముగా నొకపరి మనుమలను గోడండ్రను జూచి యానందింపవలెనని యిట కరుదెంచితిని.

(అంత శుచిముఖియు, ప్రభావతీచంద్రవతీగుణవతులును,
వారల కొమరులును బ్రవేశింతురు.)

శుచి— అమ్మలారా! త్రిలోకపూజ్యులగు మామలకు నమస్కరింపుఁడు.

ప్రభావత్యాదులు— (సంశయింతురు.)

శుచి— ఆశౌచదోషమ్మువలని శంక నడఁగుఁడు. కించిద్దూరమ్మునుండియేని నమస్కరింపుఁడు, లేదా శిరమ్ములు పాదమ్ములకు సోఁకునట్లేని నమస్కరింపుఁడు. పతితుల మరణమువలని యాశౌచమును బరిత్యజించినను నంత దోసఁగుండదని నా తాత్పర్యము.

ప్రభా— (తనలో) సర్వధర్మవేదియగు నీరాయంచకవయిత్రి నుడులకన్న ధర్మశాస్త్రము ఎక్కుడుగాదు. (నమస్కరించును.)

చంద్రవతీగుణవతులు— (అట్లే నమస్కరింతురు.)

కృష్ణు— (ప్రీతితో) అమ్మలారా! వీరభర్తృకలును, వీరమాతలునగు మీ కాశీర్వదింపఁదగినభద్రి మేముండును. సుఖమ్ములం దులఁదూఁగుదురు గాక.

ఇంద్రు— (ప్రీతితో) ఇఁక మీవంశము సద్గుణశోభితంబై జగమ్మున కమితానంద మ్మొనగూర్చుఁ గాక.

శుచి— (కుమారుల నుద్దేశించి) ఆయుష్మంతులారా! మీమీ నామమ్ములం దెలుపుచు మీ తాతలకు శుభసంధాతలకు నమస్కరింపుడు.

ప్రభావంతుఁడు— తాతా! ప్రభావతీప్రద్యుమ్నతనూజుండను ప్రభావంతుండను మీమనుమండు మీకిదె నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కృష్ణు— (ప్రీతితో) తండ్రీ! ఆయుష్మంతుడవు కమ్ము.

చంద్రప్రభుఁడు— తాతా! చంద్రవతీగర్భసంజాతుండను గదాత్మజుండను మీమనుమండు చంద్రప్రభుండు మీకిదె నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కృష్ణు— (ప్రీతితో) తండ్రీ! ఆయుష్మంతుఁడవు కమ్ము.

గుణవంతుఁడును కీర్తిమంతుఁడును— తాతా! గుణవతీ గర్భసంభూతులు, సాంబాత్మసంభవులు గుణవంతుఁడును గీర్తిమంతుఁడును మీకిదె నమస్కరించుచున్నారు.

కృష్ణు— (ప్రీతితో) తాతలారా! మీమీ నామమ్ములకు వన్నెవెట్టుగతి దీర్ఘాయుష్మంతులై వర్ధిల్లుఁడు.

(అట్లే నలువురును ఇంద్రునకుఁగూడ నమస్కరింతురు)

ఇంద్రు— మనుమలారా! సమస్తజగత్కల్యాణసంధాయకుండగు శ్రీకృష్ణభగవానుని ముద్దుమనుమలకు మీ కొకఁ డాశీర్వదింపఁదగిన దేముండును? (కృష్ణునితో) అష్మ దిచ్ఛానుసారముగా నాశీర్వదించుటకుఁ దమకు సమ్మతమేనా?

కృష్ణు— అమరేంద్రా! నాయిచ్ఛ యొకటియు, నీయిచ్ఛ వేఱొకటియు నగునా! నీ చిత్తానుసారముగా నీకోమరుల ననుగ్రహింపుము.

ఇంద్రు— అట్లేని యిట్లగుఁగాక.

క. మాతామహార్జితఘనకు
 జేతలగుచు నల్వురను వినీతియొలర్పన్
 ఖ్యాతివిభూషితులై యీ
 భూతల మేలుకొనుఁ దయము పొంపిలవోదన్.

కృష్ణ— తథాస్తు. అమరేంద్రు నాజ్ఞంబట్టి యిప్పుడే స్వస్తివాచనపురస్సరమ్ముగ లఘుపట్టాభిషేకమ్ము నిర్వర్తింపఁబడుఁగాక.

శుచి— (పట్టాభిషేక మంగళమును నిర్వర్తించి) నాయనలారా! ఇంతకన్న మాకుం గావలసిన ప్రియమేముండును. అయిన నిట్లగుఁగాక.

భరతవాక్యము

గీ. బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతర వైరములకుఁ
 దావులేకుండ ధరణి భద్రమ్ముగలిగి
 వేదసమ్మత మగునట్టి వృద్ధి కెక్క-
 తై సకలసమ్మతిని జయమందుఁగాక!

గద్య

ఇది శ్రీ కింకవీంద్రఘటాపంచానన బాలకలానిధి బాలసరస్వతీ విద్వత్కవి శతావధాని తిరుపతివేంకటీయ ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న నాటకమ్మున బంచమాంకము సంపూర్ణము.